

TARTALOM Mécses a te igéd

KALIT ESZTER: *Szabad-e ma bejönni ide Betlehemmel?* 441

Tanulmányok

GOTTFRIED ADAM: *Martin Luther: Bestsellerszerző, bibliafordító, médiasztár. A reformátorról – ezúttal másképpen* 442

ZSIGMONDY ÁRPÁD: *Temerárius gondolatok Istenről* 448

DEME TAMÁS: *Az Isten és az ember anatómiája Henri Boulad és Cselényi István szemlélete alapján* 451

TORNAY KRISZTINA M. PETRA SSND: *Isten női képmása – A női spiritualitás útja* 454

Figyelő

Krisztusban mindnyájan életre kelnek

D. SZEBIK IMRE: *Emlékezés Barcza Béla evangélikus lelkész szolgálatára (1958–2011)* 461

D. SZEBIK IMRE: *Igehirdetés dr. Barcza Béla hamvai mellett (2Tim. 4,7–8)* 462

Nyilatkozattervezet a reformáció kezdetének ötszázadik évfordulójára 463

Az igehirdető műhelye

VARGA GYÖNGYI: *Karácsony ünnepe (Zsolt 111,1–10)* 465

VERES-RAVAI RÉKA: *Karácsony 2. napja (Ézs 60,19–22)* 468

MAGYARKUTI GYULÁNÉ TÓTH KATALIN: *Karácsony utáni vasárnap (Ézs 41,8–14)* 471

BLATNICZKYNÉ HAMMERSBERG-GANCZSTUCKH JÚLIA: *Óév este (Hós 10,12)* 473

BARCSIK ZOLTÁN: *Újév (5Móz 11,26–28)* 476

SCHALLER BERNADETT: *Vízkereszt ünnepe (1Thessz 5,1–11)* 478

Szabad-e ma bejönni ide Betlehemmel?

■ KALIT ESZTER

„Istenünk könyörülő irgalmáért, amellyel meglátogat minket a felkelő nap a magasságból, hogy világítson azoknak, akik sötétségben és a halál árnyékában lakoznak, hogy lábunkat a békeség útjára igazítsa.” (Lk 1,78–79)

Aligha van szükség kifinomult fantáziára ahhoz, hogy éreztessük a magasságból hozzánk látogató felkelő nap áradó fényét. Mély emberi vágy fakad bennünk – különösen így decemberben – a sötétséget eloszlató, jeget és zúzmarát olvasztó fény után. Minden érzékünkkel várjuk az ünnep aranyát szóró, illatos ragyogását. Míg az utca és a boltok zaja felőrlí erőnket, legbelül egyre inkább vágyakozunk a mindent beborító fényre. Már-már robbanásig feszül az idegrendszerünk, és reszketve reménykedünk abban, hogy a nyugalom egyszer csak, mint *A Gyűrűk Urán*ak visszatérő Gandalfja, mennyei fényrel meghódítja a füstös, nyomorúsággal átítatott világunkat.

Az idei jubileumi esztendőben többször is lehetőségünk volt arra, hogy a galambként csattogó fényben gyönyörködjünk. Ünnepi akkordok, magasztos beszédek, hála és pompa áradt és árad az emlékezés körül. Az ötszázadik jubileum kavalkádjában meg-megállhattunk, és érezhattük a magasságos Isten áradó kegyelmét. Bach *h-moll miséjében* is megtapasztalhattam a mennyei magasság fényét. Idén Szabadkán megadatott nekem, hogy a turnézó Lutheránia koncertjén megérezsem, milyen, amikor áttörik az ég zárt ajtaja, és együtt zenghetjük a Sanctust az angyalokkal. Felemelő és erőt adó pillanat ilyenkor az Örökkévaló jelenlétében megpihenni.

Tudjuk, hogy ez a tapasztalat nem örök. Tudjuk, hogy le kell jönnünk a megdicsőülés hegyéről. Tudjuk, hogy fel kell tennünk a kérdést: Mi lesz ezután? Nem akarok ünneprontó lenni, és nem akarom kioltani a gyertyákat sem az adventi koszorún, sem az ötszázadik születésnap tortáján. Hadd lobogjanak, és aranyozzák be idén karácsonykor is sötétségbe burkolózó világunkat, de hiszem, hogy a minket meglátogató fény sokkal többet akar nekünk adni, mint egy egyszeri ünnepet.

Idén Wittenberg utcáin bóklászva betévedtem egy keresztés emlékeztető élménykiállításba. Alig pár helyisé-

get vett igénybe ez az „élmény”, de akárhányszor beléptem, éreztem és tudtam, hogy csodálatos Krisztusé lenni. Alig pár impulzus elég volt, és a kezdeti fény újra valóságossá vált. Alig pár igét írtak fel a korszerű dizájnnal berendezett teremben, és a mondatok ereje áradt: *„Neveden szólítottalak, enyém vagy.”* (Ézs 43,1b) A kis fehér ruha mellett ez az ige állt: *„Akik Krisztusban kereszteltettek meg, Krisztust öltötték magukra.”* (Gal 3,27) A kiállítás csúcspontja egy kisfilm volt, amely a világ teremtésén keresztül az élő víz és a fény terjedését elevenítette meg. Végül pedig egy ötszáz éves keresztelőkút mellett elhangzó keresztelési emlékeztető mindenképp érthetővé tette, hogy az irgalmas Isten látogatása nem csupán tűnő élmény. Az irgalmas Isten, a felkelő nap a keresztésben már gyermekévé fogadott, és azóta is nap mind nap azon fáradozik, hogy lépteimet a békeség útjára igazítsa. Ez nem csupán ragyogás vagy ünnepi pompa, hanem olyan fény, amely a legsötétebb és legtanácstalanabb gyötrelmek katlanjaiban is képes gyertyát gyújtani. Hogy van-e folytatás? Mi lesz az ünnep, a jubileumi esztendő után? *„A ti életek el van rejtve a Krisztussal együtt az Istenben.”* (Kol 3,3b) Ötszáz éve ezt élték át többen is az egész ökumenikus családban. Hadd éljük át mi is és a következő generációk is!

Az irgalmas Isten fénye egy egész életen át vezet egyre mélyülő tapasztalatokon keresztül, s bár a mi lépteink aligha lesznek kiszámíthatóbbak, ő mégis újra és újra megbékéltet önmagával, önmagunkkal és embertársainkkal. Csak engem? Csak téged? Csak egy emberöltőre időzítették ezt a világítást? Az idei wittenbergi világkiállításon akadt más is, ami túlmutatott az évfordulón. A fénytemplom sok, Isten-től távolra sodródott embert csalogatott a felkelő nap közelébe. Ezt a templomot újra és újra összepakolják, és elviszik oda, ahol sok az ember, és nincsen templom. A fesztiválokra, kiállításokra vándorló templom viszi a fényt városról városra. *„Meglátogat a felkelő nap a magasságból.”* Engem és téged... Ha te magad is továbbviszed a fényt, még sokakat meglátogathat az a Krisztus, aki az ünnep után is veled marad, az a Krisztus, akinek keresztjénél megszületik a béke.

Szabad-e ma bejönni ide Betlehemmel?

Martin Luther: Bestsellerszerző, bibliafordító, médiasztár

A reformátorról – ezúttal másképpen

■ GOTTFRIED ADAM

A reformáció és a teológus Luther számára a mindent mozgásba lendítő központ az „egyedül a kegyelem általi megigazulás”. Ha arra a kérdésre is választ keresünk, hogyan közvetítette Luther saját meggyőződését az emberek felé, egy csodálatosan sokoldalú írónak, egy 16. századi bestsellerszerzőnek, egyszersmind egy korabeli médiasztárnak a képe tárul elénk.

Megigazulás – a reformátorok legfontosabb célja

A reformációhoz kapcsolódó ünnepi alkalmak szervezésében nagyon sokan részt vesznek. A célkitűzések és érdekek azonban sokszor igen eltérőek, így az esetek egy részében tartalmilag meglehetősen zavarossá válik, mit is ünneplünk valójában. Ennek elkerülése végett le kell szögeznünk, hogy Luther reformatori felismerései között központi szerepet tölt be az egyedül a kegyelem általi megigazulás gondolata, illetve az evangélium nyelveseményként való értelmezése.

1545-ös visszatekintésében Luther érzékletesen taglalja, hogyan született meg ez a központi jelentőségű reformatori felismerés. Pál apostol rómaiakhoz írott levelének, különösen is az első szakasz 17. versének értelmezésén dolgozott, amikor világossá vált számára az összefüggés: Isten igazságossága úgy nyilvánul meg, hogy az igaz ember hitből él.

„Ekkor Isten igazságát úgy kezdtem értelmezni, mint azt az igazságot, melyben az igaz ember Isten ajándéka folytán él, mégpedig hitből. Most kezdtem megérteni, hogy ennek az ígének: »Isten a maga igazságát nyilatkoztatja ki az evangéliumban«, az az értelme, hogy ti. ez az igazság elfogadott (passzív) igazság, mellyel minket a kegyelmes Isten igazgá tesz a hit által, amint megíratott: »Az igaz ember pedig hitből fog élni.« Ekkor úgy éreztem, mintha tel-

jesen újjászülettem volna, s mintha tárt kapukon magába az Édenkertbe léptem volna be.”¹

Arról van szó tehát, hogy Luther számára az igazságosság fogalma új értelmet nyert. A Róm 1,17-ben az igazságosságról szóló beszédet Luther eredetileg úgy értelmezte, ahogy azt Arisztotelészől és az ő mestereitől tanulta, egyfajta „disztributív igazságosságként”, azaz olyan tulajdonságként, amelyből minden ember érdemei szerint részesülhet. Luther hosszú éveken keresztül így értelmezte Pál kijelentését, míg el nem jutott egy új, felszabadító, bibliai alapokon nyugvó fogalommagyarázathoz. Ennek értelmében az igazságosság Isten hathatós, életadó ajándéka, amely által az ember Isten által megigazíttatik (bővebben lásd ADAM 2016). Más megfogalmazásban az igazságosság biblikus értelmezése arra mutat rá, mi teremt meg és tartja fenn az Isten és ember közti kapcsolatot. Ez a megigazulástan lesz a későbbiekben a reformáció mozgatórugója (HAMM 1986, 38. o.).

Az új tartalom természetesen „megosztás” után kiált. Adódik a kérdés, vajon hogyan közölte gondolatait Luther saját kortársaival. Ehhez először is úgy kell tekintenünk a reformációra, mint „médiateseményre”, illetve tisztában kell lennünk azzal, hogy mi jellemezte a reformáció korának „nyilvánosságát”. Ehhez kapcsolódóan térünk majd ki később Luther és a német nyelv viszonyára, a bibliafordítás, a képi kommunikáció és az irodalmi műfajok kérdéseire.²

¹ Vorrede zum ersten Band der Wittenberger Ausgabe seiner lateinischen Schriften (1545). WA 54: 185–186. A magyar fordítás megjelenése várható a *Luther válogatott művei* sorozat 1. kötetében.

² Sokat köszönhetek e tudományterületeken a médiaszakértőkkel, irodalomárokkal, művészettörténészekkel és történettudósokkal folytatott konzultációknak.

A reformáció kommunikációtörténeti szempontból: médiaesemény és nyilvánosság a reformáció korában

Ha a kommunikáció felől közelítünk a reformációhoz, megállapíthatjuk, hogy egybeesett egy „médiatörténeti forradalommal”. A médiumok történetében alapvetően négy forradalmi változást különböztethetünk meg:

- Először: a nyelv kialakulása.
- Másodszor: a komplex lejegyzési rendszerek kialakulása, ezzel együtt átlépés a szóbeliségből az írásbeliségbe.
- Harmadszor: áttérés a középkori íráskultúra kézzel írt médiumairól a könyvnyomtatás technikai médiumaira.
- Negyedszer: a könyvnyomtatás feltalálását követő fordulat: a számítógép és az internet által fémjelzett elektronikus, globális médiaidőszak kezdete.

A kézírásos írásbeliség elterjedése lehetővé tette, hogy a kommunikáció függetlenné váljék a személyes (face to face) jelenléttől, valamint függetlenítette a tudásfelhalmozást az egyéni emlékezőtehetségtől. A tipografikus médiumok (a könyvnyomtatás) feltalálása megsokszorozta az írott szövegek lehetőségeit és hatékonyságát. Az írásos közlésformák csakhamar túlsúlyba kerültek a szóbeli kommunikációval szemben. Valószínűleg Luther volt az első ember, aki a nyomtatott médiumokban rejlő lehetőséget felismerte és céltudatosan alkalmazni kezdte.

A reformáció mint „médiaesemény”³

A 16. század első felét médiatörténeti szempontból a) a személyes találkozás és kommunikáció primer médiuma és b) azok a szekunder médiumok jellemezték, amelyek előállításához valamilyen technikai eszközre volt szükség; ilyen eszköz volt a könyvek és fametszetek esetében a nyomda, festmények esetében az ecset.

A primer médiumokhoz sorolhatjuk a pletykát és a szóbeszédet, a beszélgetést és a vitát, akár a templomba vezető úton, akár a fogadóban, akár munka közben, akár a piacon került rá sor. Kitüntetett szerep jutott a szóban elhangzó prédikációnak. Ez a rendszerességnek, a vidéken és a városokban egyaránt széles kínálatnak, illetve a nagy látogatottságnak köszönhetően hosszabb távon is hatékony eszközként működött. A gyülekezeti énekek jelentőségét sem szabad alábecsülnünk. Az énekverseket és a dallamokat könnyű volt megjegyezni, így mindenki hamar bekapcsolódhatott a közös éneklésbe.

A szekunder médiumok a szóbeli kommunikációval párhuzamosan fejlődtek. Kialakultak új műfajok is: a röpirat, a röpcédula, a vitákat rögzítő jegyzőkönyv, a prózadia-

lógus, a „magánjellegű” levél, a nyílt levél, a tiltakozó irat, a szatíra, a paródia és a „dorgáló beszéd”. A prédikációk és prédikációgyűjtemények bevett formái továbbra is fontos szerepet játszottak.

A reformáció koráig a könyvek nem jutottak el a szélesebb néprétegek körébe, mivel latinul írták őket. Ráadásul egy-egy kiadás nem haladta meg a kétszázás példányszámot. Így a könyvek egyrészt nyelvi okok miatt elérhetetlenek bizonyultak a laikusok számára, másrészt az alacsony példányszámok következtében túl drágák is voltak. Luther ráébredt, hogy a nyomtatott kiadványok ára nem lehet magas, ha el akarja vele érni az embereket. 1518–19-ben megjelent írásainak fele legfeljebb nyolc oldal terjedelmű. Ha meggondoljuk, hogy ezt a 45 kiadványt összesen 250-300 000 példányban nyomtatták ki, megértjük, miért volt valóban médiatörténeti esemény a reformáció; ekkora példányszámokat még soha korábban nem látott a könyvnyomtatás története.⁴

A siker egyik fontos összetevője volt, hogy a latin nyelvet felváltotta a német.⁵ Luther *A jócselekedetekről* című 1520-as művében így tiltakozik az ellene felhozott vádak ellen:

„Bár sok olyan embert ismerek, és naponta hallom őket, akik lenézik az én szegénységemet, és azt mondják, hogy csak kis füzetkéket és német prédikációkat gyártogatok a tanulatlan laikusok számára – ez a véleményük mégsem befolyásol engem. Ha életem során egész tehetséggel bárcsak egyetlenegy laikus javára szolgálnék, megelégednék vele, hálát adnék Istennek, és boldogan hagynám, hogy ezután minden könyvem az enyészeté legyen. [...] Mégis az a véleményem, hogy ha eddig több igyekezetet fordítottunk volna erre, akkor jóval több előny származott volna ebből a kereszténység javára, mint a magasröptű nagy könyvekből és az iskolákban kizárólag a tudósok részvételével folyó vitákból.” (LVM 7: 174. o.)

Hetven évvel azután, hogy Johann Gutenberg feltalálta a mozgatható betűket, Luther előfutárainak köszönhetően váratlan mértékű publikációs hullám vette kezdetét. A következő adatok jól példázzák a jelenséget:

- Luther búcsúról és kegyelemről szóló sermóját (1518. március) 1526-ig legalább huszonhat alkalommal nyomtatták ki.
- A maga négyezer példányával szokatlanul magas példányszámú *A német nemzet keresztény nemességéhez* című iratot 1520-ban két hét alatt elkaptokták.
- A számítások alapján csak 1524-ben kb. 2400 röpiratot adtak ki összesen 2,4 millió példányban. (Vö. NIEDEN 2012, 1. o.)
- Luther haláláig több mint kétszáz röpiratot jegyzett, 1550-ben az összes nyomtatásban megjelent röpirat

⁴ Luther 1517 és 1519 között nyomtatott műveinek felsorolását lásd MOELLER 2001a.

⁵ Erről bővebben szólok a 3. pont alatt.

³ Összefoglalásul lásd ehhez NIEDEN 2012; GRETHLEIN 2016.

mintegy egyötödét az ő írásai tették ki (SCHWITALLA 1999, 56. o.).

- 1520 és 1526 között, a reformáció korai időszakában és a parasztháború idején kerekén 11 000 röpiratot nyomtattak ki, több mint 11 millió példányban (uo. 54–55. o.).

A felsorolt adatok tükrében válnak igazán érthetővé és megalapozottá az olyan szlogenek, mint hogy „könyvnyomtatás nélkül nincs reformáció” vagy „reformáció nélkül nincs médiaesemény” (bővebben lásd MOELLER 2001b; HAMM 1996).

A „nyilvánosság” formálódása a reformáció korában

A könyvnyomtatás kétségkívül áttöréshez segítette a reformációt. Létrejött a „reformáció korabeli nyilvánosság” (lásd WOHLFEIL 1982, 123–133. o.; 1984); a késő középkori lokális és regionális nyilvánosság helyébe a humanista-reformatori nyilvánosság lépett, amely időlegesen a legmagasabb szintű nyilvánosság szerepét is magára öltötte. Rainer Wohlfeil hamburgi történész a következőképp árnyalja az elméletet: „A reformáció korabeli nyilvánosság az 1517 és 1525 közti reformációs időszak legfontosabb feltételei közé sorolható. A régiókat átfogó, a társadalmi osztályokon és a rendi gondolkodáson felülemelkedő, a kisembert tudatosan bevonó kommunikációs helyzet jellemző módon a közember és a reformáció korabeli nyilvánosság közti kölcsönösségen alapult.” (WOHLFEIL 1982, 130. o.)

Wohlfeil szerint a reformáció korabeli nyilvánosságot a nyilvános kommunikáció mennyiségi és minőségi változása fémjelzte. Mennyiségi változást jelentenek a nagy példányszámok. Minőségi változás ezzel szemben például az új irodalmi műfajok célzott használata, illetve a „közember” bevonása. Ez a kifejezés azokra a személyekre vonatkozott, akik nem tartoztak a klérushoz vagy a nemesseghhez, így ki voltak zárva az uralkodásból, illetve nem részesedtek a hatalomból (a fogalom egyaránt vonatkozott férfiakra és nőkre).

Werner Besch irodalomtörténész rámutat, milyen fontos szerepet tölt be Luther írásaiban a „közember”. A közemberek számára készülnek a német nyelvű könyvek. Luther szerint a nyelvi kérdésben ők az érthető németesség leteleményesei. Szinte érezni Luthernél a kiváltságokat nem élvező kisemberek iránti rokonszenvet és az egyszerű emberek evangéliumi alapokon nyugvó elismerését, akik joggal tartanak igényt az egyenrangúságra a hitben és Krisztus testvériségében (BESCH 2008a, 102., 108. o.).

Luther az 1518-as év második felétől kezdve nyilvánvalóan különbséget tesz írásai címzettjei között. Ha címzettjei a „tudósok” (tehát tanult teológusok vagy egyéb akadémiái személyek), latin nyelven ír. Ha a közembernek („laiku-

soknak” vagy „egyszerű embereknek”) ír, azaz címzettjei tanulatlanok, a német nyelvet használja.

A reformáció korabeli differenciált nyilvánosság célja Wohlfeil szerint nem a tudásközvetítés, hanem a véleményformáló tanítás volt, amely nem a megegyezést, hanem a vitapartner megtérésének elősegítését tartotta legfőbb feladatának. „Az »igazi igazság helyébe lépett az érvényes igazság« (Moeller). Iránytűként az ige közvetítése, Isten szavának meghallása szolgált; ez alapozta meg a prédikáció médiumának figyelemfelhívó és vezető, lényegi, mi több, döntő jelentőségét a reformáció nemzeti nyelvű kommunikációs gyakorlatában.” (WOHLFEIL 1982, 131. o.)

A „minden hívő egyetemes papságát” hirdető elmélet teológiai felértékelte a laikusokat, s ez oda vezetett, hogy röpiratok vagy más kiadványok formájában laikusok is kifejthették teológiai nézeteiket (a férfiak mellett női szerzők is fel-feltűntek). Az írások megszólítottjai ebben az esetben is a laikusok voltak; józan ítélőképességükben senki nem kételkedett. Végül aztán ők maguk is a röpiratok témájává váltak (pl. dialógusok formájában).

Luther Márton és a német nyelv⁶

A publikációk közönsége szempontjából elengedhetetlen nyelvi befogadhatóság formális szempontjain túl Luther jelentős mértékben hozzájárult a német nyelv általános megbecsültségének növekedéséhez.

A német nyelv egyenrangúsága

Az egyházban ősidők óta a héber, a görög és a latin számított „szent” nyelvnek. Ez a szokás már Poitiers-i Szent Hilariusnál (†367) megfigyelhető a kereszt hármasság felírásában (Jn 19,20). E három nyelvet állítja félre Luther egyetlen mozdulattal.

Luther a népi német nyelvet teszi meg az istentisztelet nyelvéné, amely így a kultusz közvetítésére is alkalmas nyelvűvé válik. Az úrvacsora szerzéséről szóló 1520-as sermójában annak a kívánságának ad hangot, hogy „a német misét németül olvassuk”, ahogy azt a latinul és görögül beszélők, valamint mindazok teszik, akik az istentisztelet saját nyelvükön tartják meg (WA 6: 362,28kk). A német nyelv felértékeléséhez hozzájárul a Biblia németre fordítása is. Luther nagyra tartotta a görög nyelvet, mivel „az Újszövetség ezen a nyelven íródott”. Az Újszövetség fordításával azonban a célnyelvek is „megszentelődtek”,⁷ s így a német a göröggel egyenrangúvá vált. Az *Asztali beszélgeté-*

⁶ Általánosságban lásd BESCH 2014; GÜNTHER 2017; LEWITSCHAROFF 2017.

⁷ Vö. *A német nemzet keresztény nemességéhez* (1520). LVM 2: 155–232. o.

sekben a következőket olvashatjuk: „A német nyelv pedig a legtökéletesebb, sok szempontból egyezik a göröggel. A latin nyelv eléggé szűkös és híg...” (LVM 8: 481. o. 4018. sz.)

A bibliafordítás és Luther „nyelveseménye”

Luther életének legnagyobb teljesítményeként értékelhetjük a bibliafordítást. Kitűzött célja volt, hogy a Szentírás jól érthető, az eredeti szövegekhez a lehető leghűségesebb változata kerülhessen az emberek kezébe. A reformátort eközben nem a szó szerinti fordítás elve vezérelte, hanem az értelmi megfelelés. A *Nyílt levél a fordításról* című 1530-as munkájában leírja, hogy az igazi „német bibliaszöveget” számára nem a szó szerinti fordítás, hanem a német nyelv szellemiségének megfelelő fordítás jelenti. Erre vonatkozik az „egyszerű nép ajkára nézni” kifejezés. 1522-es Újszövetség-fordításával pontosan ezt az áttörést sikerült elérnie.

Mindössze tizenegy hét alatt fordította Luther – a Rotterdami Erasmus által kiadott görög szöveg és a Vulgata alapján – az Újszövetséget németre. 1522 szeptemberében jelent meg.

- A *Septembertestament* 1522 és 1525 között összesen negyvenkét kiadásban jelent meg.
- 1523-tól változó rendszerességgel kezdi megjelentetni a reformátor az Ószövetség egyes könyveinek német fordítását.
- 1534-ben jelenik meg az első teljes német bibliafordítás. Csak az 1534-es és 1535-ös év során tíz további kiadás lát napvilágot belőle.
- Luther haláláig a következő tizenkét évben több mint 100 000 (!) példány fogy a német nyelvű teljes Bibliából.

Ez a közönségsiker nem csupán a Biblia – a lutheri reformprogramnak köszönhető – teológiai értéknövekedésével, hanem mindenekelőtt magával a fordítás minőségével, valamint a nívós nyomdai megvalósítással magyarázható (az illusztrációk a Cranach-műhelyben készültek).⁸

A fordítás minősége nem választható el Luther nyelvi zsenialitásától. Heinrich Detering göttingeni irodalomtörténész egy rádióinterjúban a következőképp nyilatkozott: „Luther egyedülálló nyelvzseni volt” (RÖTHER 2017). Detering felhívja a figyelmet arra, hogy a költő Gottfried Benn is a legnagyobb német „nyelveseményként” hivatkozik Lutherre. A „nyelvesemény” mint fogalom Benn találó kifejezése. Vagyis a német nyelvet Luther emelte irodalmi rangra (uo.).

Luther nyelvi zsenialitása részben nyelvtelhetségéből, részben fordítási elveiből fakad. Utóbbiak tették lehetővé a fordítás nyelvi megformálásának nagyfokú szabadságát. Ehhez járult az élethosszig tartó, a nyelv kérdéseitől soha el nem váló munka. Luther újra és újra átdolgozta szöve-

geit.⁹ Nyelvi kreativitása megmutatkozik a nevéhez fűződő szóteremtésekben is.¹⁰

Luther és a német köznyelv kialakulása

A német nyelvű írásbeliség fejlődésében Luther döntő szerepet játszott. Németország nem rendelkezett olyan politikai centrummal, amely kiindulópontja lehetett volna a német nemzeti nyelv kifejlődésének (mint Párizs Franciaországnak vagy London Angliának). A németek Európa más vezető nemzeteinek nyomába sem értek e tekintetben. Werner Besch egyenesen azt állítja, hogy a német nemzeti nyelv kiegyezési modellje a Biblia volt: „A Biblia átlépi a belső német nyelvi határokat, a Biblia hosszú távon fejt ki hatását, a Biblia széles néptömegeket elér. Egyetlen ember, egyetlen más hatalom, egyetlen világi szöveg nem volt képes korábban erre.” (BESCH 2008b, 150. o.)

Besch kiélezett tézise tehát így hangzik: a Biblia, és nem Luther vezetett a német nemzeti nyelv kialakulásához. A folyamatban ugyanakkor megkerülhetetlen szerepet játszott Luther, aki:

- „Mással nem volt helyettesíthető.
- Hatalmas ajándék, a nyelvtörténet szempontjából is.
- A különböző nyelvi régiók közepéről származik.
- Vallásos érintettségéből fakadóan magával ragadóan fogalmaz.
- Nyelvzsenije csodálatra méltó.
- Egész életében a nyelvvel dolgozik.
- A Biblia Isten szava, nem az övé! [...] Csak eszköz, de milyen áldott eszköz!”

Luther bibliafordításának jelentőségét mindez új megvilágításba helyezi. Luther „nyelveseménye” teológiai dimenziója mellett irodalmi és világtörténelmi jelentőséget is nyer.

Képi kommunikáció – Lucas Cranach jelentősége Luther szempontjából

Mindeddig a szóbeli és nyomtatott kommunikációról volt szó. Luther azonban legalább ennyire fontosnak tartotta a képek által közvetített kommunikációt is. A képzőművész Lucas Cranach és Luther találkozása szerencsés fordulatot jelentett a reformáció számára. Cranach minden eszközével hozzájárult a reformátori folyamatok előmozdításához. Döntő szerepe volt továbbá abban is, hogy Luther „médiasztárrá” vált. A következőkben három különböző területen mutatjuk be ezt a fejlődést.

⁹ Luther nyelvi kiválóságáról részletesen ír többek közt BESCH 2014, 49. kk.

¹⁰ Luther szóalkotásainak tájékozódást segítő jegyzékét lásd GÜNTHER 2017, 45–121. o.

⁸ A bibliafordításról bővebben lásd KÄSSMANN–RÖSEL 2016.

Luther, a márka

Andrew PETTEGREE angol történész szerint az evangélikus mozgalomban Lucas Cranach legfontosabb érdeme a Luther nevéhez kapcsolódó márka megteremtése volt (2016, 11., 172–178. o.). A wittenbergi kiadványok külső megjelenését Lucas Cranach alapvetően megváltoztatta. A röpiratok korábban teljesen dísztelen címdoldalát ettől kezdve valamilyen fametszet ékesítette. Előzőleg ez csak a legdrágább könyvek esetében fordult elő. 1519-től az értékes wittenbergi reformátori röpiratokat Cranach kiváló művei tették teljessé. A címdalalon három elem játszotta a főszerepet: a gazdagon kidolgozott keret, Martin Luther, azaz a szerző neve, illetve Wittenberg, a megjelenés helye. Egyértelmű állásfoglalást láthatunk ebben: „A reformáció üzenete, Luther üzenete megérdemelte a pompás megjelenést. Cranach sorsdöntő beavatkozása a wittenbergi könyveket esztétikai hatásuknak köszönhetően a sereghajtó szerepéből egyszerűen a csúcra repítette.” (Uo. 173. o.)

Az írások külső megjelenése tehát hosszú távon láthatóvá tette a reformátor Luther és működési helye, Wittenberg szoros kapcsolatát. Luther mint márka Pettegree szerint „egy a reformáció legjelentősebb, eddig nem tárgyalt teljesítményei közül” (uo. 160. o.).

A reformátor arcképei

Lucas Cranach számos kifejező portrét készített Luther-ról pályájának különböző állomásain. Munkamódszere a tipizáláson alapult.

- Az első kép az Ágoston-rendi szerzetest jeleníti meg. Egyszerű, vékonydongájú szerzetest ábrázol, tekintete nyugodt határozottságról tanúskodik, Isten egyenes embere ő, a vallásos hitelesség közvetítője.
- Egy későbbi képen Luther Junker Jörg alakjában tűnik fel. A kép leginkább a nyílt bátorságot és a néphez fűződő szoros kapcsolatot teszi láthatóvá. Felismerhetővé válnak a népszerű reformátor jellegzetes tulajdonságai.
- Egy másik kép Luthert mint egyetemi professzort mutatja be. Az akadémiai műveltség és az igazság keresésének letéteményeseként tűnik fel.
- Luther házasságkötése után készíti el Cranach a ketős portrét, amelyen Luther és felesége, Katharina látható. Luther megállapodott férfiként, a férj szerepében jelenik meg.

Ezek a képeken a sztár „testközében” jelenik meg. A képek a reformáció ügyének „vizuális kampányába” illeszkednek, s hamarosan olyan keresetté válnak, hogy megkezdődik „sorozatgyártásuk”. A reformációnak és a reformátornak Lucas Cranach „ad arcot”. A korabeli Luther-ábrázolások döntő többsége is Cranach portréi alapján készül.

A „megfestett megigazulás”

A Bibliához és az új reformátori teológiához készült illusztrációival Cranach jócskán „besegített” a reformátor Luthernek. *A törvény és a kegyelem* című, 1529-ben készült alkotás a reformáció központi tanítását, az egyedül hit általi megigazulásként ismert tételt ültette át képi formába, és „megfestett megigazulásként” vált ismertté. Ezzel a képpel kezdődik a művészet aktív részvétele a reformáció törekvéseiben. A festmény tartalmi alapjai a Lutherrel és Melanchthonnal folytatott beszélgetésekben kristályosodtak ki, így vált a reformátori hitértelmezés egyik legmegkapóbb és legpontosabb ábrázolásává. Cranach érthető tézisekben és antitézisekben jeleníti meg Luther tanítását a bűnös ember megigazulásáról a megfeszített Krisztusba vetett hite által. Luther teológiájának közvetlen hatása érezhető abban, ahogyan Cranach a témát felépíti. *A törvény és a kegyelem* képtípusa megtalálja a helyét a többi kommunikációs csatornán is: festményeken, rézkarcokon, fametszeteken, könyvillusztrációkon, faszobrokon, érméken, reliefeken, szószerű festményeken, táblaképeken, freskókon, üvegablakokon, sírfeliratokon, kályhacsempéken, tűzzománcokon.

Lucas Cranach jól szervezett műhelye célzottan támogatta Luther reformátori fáradozásait. Szakmai tudását az új tan szolgáltatásába állította. A képek ilyen módon a reformátori üzenet közvetítésének eszközeivé váltak. Munkája révén Lucas Cranach nélkülözhetetlen fogaskereke lett a reformáció mozgalomának. A legújabb művészettörténeti diskurzus egyenesen Luther reformátortársának tekinti, többek közt azzal az indokkal, hogy Cranach maga is feltűnik a wittenbergi reformáció néhány kimagaslóan jelentős képi ábrázolásán. A weimari városi templom monumentális fejedelmi oltárán például nem Philipp Melanchthon, hanem ő maga áll evangélistaként és reformátorként Luther oldalán (SLENCZKA 2014; bővebben lásd WEGMANN 2016).

Luther, a 16. századi bestsellerszerző és médiasztár

Luther minden írása átlagban több mint öt kiadást ért meg. Összességében milliós kiadványszámokról beszélhetünk. Ezzel Luther felülmúlja bármely kortársát; nemcsak a megjelent kiadványok példányszámában, de a nyomtatványok és az egyes kiadások számában is. Andrew Pettegree szerint Luther írásai kb. 4970 kiadásban jelentek meg a 16. század folyamán. Ha az olyan típusú könyves projekteket is számításba vesszük, mint a Luther-Biblia, további 3000 kiadással számolhatunk. A nevezett kiadványok 80%-a német nyelven jelent meg (PETTEGREE 2016, 354. o.). Kiszámolták, hogy Luthernek napi átlagban öt nyomtatásra érett oldalt kellett „kitermelnie”, hogy minden kiadványát útjára bocsáthassa. Ő maga az írással kapcsolatban több-

ször is megemlítette, hogy abban gyorskezdő, és a szövegalkotás örömteli tevékenységet jelent számára.

Luther írásainak elemzésekor a teológiatudósokat természetesen leginkább a reformátor teológiai álláspontjai és tartalmi fejtegetései érdeklik. Hosszú ideig nem kapott azonban kellő hangsúlyt, hogy Luther kimagaslóan jó írói vénával is rendelkezett (lásd többek közt BORNKAMM 1975). Martin BRECHT egyháztörténész Luther költői képeit elemezve az irodalmi műfajok szakavatott használatára hívta fel a figyelmet (1990). A történész Andrew PETTEGREE 2016-os összegzésében úgy fogalmaz, hogy Luther „kimagasló, ösztönös írói tehetsége nélkül” sosem válhatott volna a német egyház hajtóerejévé (2016, 358. o.).

Ez a tehetség ugyanakkor nemcsak a Biblia németre fordításában megnyilvánuló nyelvi teljesítményben nyilvánult meg, hanem abban a temérdek műfajban is, amelyet alkalmazott, illetve létrehozott. Huszonhárom műfajban alkotott, az előadástól és prédikációtól kezdve a teológiai értekezésem és a pamfleten át a röpiratig és a fabuláig. Egyes műfajok létrejötte is hozzá fűződik, ilyen például a gyermekeknek és laikusoknak szóló képes Biblia (lásd LUTHER 2017b). A német szerzők közül senki, még maga Goethe sem élt a műfajok ilyen sokszínűségével. A kutatásnak tehát van még adóssága ezen a területen.¹¹

Luther a kommunikáció szóbeli formáiban is magával ragadta közönségét. Tehetséges, ékesszóló prédikátor volt a különböző korabeli visszajelzések alapján. Az irodalomtörténet több mint kétezer prédikációját őrizte meg, amelyek egy része saját kezéből származó irat, másik része mások által leírt igehirdetés.

Luther énekszerző is volt mindezek felül.¹² Harminchat egyházi ének fűződik a nevéhez. Ezek közül huszonhat máig szerepel a német evangélikus énekeskönyvben. A leghíresebb a Heinrich Heine által „a reformáció Marseille”-ének nevezett ének, az *Erős vár a mi Istenünk* című szerzeménye. A népszerű dallam is magától Luther-tól származik. Matthias Claudius, Johann G. Herder, Ernst M. Arndt és Rudolf A. Schröder mind nagyra értékelték Luther énekeinek nyelvi-poétikai minőségét. Luther már létező szövegekhez is írt dallamot, például a *Krisztus, Isten bárányához*. Tizennégy általa komponált dallamot tartunk számon. A gyülekezeti énekeskönyv mint új könyvtípus ugyancsak neki köszönheti létrejöttét. Eberhard H. Pältz így fogalmaz: „Luther a legjelentősebb énekszerzők egyike. A tartalmat és a formát egyaránt áthatja énekeiben a reformátor hitbizonyosság. Egyházi énekszerzőként Luthernek sikerült ötvöznie a nyelvművészi teljesítményt és a zeneesztétikai képzettséget a hermeneutikai-pedagógiai tapasztalatokkal.” (PÄLTZ 2009, 391. o.)

¹¹ A műfajok egyik első felsorolását lásd LOHSE 1997, 121–128. o.

¹² Terjedelmi korlátok miatt e helyt nem térünk ki részletesen erre. Bővebben lásd: RÖSSLER 2016; JENNY 1985.

Összefoglalás

Összefoglalásként elmondhatjuk:

- A könyvnyomtatás közvetítette kommunikáció a szemnek szól, és az intellektuális megértés a célja.
- A prédikációk hallás által közvetített kommunikációja a hallgatók füléhez szól.
- Az egyházi ének a száját és a testet mozgatja meg az éneklés során, miközben az ember emocionális, érzelmi oldalát is megérinti.
- A képek közvetítette kommunikáció az értelmező látáson keresztül a befogadó teljes észlelését mozgósítja.

Luther – Cranach közreműködésével – képes volt a kommunikációs folyamatban az ember összes érzékét megszólítani. Ebben a tekintetben modern ember volt, korának minden médiumát fel tudta használni céljai érdekében. Láthatjuk, hogy valóban „kommunikációs zseni” volt, joggal nevezhetjük hát „médiasztárnak”.

Fordította: Szűcs Kinga

Hivatkozott művek

- ADAM, Gottfried 2016. „Az igaz ember hitből él”. Luther kegyelmes Istenre vonatkozó kérdése és a reformátori üzenet középontja – mai szóval. *Lelkipásztor*, 91. évf. 10. sz. 364–370. o.
- BESCH, Werner 2008a. Der Gemeine Mann in Luthers Schriften. In: uő: *Deutscher Bibelwortschatz in der frühen Neuzeit. Auswahl-Abwahl-Verhalten*. Peter Lang, Frankfurt a. M.
- BESCH, Werner 2008b. Die Rolle Luthers für die deutsche Sprachgeschichte. In: uő: *Deutscher Bibelwortschatz in der frühen Neuzeit. Auswahl-Abwahl-Verhalten*. Peter Lang, Frankfurt a. M. 134–154. o.
- BESCH, Werner 2014. *Luther und die deutsche Sprache. 500 Jahre deutsche Sprachgeschichte im Lichte der neueren Forschung*. Erich Schmidt, Berlin.
- BORNKAMM, Heinrich 1975. Luther als Schriftsteller. In: uő: *Luther. Gestalt und Wirkungen*. Gütersloher, Gütersloh. 39–64. o.
- BRECHT, Martin 1990. *Luther als Schriftsteller*. Calwer, Stuttgart. (Calwer Taschenbibliothek 18.)
- GRETHLEIN, Christian 2016. Luthers Reformation als Medienereignis. *Zeitschrift für Theologie und Kirche*, 113. évf. 3. sz. 291–304. o.
- GÜNTHER, Hartmut 2017. *Mit Feuereifer und Herzenslust. Wie Luther unsere Sprache prägte*. Duden, Berlin.
- HAMM, Bernd 1986. Was ist reformatorische Rechtfertigungslehre? *Zeitschrift für Theologie und Kirche*, 83. évf. 1. sz. 1–38. o.
- HAMM, Berndt 1996. Die Reformation als Medienereignis. *Jahrbuch für Biblische Theologie*, 11. évf. 137–166. o.
- JENNY, Markus (szerk.) 1985. *Luthers geistliche Lieder und seine Kirchengesänge*. Böhlau, Köln–Wien. (Archiv zur Weimarer Ausgabe der Werke Martin Luthers 4.)
- KÄSSMANN, Margot – RÖSEL, Martin (szerk.) 2016. *Die Bibel Martin Luthers. Ein Buch und seine Geschichte*. Deutsche Bibelgesellschaft, Leipzig–Stuttgart.

- LEWITSCHAROFF, Sybille 2017. Sprachereignis Luther. In: Christian Danz – Jan Heiner Türck (szerk.): *Martin Luther im Widerstreit der Meinungen. Historische und theologische Perspektiven*. Herder, Freiburg, 14–25. o.
- LOHSE, Bernhard 1997. *Martin Luther. Eine Einführung in sein Leben und sein Werk*. 3. kiad. C. H. Beck, München.
- LUTHER Márton 2013. *Levelek*. Szerk. Csepregi Zoltán. Luther Kiadó, Budapest. (Luther válogatott művei 7.)
- LUTHER Márton 2014. *Asztali beszélgetések*. Luther Kiadó, Budapest. (Luther válogatott művei 8.)
- LUTHER Márton 2017a. *Felelősség az egyházért*. Luther Kiadó, Budapest. (Luther válogatott művei 2.)
- LUTHER, Martin 2017b. *Passional*. Szerk. Gottfried Adam. LIT Verlag, Berlin.
- MOELLER, Bernd 2001a. Das Berühmtwerden Luthers. In: uő: *Luther-Rezeption. Kirchenhistorische Aufsätze zur Reformationsgeschichte*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen. 39–42. o.
- MOELLER, Bernd 2001b. Die frühe Reformation als Kommunikationsprozess. In: uő: *Luther-Rezeption. Kirchenhistorische Aufsätze zur Reformationsgeschichte*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen. 73–90. o.
- NIEDEN, Marcel 2012. Die Wittenberger Reformation als Medienereignis. *Europäische Geschichte Online* (EGO). <http://www.ieg-ego.eu/niedenm-2012-de>. (Megtekintés: 2017. január 20.)
- PÄLTZ, Eberhard H. 2009. Martin Luther. Die geistlichen Lieder. In: Heinz Ludwig Arnold (szerk.): *Kindlers Literaturlexikon*. 3., átdolg. kiad. J. B. Metzler, Stuttgart–Weimar. 391. o.
- PETTEGREE, Andrew 2016. *Die Marke Luther*. Insel Verlag, Berlin.
- RÖTHER, Christian 2017. Martin Luther: „Weltgeschichtlicher Erfolg als Schriftsteller”. Interview von Heinrich Detering. *Deutschlandfunk.de*, 2017. július 13. http://www.deutschlandfunk.de/martin-luther-weltgeschichtlicher-erfolg-als-schriftsteller.886.de.html?dram:article_id=390861.
- SCHWITALLA, Johannes 1999. *Flugschrift*. Niemeyer, Tübingen.
- SLENCZKA, Ruth 2014. Cranach als Reformator neben Luther. In: Heinz Schilling (szerk.): *Der Reformator Martin Luther 2017. Schriften des Historischen Kollegs. Kolloquien 92*. Walter de Gruyter, Berlin – New York. 133–157. o.
- WEGMANN, Susanne 2016. *Der sichtbare Glaube. Das Bild in den lutherischen Kirchen*. Mohr Siebeck, Tübingen.
- WOHLFEIL, Rainer 1982. *Einführung in die Geschichte der deutschen Reformation*. Beck, München. (Beck'sche Elementarbücher.)
- WOHLFEIL, Rainer 1984. Reformatorische Öffentlichkeit. In: Ludger Grenzmann – Karl Stackmann (szerk.): *Literatur und Laienbildung im Spätmittelalter und in der Reformationszeit: Symposium Wolfenbüttel 1981*. Metzler, Stuttgart. 41–54. o.

Temerárius gondolatok Istenről

■ ZSIGMONDY ÁRPÁD

Miért használom ezt a szót? Mert merészség képesítés nélkül foglalkoznom azzal, amiről professzorként is bölcsebb hallgatni.

Philipp Melanchthon mondta: A Szentháromság titkait helyesebb imádnunk, mint fürkésznünk. Ez elterelheti a figyelmet a lényegről, ami ez: *solus Christus, sola Scriptura, sola gratia, sola fide*.

De: „A titkok az Úrúi, a mi Istenünkéi; a kijelentett dolgok a mieink, és ami fiainkéi, hogy éljünk általuk!” (5Móz 29,28) Néhai professzorom, br. Podmaniczky Pál mondta, hogy a vallástörténet nem evolúció (végén az egyistenhitel), hanem depraváció (romlás). De kezdete az őskinyilatkoztatás! – Pál apostol is utal az őskinyilatkoztatás nyomaira Róm 1,21–28-ban.

Számunkra a Szentírásból is a testté lett, emberré lett Ige a döntő. Ő mondta: „Az Isten Lélek” (Jn 4,24), és tanítványa írja a másik tömör definíciót: „Isten szeretet” (1Jn 4,16). Az „agapé” (értékközömbös, sőt értékteremtő szeretet) a LXX alkotása, a héber *'ahabáh* nyomán. De a hívők, akik Istent megismerték (*jáda = nosse deum affectu*) és komolyan vették (*'emÚnáh* [vö. amen!] = πίστεύς 'biztos, biz-

ni, rábízni’), viszontszeretik, és a tőle kapott szeretetet adják tovább (Mt 22,37–40; 5Móz 6,5; 3Móz 19,18). Jézus sajnáló, sirató szeretettel volt népe iránt.

Isten örök, változatlan. De az ember fejlődik. Csak az idők teljességében foghatta fel a testté lett Igét (ha hajlandó volt rá). Tovább is fejlődött az ember. Istenismeretben a 16. századig, a 17. században aztán a ráció aberrációja jelent meg. A 20. század végén világképünk ugrásszerűen fejlődött, és kritikus kérdéseket tett föl a hittudósoknak. De a Szentírás kutatása is elhanyagolt tényekre bukkant.

Az Újszövetségben Szentháromság: hármasság Istenség egységes tevékenységgel. – A hármasságnak vannak valástörténeti párhuzamai.

'Elóhijim nem hármasság, hanem plur. magnitudinis, mint pl. a *majim* = víz, vagy a *šamajim* = ég; bár utóbbinál kialakult egy többrétűség képzete (2Kor 12,2: harmadik ég: meteorológiai, csillagászati és transzcendens ég?), és az iszlámban a hetedik paradicsom, ahol a harcosszeretők a húrökölés várja. (A Gonosztól új nem telik, csak rontva fejlesztés.) – Mózesnek féltékeny istenként mutatkozik be az Úr (2Móz 20,5; 5Móz 4,24). Jak 4,5 egyetlen

elérhető jó fordítása a Szent István társulati: „*Féltékenyen szereti [Isten] a lelket, amelynek ő adott otthont bennünk.*”

Isten egyetlensége nem volt eleinte világos. Később teszük nevetségessé a pogányok isteneit (1Kir 18,27), sőt kérdőjelezik meg létezésüket (2Móz 8,6b), legfőljebb démonoknak minősítve őket (1Kor 8).

A nevét kérdező Mózesnek Isten azt feleli: „*Vagyok, aki vagyok*” (2Móz 3,14). De visszakövetkeztetve az eredetire: *’eh:jeh ’ašer ’ah:jeh* – a döntő végszó Hifil, műveltető alak: vagyok, aki „van-tatok”. Ebből: „Ő léteztet” = *jahveh*. A jahve kiejtést bizonyítja a görög betűs samaritánus szöveg: 𐤀𐤁𐤅. –Ábrahám Istene: *’él šadáj*. Lisowsky is csak istennévnek veszi. E. König szótára az arab *šadda*-hoz kapcsolja; a *šaddad* ige = *vergewaltigen* – a mindenhatósággal függ össze. Előfordul Jób könyvében, de Ruth 1,20–21-ben is, a prófétaéknál és a Zsoltároknál is. Az Újszövetségben megfelelője (2Kor 6,18-ban idézet) a *pantokratór*, csak a Jelenések könyvében fordul elő nyolcszor; ami kései, csak Istenre használt keresztyén és zsidó szó; a *c:bá’Ót* és a *šadáj* megfelelője.

Minden kijelentése és „bemutatkozása” után a próféta számára is (Ézs 45,16) *’él miS:tašer* (Hitpaél participium): Pálffy Miklós szerint „el-elrejtőzködő Isten”. A hagyományos teológia szerint (szűkítve) *Deus absconditus*. – Az Újszövetség titka hirdetése (1Kor 2,1) [a Vulgata szerint már nem *mysterium*, hanem *martyrium*] után marad, ami még elrejtett (2Kor 12,1–5).

Istené egyedül a halhatatlanság (1Tim 6,15k). – Krisztus testben meghalt a kereszten, és lélekben átélte az Istentől elhagyatottságot: a halált (vö. 1Móz 2,17; 3,22). Az egyetlenség, páratlanság Jézusra vonatkozik Júdás 4-ben, feszültségben Júdás 25-tel. – Isten magában szent (K. Barth: *Das ganz Andere*), Ő a mindenható (Jel 15,4); Ézs 6,3 *tris-hagios*-át idézi Jel 4,8 többszörözve.

Az Atya, a hitre jutottak Atyja, *ez az a név*, amelyet Jézus kijelentett! De páratlan módon Őneki is Atyja. Ezt minősíti Kajafás istenkáromlásnak.

Temerárius tétel: Az Atya „férfi”; a Lélek, a Rúah a sémi nyelvekben „nő”. Az Atya és a Lélek szerelméből született minden időknél előtte a Fiú: *genitum, non factum, theos aléthinós ek theou aléthinou*. Ennek látszólag ellentmond Jn 1,1: *Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος* – Delitzsch Újszövetség-fordításában: *b:részijt hájáh hadábár*. Ez a *b:részijt* a teremtésre utal, márpedig Kol 1,15 szerint a *Χριστός* minden teremtménynek előtte született, általa teremtett a mindenség (többes számú semleges alany mellett egyes számú állítmány): *πρωτότοκος πάσης κτίσεως, ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα* (többes számú semleges alany mellett egyes számú állítmány); Kol 1,17 *πρὸ πάντων*: „*És Ő előbb volt mindennél, és minden Őbenne áll fenn*” (Károli-ford.).

Jézus igénye: *Ego sum via, veritas et vita*. Egy zsidó reakciója: „Nem tudom, ki mondta. Vagy egy örült, vagy Isten.” – Jézus isteni hatalommal az Atyával egységben cselekszik. Ezért mondja a gutaütöttnek: „*Megbocsáttattak a*

bűneid!” És hatalma igazolásául ráadásul teszi a gyógyító csodát (Lk 5,18–25).

Jn 17-ben Jézus „főpapi imádságának” krisztológiája és szotériológiája a negyedik evangéliumra jellemző. János ismertnek tekinti a céltudatosan szerkesztett szinoptikusokat, és kiegészít, pontosít, történetileg helyesbít.

A hagyomány tud egy „héber” (arámi) Mátéről; későbbi a görög Márk-evangélium (kódexfüzet), amelynek a vége a használatban leszakadt; őt követi, de szájhagyományból is merít a görög „Máté evangéliuma”, és utolsóként a forráskutató Lukács (1,1–4). A szinoptikusok a templomtiszítást Jézus szenvedése hetébe illesztik, mert egyetlen jeruzsálemi útról írnak. A Szent István társulati Biblia jegyzete rámutat: a zsidó zaja lehetetlenné tette az (imához szükséges) összeszedettséget. – A szinoptikusok közül csak Márk láthatta Jézust (14,51–52).

„Jézus istenfiúsága az egyház hite szerint nem azon alapszik, hogy Jézusnak nem volt emberi apja; az istenvoltáról szóló tanítást nem érintené, ha Jézus szokásos emberi házasságból született volna. Hiszen az istenfiúság, amelyről a hit beszél, nem biológiai, hanem ontológiai tény.” (RATZINGER 1993, 165. o.) – Igaz, hogy Márk és János hallgat Jézus szüztől születéséről; az Emberfia elleni „káromlásra” van bocsánat, de a Szentlélek ellenire nincs (Mt 12,31). Ez nem egy indulatos káromkodás, hanem az üdvterv káromlása, például hogy Jézus mágus, csodatevő guru, illetve a Talmud szerint a szentek szentjéből kihozott s a combja vágásába tett szent NÉVvel élt vissza.

Mariológia: petesejtből sperma nélkül csak lány születhetett volna. De az is hordozta volna a *peccatum originalét*. „Temerárius” tehát: Isten teremtett egy (az áteredő bűntől mentes XY-os kromoszómájú) petesejtet Mária méhébe! Római bibliátlan tan: *khaire kekharitómené, gratia plena*: kegyelemteljes, tehát büntelen.

Kálvinnal kapcsolatos gondolatok: 1. *Consensus Tigurinus*, kompromisszum az elárvult zwingliánus zürichiekkel: „Krisztus testileg az Atya jobbán van”, tehát nem lehet a szentségben. A hívőket a Szentlélek fölemeli hozzá, és lelki módon részesülnek Krisztus testében és vérében a kenyér és bor vétele közben. A lutheránusok eszerint „ubiquitáriusok”, mert Isten cselekvő jobbjá mindenütt jelen van. 2. *Gemina praedestinatio*. Jézus engesztelő áldozat az egész világért. Tehát nem csak „a választottakért”. Mt 25,31–46 merész értelmezése: az Emberfia az ítélet napján emberségük szerint állítja az embereket jobbra vagy balra. Az Ószövetség választottai „kirakat”, biztatás a bűnösöknek: Ábrahámtól Dávid királyig. Ha ezeknek van bocsánat (és megtérés), neked is van, akit vádol a lelkiismereted! A *gemina praedestinatio* tudatában az üdvbizonyosságot nem a *testimonium internum Spiritus Sancti* (Róm 8,16) adja, hanem a *sylogismus practicus*: Róm 8,28-ra hivatkozó földi áldások, Zsolt 90,17 megkettőzött vége értelmében. Holott Jézus üldöztetést és megpróbáltatást ígér követőinek! A *sylogis-*

mus practicus eredménye: svájci finommechanika és sajtgyártás, hollandi tengerlegyőzés és hódítások, skót „skót-ság”, dél-dunántúli és Szamos menti egykézés.

Hogyan nem érvényesül a Mindenható akarata? 1. Isten azt akarja, hogy minden ember megmentessék, és a való igazság ismeretére eljusson (1Tim 2,4). Ez a küldöttek, sőt minden hívő felelőssége. Akiket mégsem ér el a jó hír, vagy már süketté lettek rá, azokról lásd Mt 25,31–46. Isten nem erőlteti szerető akarátát, hanem rábízást vár. 2. Isten akarata a ti szentté lételetek (1Thessz 4,1). Ez a hitre jutottaknak szól. Isten viszonszeretetet vár. De próbára tesz: a Sátán kísértéseivel, nem kedvünkre való gondviseléssel, üldöztetéssel. Lásd a Miatyánk végének két német fordítását: *Erlöse uns von dem Bösen / von dem Übel* – A kísértés, sőt a kívánság (tizedik parancsolat) csak a halállal szűnik meg. (Nemi vonatkozásban vö. Mt 22,30.) – A hatodik kérdés értelme: Ne vizsgáljass erőn felül, sőt... (1Kor 10,13).

Cselényi professzor könyvének címe: *Isten anyai arca*; szerencsésebb fogalmazás lett volna: „Isten anyai vonásai”. Ide tartozik Ézs 66,11–12 prófétai képe a szoptatásról (az ószövetségi korban kb. hároméves korig szoptattak, lásd Zsolt 8,3; Jézus idézi Mt 21,16-ban), és a 13. vers: a felnőtt férfit vigasztaló anya hasonlata.

Az újszövetségi szerzők nem tanultak keresztény dogmatikát. Jn 7,39-et a Vulgata ki is javítja: a Szentlélek még nem volt megadva! – De a messiási hitvallást tevő Pétert *bar-Jónának*, a (Szentlélek-) galamb „fiának” mondja Jézus. (A Szentlélek képe a galamb, lásd Jn 1,32kk.) Péter apja János, lásd Jn 21,15–17 a legrégebb kódexek szerint; egy századdal később jelenik meg az elterjedt szöveg, nyilván értetlenül követve Mt 16,16k-t.

Isten kinyilatkoztatása nem kényszerítő. Jézus szavai is félreértelmezhetőek, pláne titokzatos, prófétai szavai. Jn 2,18–21 szerint önigazolójelt követeltek tőle. Válasza: „*Rontsátok le ezt a templomot, és három nap alatt megépítem azt.*” Jn 2,19-ben ő a testének templomáról szólt. Harmadnapra feltámadt, feltámadási testben. És akkor (Jn 2,22) *életre keltette* elalélt tanítványait; a szentek közössége az egyház, az pedig az ő teste (Ef 1,23; Kol 1,18.24). Jelei gyógyítás, ital- és ételszaporítás, három feltámasztás; mind a segítő szeretet és az emberfölötti hatalom jelei. De a döntő jel: Jónás jele (Mt 12,38; Lk 11,29k): a feltámadása. Ő maga: jel, melynek ellene mondanak az agg Simeon szerint (Lk 2,34). Újra megjelenésekor is ő maga jel (Mt 24,30). Feltámadását tagadják (Mt 28,11–15) máig. (Akkor a csalódott, megfélemlített tanítványokról állították, hogy ellopták a testét.) Páratlan és megmagyarázhatatlan.

Az ember nem tud isten nélkül lenni. Ez minden lehet; legegyszerűbb, gyakori eset: az ÉN! A bálványok bibliai prototípusa az *arany* bikaborjú: megfogható, automata. Vér és arany = szex és pénz és hatalom. 2Móz 32-ben Áron azonosítja Jahvéval! De a Mindenható félelmetes a Sínainál:

tűz, füst, rengés! Mózeset a kőszikla repedésébe állítja, kezével letakarja, és „hátról láthatja” Istent (2Móz 33,18–23).

Isten örök, változhatatlan, ugyanaz.

Isten bölcsességével mint üdvtervvel, a megszemélyesített bölcsességgel és a Rúahhal azonosított Hokmáhval, Szentlélekkel azonosítható Szophia személyével foglalkozni erőm fölötti.

Az apostoli levelekben szó van Isten bölcsességéről, isteni bölcsességről és e világi bölcsességről. Jel 5,12 szerint a Bárányt illeti a bölcsesség; 7,12 hasonlóan szól Istenről; 13,18 bölcsességnek nevezi a Fenevad neve számának megértését. Ez a legvalószínűbben: *kaiszar Nerón* 666; de illik a *lateonoszra* és a *VICarIVs FILII DeI*-re: $5 + 1 + 100 + 1 + 5 + 1 + 50 + 1 + 1 + 500 + 1 = 666$.

Isten az embert a saját képére és hasonlatosságára teremtette. Ez nem csak változatos munka és értelmes beszéd. Isten Lélek és Isten szeretet. És az ember mikrotheosz: gondnoka a Földnek.

Pákozdy professzor szerint 1Móz 1–11 nem tudományos ismeretközlés, hanem prófétai beszéd a jelent meghatározó múltrol. Így kell érteni azt is, amit 1Móz 2–3 egyetlen nap eseményeként ír le. A mai ismeretekkel nem rendelkező Pál apostol például 1Tim 2,3-ban szó szerint érti 1Móz 2-t. De ahogy Luther *Kis kátéja* szerint „hiszem, hogy Isten teremtett engem”, úgy az evolúcióban is a Teremtő művét látjuk. A Szentháromság megkülönböztetett teremtménye is háromság: test, psziché és pneuma! A magyar huszita fordítók a *spiritust* „szelletnek” fordították. (Én még hallottam használni ezt a szót.) Ezen eretnokség ellen hazánkban kimondták, hogy az *anima* és a *spiritus* ugyanaz. Ez máig meghatározta szerencsétlen szóhasználatunkat. Ma a szellem szón vagy „lepedős kísértetet” értünk, vagy az agyvelő legmagasabb rendű tevékenységét.

Jelentős ószövetségi fogalom az „elragadás” (*láqaH*). 1Móz 5,21–24-ben olvasunk Henókról, aki Ádám után a hetedik, a „beavatott”, aki „Istennel járt”. Nem élt meg matuzsálemi kort, „csak” 365 évet, és nem halt meg, hanem Isten magához vette: *láqaH*. Jézus megdicsőülésekor (Mt 16,28–17,7 || Mk 9,1–8; Lk 9,27–36) megjelent Mózes, a Tóra képviselője, akinek sírja ismeretlen, nehogy kultuszhely legyen, és Illés, a Próféták reprezentánsa, akit „tüzes lovakkal tüzes szekéren” ragadott el (*láqaH*) az Úr. Zsolt 73,24-ben is ezt a szót találjuk; nem a halál ragad el, hanem Isten, mint egykor Hénókot és Illést.

A bűn következménye az özönvíz. Előzménye 1Móz 6,1–4-ben: „isten” dinasztiai (nem Sét és Kain utódainak összeházasodása!) – A *b:néj elohijm* nem nélküliek, mert nem halnak meg, nem kell utánpótlás. – NB: *peccata clamantia* Nőé napjaiban (amiről hallgat az Újszövetség), erőszak és kizsákmányolás (nem adtak-vettek!), vö. Jak 5,4: a napszámosok késve fizetett bére! Lót napjaiban a homoszexualitás, vö. Róm 1,26–28; Pál utal az őskinyilatkoztatás hatására.

A nemiség 1Móz 3 szerint a bűnbeesés után problémás lett. A halál miatt kell az utánpótlás, a szaporodás. A szaporodóképeség nem tart a normális korhatárig, mert föl is kell nevelni a gyermeket. A normális nemi élet folytatását és élvezetét mind az Ó-, mind az Újszövetség helyesli.

Az apostoli kereszténység elhatárolta magát a pogány kultusztól (ApCsel 15,19kk; 1Kor 8). Míg a zsidók nem határolták el tőlük magukat, rájuk tekintettel voltak. A főleg farizeusi zsidóság *míním*nek, eretneknek minősítette a tizenhét kérdéses napi imában a Jézus-hívőket. Ezzel kizárta őket a *religio licita* privilégiumából, azaz a császárimádástól fölmentettségéből. Ennek hatása felismerhető

Jel 3,9-ben és a (valószínűleg Apollós írta) Zsidókhöz írt levélben (6,6; 10,26–29).

Jegyzeteimet (három A/4-es oldal) idejében közlőlistán a *fraternet mindenki* levelezőlistán. Akit ez nem ér el, és érdekl, adja meg e-mail címét (ha az nincs, postacímét). Elérhetőségem: zsigmondy.arpad@gmail.com; 1034 Budapest, Bécsi út 92. 2/30.

Hivatkozott mű

RATZINGER, Joseph 1993. *A keresztény hit alapjai*. OMC, Bécs.

Az Isten és az ember anatómiája

Henri Boulad és Cselényi István szemlélete alapján*

■ D E M E T A M Á S

Henri Boulad, az Alexandriában élő melkita (bizánci katolikus) pap, jezsuita szerzetes 2017 tavaszán felvette a magyar állampolgárságot. Az évek folyamán sokszor látogatott Magyarországra. Több lelkigyakorlatot és előadást tartott Budapesten, a Párbeszéd Házában, Püspökszentlászlón. Minden beszéde élmény, reveláció volt. De ismét kiderült, csak azok értik, akik komolyan veszik finom jelzéseit, finto-rait és mélyen komoly állításait. Több lenyűgöző előadásán a modern evangelizáció módjairól beszélt, azt példázva, hogyan kell nyelvi megújulnia az Örömhír terjesztésének. A legújabb biblikus kutatások, exegézisek logikájának megértéséhez segítséget ad ma is Henri Boulad gondolkodásának ismerete. Az Evangélikus Hittudományi Egyetemen szervezett teológiai előadás-sorozat kapcsán érdemes megismerni személyét és szemléletét.

Istenkép

Boulad középpontba helyezi a szerinte alapvetően téves istenképünket, és rávilágít a 20. századi filozófia, teológia által megtisztított modern (a népi vallásosságban ősi) istenképre: „Sajnos a kereszténység a görög politeizmus egyik kemény istenképét is megörökölte. A haragvó, büntető istenképet. De tudatosítsuk végre, hogy a keresztények Istene nem kém, aki minden kanyarban ott áll, és lesi, hogy milyen bünt követtünk el. Nem haragvó

és büntető, hanem szerető Isten. Meg kell változtatnunk a régi istenképet.”¹

Egy példa Boulad jelzésének aktualitására: katolikus szentmiséken még napjainkban is néhol énekeltek ezt a népéneket: „Boruljunk le, és rettegve imádjuk e Fölséget”. Ez a súlyos szó ószövetségi képet sugall. A rettenetes nagy királytól való félelmet. Ismerjük ezt a zenéből is: Mozart, Verdi háborzongató rekviemjében ilyen a *Rex tremendae maiestatis* hangja. Ám az örömhír Istenének nem ez az igazolványképe. Az ókor véres „istenítéleteinél” is lehetett borzongani (Nero élvezte a véres arénákat és a felgyújtott Róma lángjait), de a rettenetesebbet ne tévesztjük össze az örömmel, a torzképet az „igaz képpel”, a *veron eikon*nal. Vallásszociológiai felmérésekből és közösségi beszélgetésekből kitűnik, hogy a megkereszteltek egy része azért hagyta el az egyházat, mert taszította őket a félelmetes istenkép. A titkosszolgálati megfigyelőkre emlékeztető, fenyegető, számonkérő öreg férfi (!) képe torzított istenkép. A gyöngyösi Szent Bertalan-templomban főhelyen függ a kegyetlen naturalizmussal megfestett kép, amelyen a római hóhér precíz mészárosként, véres kézzel metszi le az élő szentről a bőrét. A Sixtusi kápolna híres freskóján Szent Bertalan büszke tartással tartja bal karján saját lemetszett fejét és bőrét. A Teremtő pedig szigorú, nagyszakállas férfi, aki parancsoló kezével előre mutat. Elképzelhető azok hite, akik ezzel a képpel nőttek bele az egyházba, majd „rettegve” hátráltak ki belőle. A középkori valláskép paródiáitokra a hajdani ironikus mondóka: „Is-

* A tanulmányt első ízben az *Embértárs* című lap közölte. Itt javított, átszerkesztett változatban jelenik meg.

¹ Püspökszentlászlói lelkigyakorlat, 2014.

ten szeme mindent lát, ne lopd el a léniát!” (Így hát: „boruljunk le, és rettegve...”)

A haragvó, rettenetes Isten képével szemben Boulad az Isten szerető emberi, irgalmas arcára figyelmeztet minket, jelezve, hogy mindannyian az ő teremtőtársai vagyunk. „A világ aszerint lesz jó vagy rossz, hogy mi mivé tesszük. Isten nem tud nélkülünk munkálkodni, mióta megteremtette a szabadságunkat. [...] Isten a törekenységét tárja eléink. Az Isten gyenge. Azt mondhatjátok erre: Isten nem mindenható Atya? [...] Igen, mindenható. De olyan mindenhatóság ez, amely az apaságnak, anyaságnak, szeretetnek és gyengédségnek a szolgálatában áll. Ezzel a gyöngédség kifejezés belépett a vallási szótárba.”²

Emberképben az Isten

Milyen hát az istenarc? Hasonlít ránk, hiszen önmaga képeére teremtett minket. Bouladnál az istenkép és az emberkép szervesen összefügg, egymást kiegészíti, értelmezi. Állításának refrénként visszatérő utalása az ember és az Isten egységére mutat: „Isten egy darabja vagyok. Isten a lényéhez kapcsol engem. Amint a kisbaba az anyja méhében egy kis darabja az édesanyjának, úgy én is egy kis darab vagyok Isten testéből. És Isten ugyanúgy kötődik hozzám, mint az édesanya a gyermekéhez. Isten nem távolról, egy nagy távcsővel figyel engem. A teste vagyok. Istenben sok apró lélek lakik. Mikor engem megteremt, önmagából kiüresít egy kis részt. Amíg nem térek meg hozzá, hogy ezt a kis részt betöltsem, vár rám. [...] Az a tett, amellyel Isten létrehozott, tart ma is. Gyakran úgy gondoljuk, hogy Isten megteremtett valamikor a múltban. De nem! A lényeg a folyamatos létezés! Isten minden pillanatban a tenyerén tart, szeret, tőle kapok mindent.”³

Egyik magyarázata a Genézis elejéhez vezet vissza az elmélkedésünket. Szokása szerint „hökkentéssel” kezdi, illetve zárja eszmeftuttatását, amely szerint a teremtés nem fejeződött be. „A Teremtés könyvében olvashatjuk: Isten a hetedik napon megpihent. Pedig még nem. NEM! Ez a hetedik nap még nem érkezett el! A világ fejlődésben van! A világ nincs készen! Az ember még nincs készen! Előemberek vagyunk. A sok rossz a világban azért van, mert még nem érkezünk el emberségünk szintjére. A legjobb még hátravan. Isten nem késznek, nem tökéletesnek teremtett, hanem vázlatosnak, terv formájában. Rábíz minket önmagunkra. Teremtsd meg magadat! Lenyűgöző vállalkozás! Egy megteremtésre váró világ és ember. Isten miért nem végezte el ezt a munkát? Hiszen teremthetett volna egy kész világot. De borzalmas lenne, ha nem lenne semmi dolgunk. Isten tudta, hogy mekkora öröm nekünk, ezért megadta a mel-

tőságot, hogy befejezhessük. Ezt olvashatjuk a Római levélben: »A teremtés sóvárogva várja, hogy Isten gyermekei megnyilvánuljanak.«⁴

E mögött az állítás mögött több 20. századi filozófus, teológus érvelése áll, Henri Bergsontól Teilhard de Chardin, Karl Rahneren, Dietrich Bonhoefferen és Hans Urs von Balthasaron át Bergoglióig (Ferenc pápáig), akivel Boulad e tekintetben mélységesen egyetért.

A szellemi újrafelfedezések egyike, hogy nem vesszük komolyan liturgikus szövegeinket. Boulad sajnálatosnak tartja, hogy az ember istenné emelésének gyönyörű célja helyett a liturgiát végző pap legtöbbször csak az „Isten gyermekeivé váljunk” szöveget mondja. Ez nem ugyanaz, mint „Az Isten emberré lett, hogy az ember »istenné« legyen”.⁵ Boulad a teremtés célzatosságára utal: „Isten azért teremtette az embert, hogy az ember Isten legyen.” S hozzáteszi: „Napjainkban zajlik Isten megismerése, az evangélium újralfelfedezése. Az Isten minél emberibb, annál istenibb.”

Az emberi viselkedések, teendők

Boulad nem vállon veregeti a keresztényeket. Mély tisztelettel szól hallgatóságához, de kifejezi utálatát a kényelmes megállapodottság, a pszeudovallásosság iránt. Becsüli az elmélyedő csendességet, ugyanakkor evangéliumi határozottsággal mutat rá a téves attitűdökre és a felismert cselekvés szükségszerűségére: „A középszerűség is bűn. Át kell gondolni az életemet. Felelősségem van. Mindaz, amit kaptam, nem az enyém. A világ megváltoztatására kaptam. Ne panaszkodjunk a világra! Gondoljuk végig, mi mit tehetünk, hogy megváltozzon.”⁶

A konkrét cselekvés elkötelezettségét önmagával példázza. 2007-ben levelet írt Benedek pápának.⁷ Ismertetésére itt nincs hely, de tézisei önmagukért beszélnek: Teológiai reformra van szükség; Pasztorációs reform kell; Misztikus legyen az egyház; Az új evangélizáció újfajta nyelvhasználattal jár; A világ jövője a kezünkben van.

Új evangélizáció

„Sokak számára az új evangélizáció abban áll, hogy előveszi az Evangéliumot, és ugyanazokkal a szavakkal elmondja. Ez így nem működik. Ha a nagy világcégek (Coca-Cola, IBM, Microsoft stb.) érzik, hogy nem megy az üzlet, összeül a válságstáb tanácskozni, és globális intézkedéseket hoznak a ja-

⁴ Uo.

⁵ Szent Iréneusz (115 és 150 között püspök), a kappadókiai atyák, Szent Ágoston, illetve az Isten saját vallomása: Gen 1,27.

⁶ Püspökszentlászlói lelkigyakorlat, 2014.

⁷ Személyes levél XVI. Benedek pápához. <http://szenterzsebet.org/media/hirek/2013/130624-Boulad/130624-level-a-Szentatyanak.pdf>.

² *Et si Dieu était une femme... (Ha az Isten nő lenne)* című prédikáció, 2014. márc. 2. <https://youtu.be/g4QOREkjTZ4>.

³ Püspökszentlászlói lelkigyakorlat, 2014.

vításra. Az egyházban ez miért nincs így? Az egyház miért nem mozdul? Miért lassú? Egy újfajta egyházi stratégiát kell kitalálni. Az egyháznak változnia kell. Az evangéliumhoz való hűség abban áll, hogy kreatívak vagyunk. Megmozgatjuk a szürkeállományunkat. Henry Newman (anglikán, később katolikus) teológus elsőként hívta fel a figyelmet a dogmafejlődésre. Aztán a jezsuita Karl Rahner. Korábbi könyvemben leírtam,⁸ hogy az egyház által használt fogalmakat a fiatalok ma nem is értik. Nem értik, mit jelent a megváltás szó. Vagy a szentség. Kifejezéseink mágikus rigmusokká váltak.”⁹

Boulad hangsúlyozza: azokhoz kell menni, akikhez nem ér el a templomi szó. Sístergő iróniával jellemzi azokat, akik arra várnak, hogy az érintetlenek bejöjjenek a templomba. Boulad válasza: „Nem fognak bejönni! Nem is értik az unalmas prédikációitokat. Akik meg néha hallják, azoknak rémesen unalmas, dögunalmas. Ne hívjátok őket a templomba, ti menjetek ki hozzájuk! A lakótelepekre, a dobozházakhoz” – fogalmazott.

„Hogyan mondjuk el ma az evangéliumot? Új nyelvezettel kellene. A II. vatikáni zsinat megnyitotta a kapukat. De a bizalmi válság megmaradt. Ugyanis nem lehet néhány év alatt behozni több száz év lemaradását. Ez olyan, mintha valakitől negyven napig megvonták volna az enni- és ivóvizet, és négy nap alatt meg akarják vele etetni a negyven évre való táplálékot. A megújulás alulról fog jönni. A Szentlélek nem felülről, hanem alulról fúj. Ma nincs személyes kapcsolat pap és hívek között. A papok túlterheltek. A híveknek kell kezdeményezni. Például egy tízezres plébániát százfelé kellene osztani. Egy-egy (előzőleg kiképzett) házaspár vezethetne egy-egy közösséget. Az egyház (intézmény) menjen oda az emberekhez, és ne fordítva!”¹⁰

Az irgalom isteni (női) természetéről

Boulad nem az egyetlen, aki évek óta hangsúllyal beszél az Isten „anyai arcáról”. Magyar szerzők közt kiemelkedően izgalmas könyvet írt erről CSELÉNYI István görögkatolikus pap, professzor (2016). Cselényi mutatott rá könyveiben az Isten anyai arcát illető (Bouladéval azonos) szemléletre. Boulad és Cselényi ugyanabból az evidenciából indul ki, hogy emberi létünk ontikusan kételemű és komplementer – azaz férfinak és nőnek teremtettünk. S mivel a Teremtő „önmaga képére és hasonlatosságára alkotott”, nyilvánvaló, hogy maga is kettős, férfias és nőies karakterű.

Boulad ezt az Igazság és az Irgalom egyidejű, szinkron létezésében, isteni attribútumként kezeli. Nagy visszhangot keltett (s igen nagy internetes látogatottságot vonzott) a *Ha az Isten nő lenne* című prédikációja.

„Néhány évvel ezelőtt tartottam Franciaországban egy előadást ezzel a címmel: *És ha Isten nő lenne?*”¹¹ Azt mondhatjátok: Hű, ez minket meglep, hisz Isten hímnemű! A judaizmust ez az istenkép jellemezte. A kereszténység is átvette ezt, annak ellenére, hogy az Evangélium a szerető Isten kinyilatkoztatása. Az iszlám még inkább ezt a hímnemű istenfelfogást képviseli. [...] Egy hímnemű Isten! Egy macsó Isten! Nem! Nem! Lépjünk ezen túl! Ez egy fejlődési szakasz volt, egy régebbi korszak. Mert jött az Evangélium, Jézus a mai Evangéliumban Atyaistennek nyilatkoztatja ki magát, de én inkább azt mondanám, hogy Anyaisten is, Mamaisten is. [...] *És ha Isten nő lenne? Miért ne?*

Erre azt kérdezitek: Van-e erre bizonyítéka? Természetesen, vannak bizonyítékaim. A Biblia legelső oldalán ezt olvashatjuk: Isten a saját képére teremtette az embert. A saját képére teremtette. Az Isten férfinak és nőnek teremtette az embert. Az Isten arca nem a hímnemű emberé! Isten férfinak és nőnek teremtette az embert! Akkor hát hol van Istenben a női jelleg? Azt mondhatjátok: a mai divatos feminizmus beszél belőlem. De nem! A feminizmus ellenhatásként jött létre egy másik áramlattal szemben, amely meghódította a planétát, amely jellemzi a társadalmainkat, politikánkat, gazdaságunkat, a hadseregeket... Micsoda világot teremtettünk ezzel a macsó Istennel?

Nézzétek csak meg, hogy mi folyik Szíriában, Líbiában, Irakban, Szudánban, ahol a Muszlim Testvériség, Amerika és Európa éppen most zúzza szét a Közel-Keletet, és az mondják, hogy hisznek Istenben. Hogy az ateizmus megjelent és egyre terjed Egyiptomban (s jóval előbb Európában), az éppen azért van, mert ezt az istenképet már nem fogadják el az emberek. Fejlődésre van szükség. Amikor a nőnek megszerez a helye, szerepe a társadalomban, minden meg fog változni. Egyiptomnak, a világnak, a kereszténységnek, az iszlámnak a megváltozása akkor fog bekövetkezni, amikor a nő helye az lesz, ami őt megilleti. Istennek anyaméhe van!”¹²

Szó nincs ebben a felvetésben semmiféle blaszfémiairól, túlzásba vitt feminizmusról. Az arab és a héber nyelvben hasonlóképp hangzik az anyaméh szó (*rachmen, rachim*, illetve *reham, rahamim*), amelyről kiderül, hogy ugyanaz a szó jelenti az irgalmat is. Az irgalom Istene, az irgalom korszaka – erről szól Boulad Isten női tulajdonságainak elemzésekor. Ebből a nyelvi, teológiai csodából fejt ki azt a gondolatot, miszerint világunkban most kellene eljönnie a nők, illetve az irgalom világméretű korszakának.

„Az anyaméh, a hely, ahol a magzat létrejön, fejlődik, ahol – mondhatnám így is – mindannyian lakunk, ez a mi helyünk. Nemcsak Isten szívében, hanem Isten méhében is.

Teljes megtérésre, forradalomra van szükség, hogy a vi-

¹¹ Ez az előadása 2016-ban Budapesten is elhangzott, a Jézus Szíve templomban.

¹² *Et si Dieu était une femme...* (*Ha az Isten nő lenne*) című prédikáció, 2014. márc. 2. <https://youtu.be/g4QOREKjTZ4>.

⁸ *Jésus en blue jeans* (Jézus farmerben), magyarul: BOULAD 1995.

⁹ Püspökszentlászlói lelkigyakorlat, 2014.

¹⁰ Püspökszentlászlói lelkigyakorlat, 2014.

lág megváltozzon. A jövő a nőhöz tartozik. A nő fogja megváltoztatni a világot. Nem véletlen, hogy a Mária-tisztelet helyet követel magának a világban. Ez azért van, mert Istent annyira hímneművé tették, hogy az egyensúlyt helyre kellett állítani.

Mária! Mária! Istennek a nőnemű arca, Istennek az anyai arca. De amit Máriáról mondunk, azt Istenről magáról is el kell tudnunk mondani. Mária nem egyszerűen a korrekciója, másolata az Istennek. Mária azt mondja nekünk: Ami vagyok, amit megélek, amit éreztek, amikor találok velem, érezzétek azzal, akit Istennek hívnak. A gyengédség Istene. A szeretet Istene.¹³

Boulad szemlélete tehát változást és fejlődést jelez, jósol, prófétál. Mindegy, hogy milyen cédulát ragasztanak rá, radikálisnak, felforgatónak vagy „csak” megújítóknak nevezik. Nyelvfilozófiai (és stilisztikai, teológiai) elemzéssel ha-

¹³ Uo.

mar kimutatható, hogy elemzései, példái, okfejtése az Evangélium paraboláira, metaforáira, érvelésére hajznak. A fenti tünődés kis részlete egy nagyívű szemlélet megjelenítésének. Ha Boulad időpróféciája engedi (derűsen emlegeti, hogy neki százhusz évet ígért a Názáreti, tehát „van még harminchét éve”), életműve tovább érlelődik, egészszé fog válni. Olvasóinak, hallgatóságának viszont most érdemes továbbgondolni szemléletét, amely – miként Cselényi István könyvének felfedező erejű közlései – az eddiginél mélyebb, igazabb istenkép (és emberkép) megismertetéséhez segítenek hozzá.

Hivatkozott művek

BOULAD, Henri SJ 1995. *Jézus napjainkban*. Ecclesia, Budapest.
 CSELÉNYI István Gábor 2016. *Isten anyai arca. Egy hipotézis nyomában*. 2., jav. kiad. Magyarországi Aquinói Szent Tamás Társaság, Budapest.

Isten női képmása – A női spiritualitás útja

■ TORNAY KRISZTINA M. PETRA SSND

Cselényi professzor úr könyvének borítóján ott látjuk Michelangelo *Ádám teremtése*-freskójának¹ részletét, a teremtő Atyát, körbevéve angyalokkal, balján egy fiatal nőalak. Mint leghíresebb Szófia-ábrázolást mutatja be a szerző ezt a festményt (CSELÉNYI 2007, 60–61. o.). A kép rendkívül inspiráló, s magam is ennek az ábrázolásnak a lendületében indulok a fent jelzett úton, a női spiritualitás keresésének útján.

Útjelző táblák

A téma vizsgálata meggyőződésem szerint alapvető szempontok folyamatos figyelembevételét igényli.

- Létezik női spiritualitás, amely különbözik a férfi spiritualitástól: mindkét út Istenhez vezet, de sajátosan egymást kiegészítve.
- Létezik keresztény női spiritualitás, amely organikus született/születik a megkeresztelt ősi tapasztalatokat is beépítve, integrálva és egyre jobban megértve.
- Ez a női spirituális út megismerhetően, elérhetően jelen van a keresztény hagyományban, élő; képesek vagyunk rá reflektálni; lehetséges ennek egyre világosabb tudatos megismerése.

¹ A Sixtus-kápolna mennyezetfreskója, 1508–1512.

- A két nem esetleges szembeállítás nem vezet tisztánlátáshoz. Az igazság keresése közben is egy lehetséges zsákutcát kerülhetünk el, ha figyelünk a költő szavaira:

Mihelyt csatának
 tekinted az életet:
 el is vesztetted
 (Fodor Ákos: *Játék-szabály*)²

- Egy másik lehetséges zsákutca, amelyet azonban nem kerülhetünk el, jungi fogalommal *saját „árnyékunk”* jelenléte, amely főként magunk számára nehezen megközelíthető, és alapvetően befolyásol olyan témák esetében, amelyek egzisztenciálisan fontosak számunkra; ilyenek például a nemi identitás és a spirituális igazság kérdései. Ennek folyamatos tudatosítása fontos a téma vizsgálatakor: ez egyfajta alázatot és nyitottságot eredményezhet.³
- Az igazság feltárulása fokozatos, közösségi keresést, nyitott dialógust igényel, vagyis senki számára nem

² FODOR 1995, 192. o.

³ Ezért van különösen szükségünk egymás gondolatainak, eredményeinek tudományos reflexiójára is: itt mondok köszönetet Cselényi István Gábor professzor úr ezirányú odaadó munkájáért.

adott a maga teljességében. Különösen igaznak érzem ezt a női spiritualitás témájában: jellegénél fogva maga a hordozó női közösség bölcsessége tudja ezt megközelíteni, nem kizárva a férfi kutatók és közösségek igazságkeresésének eredményeit.⁴

- Az igazság feltárulása – a hermeneutikai kör működésének megfelelően – körkörös, spirális folyamat. „Azért tudunk megérteni, mert már értünk.” (LINDSETH 1994, 270. o.) Előfeltevéseink, preconcepcióink előzik meg a megértési folyamatot, részei annak. Ezek, ahogy Gadamer nevezi: előítéleteink (*die Vor-urteile*), vagyis kivédhetetlenül és szükségképpen meglévő előítéleteink, amelyek a reflexió révén tisztulnak ki, és így válik külön a hasznos és „rossz” közülük. A hasznosak, amelyeket Gadamer legitimnek tart (*die legitimierten Vor-urteile*), nem mások, mint előmegértések, vagyis az a kezdeti megértés, amely megelőzi, elősegíti a további megértési/feltárási folyamatot (uo. 271. o.).

Kutatástörténet röviden

Az évszázadok óta nemzedékekről nemzedékekre átadott keresztény női bölcsesség spirituális tartalmának megközelítésére kerestem sajátos kutatási módszert: a magyar keresztény szakrális hagyomány felé fordultam, ennek képi örökségét kutatva: a szakrális műalkotások elemzése, szimbolikájuk feltárása útját.

Először szakrális térplasztikákat vizsgáltam, majd magyarországi gótikus szárnyasoltárok archetipikus jelentésrétegeit kíséreltem meg feltárni (lásd TORNAY 2010; 2011a), végül a szakrális belső terek ikonográfiáját vizsgáltam.

Két hagyományosan katolikus régió szabadtéri szakrális térplasztikáinak kutatása közben feltűnt, hogy a nyugat-magyarországi területhez képest a csíki medence adatai határozottan más rajzolatot adnak. A Fertő-tó vidékének hálózatszerűen elrendezett, férfiakat és nőket vegyesen megjelenítő térplasztikáival szemben Csíksomlyó környékén a női jellegű plasztika csak zárt térben – templomban – volt felfedezhető, míg „kint” csak férfi jellegű térplasztikák álltak őrt. Ez párhuzamot mutatott a hely ma is élő és éltető 1567-es hitvédelmi csatájának legendás történetével: az erőszakos unitárius térítőkkal szemben a Tolvajos-hágóra vonuló férfiakat a templomban maradt nők imája tartotta és vezette győzelemre. Mindebben a férfi és női sze-

repnek, spiritualitásnak a térben való lenyomatát véltem felfedezni (vö. TORNAY 2009).

A nemileg meghatározott keresztény spiritualitás kutatására ezután egy kb. 750 éve működő magyar katolikus férfimonostor templomát választottam. A jászói⁵ premontréi apátság templomának ikonográfiai programja kapcsán nem szövegek, dokumentumok, hanem a vizuális világ, a szakrális térben megjelenő képi tanítás került a fókuszba (vö. GUBA–TORNAY 2011a; 2011b). Ennek több tudatos rétege van, de mögöttük megjelennek nem tudatos tartalmak is, amelyek azonban ugyanolyan fontosak az adott közösségnek. Ezek a nem tudatosított, esetlegesen a reflexió határain kívül eső elemek nem ellentétesek a kifejezett-tudatosított tartalmakkal, hanem azokon alapulva bontakoznak ki. Szimbólumokban, összefüggésekben, arányokban: a szent térben jelen lévő személyre evidensen ható, de pontosan nehezen racionalizálható valóságokban ragadhatóak meg. A templom ikonográfiai vizsgálatából kiindulva bebizonyosodott, hogy létezik és leírható az a férfi spiritualitás, férfibeavatás, amelyet a keresztény szerzetesi hagyomány ismer és folyamatosan átad, és ennek a tanításnak egyik átadási-megőrzési módja a szakrális műalkotások, azok rendszere.

A női spiritualitás hasonló kutatására egy folyamatosan működő női kolostor évszázadok tapasztalatait tükröző ikonográfiai programjának megvizsgálása lett volna a legalkalmasabb: a margitszigeti domonkos kolostor, a bencések vagy a premontréi női kolostorainak egyike, pl. Árpás, a budai, majd pozsonyi klarissza klastrom.

Sajnos Magyarországon ma nincs középkori eredetű, folyamatosan működő apáca kolostor, részben a török hódoltság, részben a reformáció elsöpörte őket, a Felvidéken megmaradt néhány (pl. a pozsonyi klarisszák) pedig többször átköltözött, később pedig áldozatul esett II. József szerzetesrendeket feloszlató rendeleteinek. Másutt akad ilyen: a 700 körül alapított női bencés kolostor, a salzburgi Nonnberg több mint 1300 éve folyamatosan működő keresztény női közösségének szakrális tere páratlan kutatási terület lehetne. A heiligkreuztali (Baden-Württemberg) ciszterci női monostor temploma „csak” 616 évig állt fenn, az ausztriai Göss bencés női közössége több mint 750 évig. Ezen templomok belső tere a bencés/ciszterci lelkiségnek sajátosan női értelmezését közvetítik. Épségben megóvott szakrális „berendezésük”, a kifejezett spirituális tartalmak igazolják, hogy e helyeken igazolhatóan női lelkiség formálta-alakította ki a szent teret, a hely *genius locijának* megjelenése nyilvánvaló a szakrális alkotásokban.

Ugyanakkor felfigyeltem arra, hogy egyes katolikus templomok középkori eredetű ikonográfiája feltűnően sok női ábrázolást és témát jelenít meg, míg másokban inkább

⁴ Az előbb említett „árnyékra” való folyamatos reflexió a férfi kutatók esetében is tanulságos lehet. Különösen is sokat segítenek a témában a férfi spiritualitás kutatásának eredményei, például Richard Rohr OFM vagy Guba András OSChP munkái, és itt vetem fel a két kutatási terület kapcsolatának fontosságát, egymásrautaltságát.

⁵ Jasov, Kassa vidéki járás, Szlovákia.

a férfi jelleg dominál.⁶ Elsősorban Kelet-Erdélyt mértem fel ebből a szempontból, és így bukkantam a csíkmenasági Szeplőtelen Fogantatás-templomra, amelynek régészeti feltárása és restaurálása éppen a kutatással párhuzamosan haladt.

„Legitimizált előítéletem”, hogy a csíkmenasági templom döntően női témájú szakrális képei ilyen koncentrációban és összetételben nem véletlenül, esetlegesen, magukon túl nem mutatva tárulnak elénk (vö. TORNAY 2011b; 2017). Az a hitem vezetett a kutatás során, hogy magából a női spiritualitásból tárul fel itt valami, a kereszténységen átszűrve, a kereszténység közvetítésével.

A csíkmenasági templom mint a keresztény női spirituális beavató szent tere

A Mária életével és a szent nők személyével, történetével kapcsolatos ábrázolások szakrális térben történő beavató tanítása nem csak maguknak a képeknek működéséből fakad. Mária életének eseményei, képei alkalmasak arra, hogy beavató, női hagyományt, tudást közvetítő képek legyenek, és ez a beavatás, a női tudás átadása meg is történik általuk.

A vizsgált szent térben különösen hangsúlyos a nő közvetítői mivoltát kifejező szeplőtelen fogantatás hittitka: a női numinozitás keresztény kifejeződése. A jelenlegi főoltár ennek ünnepélyes kifejezője. Emellett a templomban hangsúlyosan ábrázolt női szentek archetipikus női mintákat jelenítenek meg.

A csíkmenasági ikonográfiai tanítás a szent térben a következő módon jelenik meg: először a Szent László-legenda női szabadulástörténete mint archetipikus női fejlődéstörténeti minta összefoglalóan jeleníti meg a nő számára nyíló individuációs utat (vö. TORNAY 2011c). Ezt az utat jeleníti meg Mária életének fontos állomásait ábrázolva a reneszánsz főoltár (lásd TORNAY 2015), és ennek az útnak bizonyos szakaszait és jellegzetes jegyeit „nagyítják ki” a szentély boltozatán a női szentek. A női beavatási/fejlődési úton szükséges döntések és következményeik jelzései az okos és balga szüzek a diadalívén.

A női szakralitásnak ez a tiszta megjelenése: elemi, szinte minden takarás/kendőzés, akadály nélküli szerves kapcsolódás a nőt (folyamatosan átélt módon) teremtő Istenhez, másrészt olyan fokú egyediség, eredetiség, elevenség, amely élettel és lehetőséggel, kreativitással teli.

⁶ Például Szászbogács szárnyasoltárán tizenhat férfitisztelet láthatunk, más templomokban pedig a női szentek túlsúlya a döntő. Tíz-tizenként szent nő együttes ábrázolása látható például Almakeréken, Csíkszentimréen, Berethalmon. Csíkmenaság templomában különösen is sok és méretében is nagy, nőket ábrázoló szakrális alkotás született: a régi és új (Szeplőtelenül Fogantatott) Mária-főoltár, a szentély és a diadalív festményei.

Michelangelo: Ádám teremtése – a nőalak értelmezése

Visszatérve a kiinduló képre, az *Ádám teremtésének* nőalakja ihlető szépségű és elgondolkodtató szerepű a kompozícióban. Témánk szempontjából is jelentősége lehet.

Értelmezések, megközelítések

A művészettörténészek jelentős csoportja a reneszánsz cinquecento firenzei neoplatonikus filozófiai szemléletének nyomait fedezi fel Michelangelo munkáiban, s ilyenformán a nőalakot mint Éva eszményét, ideáját értelmezi, sőt a hozzá kapcsolódó puttó kisfiús alakját a megtestesült Krisztus ideájaként.⁷ E szemléletnek sok életrajzi vonatkozású bizonyítéka van, s az 1550–60-as évek Rómájában – a pápai udvarban is – természetesen voltak a neoplatonikus gondolatok.

Más szerzők új szemlélettel elemzik a női alak megjelenését. Közülük is kiemelkedik Jean SCHUYLER, aki a zsidó kabbala misztikus szemléletének nyomait fedezi fel benne (1986; 1999). Igényes kutatásában életrajzi szempontból is keresi azokat a pontokat, kapcsolatokat, amelyek Michelangelót ezzel a lelkeségi iránnyal kapcsolatba hozhatják. Ebben az értelmezésben a nőalak az ambivalens értelmet is hordozó Shekhinah, aki Isten baljából ered, mint Éva Ádám baljából. Társa a teremtésben, s a jót és rosszat, világozóságot és sötétséget is magában hordozó teremtett világ hozzá vezethető vissza.

Újabban Maria RZEPIŃSKA kutatása (1994) világít rá a téma egy lehetséges megközelítésére. A nőalak Isteni Bölcsességként való értelmezése egy korábbi szerzőnél már megjelenik,⁸ de Rzepińska részletesen megvizsgál-

⁷ Lásd pl. TOLNAY 1969, 1: 6–44. o. Idézi RZEPIŃSKA 1994, 181. o.; SCHUYLER 1986, 136. o.

⁸ „Sapientia, akit az egyházban Máriával azonosítanak, s akinek a Sixtus-kápolna szentelve van.” KLACZKO 1898, 355. o., idézi RZEPIŃSKA

ja az előbbi téziseket, és arra a következtetésre jut, hogy Michelangelo szabad kezet kapott a Sixtus-kápolna freskóinak tematikája ügyében, az egyes jelenetek kiválasztása és megfogalmazása tekintetében egyaránt, és ha fel is kell tételeznünk, hogy a képek ikonográfiájának ortodoxiáját figyelemmel kísérték a pápai udvar és a teológusok, a művészi programba direkt módon nem szóltak bele. Ezért lehetséges, hogy Michelangelo, aki mélyen valóságos, a Bibliát bensőségesen ismerő és magát az egyház tanításának alávető művész volt, a Példabeszédek 8,22–31 költői szép szövegét saját ihletéből kapcsolta a teremtés művéhez, és ezért jelenhet meg az Isteni Bölcsesség Ádám teremtésének jelenetében.

Ahogy Rzepińska bevallja, nézetére nincsenek írásos bizonyítékok, de Michelangelo mély vallásossága, illetve költői tehetsége és a szintén költői bibliai bölcsesszöveggel való érzékeny kapcsolata lehetővé teszi ezt az értelmezést.

Ehhez kapcsolódik Cselényi István álláspontja is, aki – a keleti keresztény liturgikus hagyományok inspirációját követve – Szófiának nevezi: „Isten elsőnek Szófiát teremtette, így ő a többi teremtményének archéja, elseje, Isten hú társa a teremtésben [...] A Ter 1,26–27-ben leírt Istenen belüli párbeszéd (Nosza, teremtsünk tehát...) ennek alapján az Atya és Szófia közti párbeszéd [...] ahogy ezt a Péld 8,22–23 leírja. Ez [...] Szófia archicitását, arché-voltát is aláhúzza. [...] *Szófia az ósanya!*” (CSELÉNYI 2016, 61. o.) A hellenisztikus, bibliai és azon kívüli bölcsességi irodalom, a Kabbala, a liturgiára és szent hagyományra reflektáló palamita teológia, majd a Szófia-teológia további vonulatai számos húrt pendítenek meg. Ebből a megközelítésből érthető a nőalak Szófiaként való értelmezésének gondolata.

Az eddigieket mintegy szintetizálva Schade szerint „Michelangelo már Ádám teremtésének megkomponálásakor egy ősi motívumot vett alapul, az Isten ölben/világköpenyében nyugvó Éva-Sapientia (Mária-Egyház) ábrázolást, mely az antik zsidó hagyományból ered. Miközben ez az *Éva-Sapientia*-ideál erotikus pillantást vet Ádámra, más helyütt is feltűnik ugyanazon a Sixtus-kápolnabeli mennyezeten Éva, mint akit Isten magához emel Ádám oldalából teremtve, miközben inkább szorong és aggodalommal teli.” (SCHADE 1968, 54. o.)

A fent vázolt és itt részleteiben nem bemutatott megközelítések egyeznek abban, hogy az Isten, teremtő Atya balján szereplő nőalak értelmezése nem magától értetődő. Feltételezések és óvatos, körültekintő megközelítések lehetségesek.

A női princípium Isten balján – a nő Isten közelében

Ezekhez az értelmezésekhez kapcsolódva felfigyelhetünk arra, hogy a teremtés jelenetei nem teljesen kronologikusan, sűrítve-tömörítve szerepelnek Michelangelo freskosorozatában. A két bibliai teremtéstörténet párhuzamos léte is lehetővé teszi ezt a finom rendszert. Az első teremtéstörténetben (Ter 1,1–31) Isten a hatodik napon az állatok teremtése után teremtette az embert: nem egymás után, hanem egyszerre: „...*megteremtette isten az embert a maga képmására, Isten képmására teremtette, férfivá és nővé teremtette őket.*” (27. vers) Ugyanakkor a második teremtéstörténet beszél arról, hogy Ádám teremtésekor Isten „*megformálta az Úristen az embert föld porából, és élet leheletét lehelte orrába*” (Ter 2,7). Majd hosszabb idő eltelével – miközben az állatokat is megteremtette, sőt Ádám el is nevezte őket – teremtette csak meg segítőtársul Évát, Ádám oldalbordáját kivéve (Ter 2,21–23).

A Sixtus-kápolna mennyezetén e két történet együtt szerepel, a hatnapos első teremtéstörténet három képbe sűrítve (1. a világosság és sötétség szétválasztása (eredetileg első nap); 2. a Nap és Hold (eredetileg negyedik nap), valamint a növények teremtése (eredetileg harmadik nap); 3. a szárazföld és vizek szétválasztása (eredetileg harmadik nap)). Eddig tehát az első teremtéstörténet szerkesztett-komponált követése látszik, innentől azonban a második teremtéstörténet jelenik meg három képben: Ádám teremtése, Éva teremtése és a bűnbeesés-bűntetés jelenete.

A két teremtéstörténet leginkább az ember teremtésében különbözik egymástól, és ott is kapcsolódik egybe. Ezért azt feltételezem, hogy ezen a kiemelt ponton is működött a művész sűrítő-összekapcsoló szerkesztési módja: az ember – férfi és nő – egyszerre is lett teremtve – lásd Ádám teremtése-freskó –, és egymás után is – lásd Éva teremtése-freskó. Ahogy a bibliai szöveg egymás mellett/után két különböző hangsúlyú tanító történetet tár elénk, úgy a művész is ezt teszi: a szövegben megjelenő kétféle hangsúlyt ábrázolja. Az Ádám teremtése-képen természetes, hogy Éva is jelen van, egyszerre teremtődnek Isten képmására. Egyszerre, de nem egyformán, és viszonyuk is különbözik a teremtő Atyához. Mint teremtmények, mindketten meztelenek, s a Teremtő karjai, kezei összekötik őket. Másként érinti őket e kéz: Ádámot az ujj hegye, dinamikus, lendületes, egymás arcába tekintő, atya-fiú kapcsolatot idézve. Évát ölelően-összekapcsolódóan, bensőséges, érzelmi közelségben, atya-leánya (anya-leánya) kapcsolatot idézve.

Ennek a megközelítésnek kikerülhetetlen alapkérdése: milyen emberképet, nemileg meghatározott női és férfiképet/-felfogást fejez ki Michelangelo megközelítése?

Néhány szempont fontosnak tűnik ezzel kapcsolatosan, a további vizsgálódáshoz:

1994, 186. o. Ezt cáfolta W. THODE (1908), s a neoplatonikus kutatási szemlélet háttérbe szorította. Vö. RZEPIŃSKA UO.

1. A kápolna Szűz Máriának szenteltsége, ezzel kapcsolatosan az Éva-Mária párhuzam, Mária mint új Éva.
  2. A művész vallásos lelkülete, személyes Mária-tisztelete – néhány Mária-ábrázolásának és a freskó nőalakjának hasonlósága.
  3. Az ember teremtésének teljes, szinte előzmények nélküli újrafogalmazása – e paradigmaváltás vizsgálata.
  4. A korszak és Michelangelo emberképe, férfi-nő képe, figyelembe véve a katolikus tanítást, amely meghatározó volt ezekre nézve.
- A 2–3. szemponthoz fűződik még néhány észrevételem.

Az ember teremtése, Ádám és Éva teremtése a hagyomány és a művészi-teológiai reflexiók által évszázadok alatt kialakított kompozíciói (mint pl. az orvietói dóm homlokzati domborművei, amelyeken Éva teremtése két jelenetben is szerepel, s a Michelangelo számára is példának tekintett mintái (mint például *A Paradicsom kapuja* Ghibertitől, amelynek Ádám és Éva teremtése kompozícióján a művész szintén szabadon bánik a bibliai második teremtéstörténet időrendjével).

Michelangelo *Ádám teremtése*-képen újrafogalmazód-
nak, s nemcsak Éva alakja jelenik meg váratlanul Isten mel-
lett, hanem Ádám megformálása is szokatlanul intenzíven
kifejezi az ember istenképűségét és természettől fogva köz-
vetlen viszonyát, kapcsolódását a Teremtővel. Olyan utat
rajzol elénk, amelyet bátran követhetünk: Isten képmása-
ként, férfiként vagy nőként van Istenhez való saját külön,
közvetlen kapcsolódásunk és ennek lehetősége, s ez ép-
pen nemi identitásunkkal áll összefüggésben (vö. II. JÁ-
NOS PÁL 1981, 43–46. o.).

A kinyilatkoztatás mélyebb megértése, s ennek vizuális kifejeződése ez a munka, összegez és egészen új, szélesebb távlatokat nyit.

Néhány inspiratív kép⁹ elgondolkodtató párhuzamot sejtet, főként a visszafordított egyenes fejtartás, szépen és erősen ívelt szemöldökök alatt mélyen ülő, kerek (kikerkedett), figyelmes, komoly szemek, a finom, érzé-

keny, kicsit vaskos, egyenes orr, a kissé vastag, szélein puha, derűs vonalban végződő kicsi száj, a finom, puha arcvonal és a halántékra göndörödő dús haj. A korábban keletkezett dombormű és a későbbi rajz egyaránt egyezéseket mutat.

Nem megalapozatlan azt gondolnunk tehát, hogy a Michelangelo *Ádám teremtése* képén látható nőalak Éva, mindenek ősanja, az Ádámmal, a férfival egyszerre, együtt Isten képmására teremtett nő. Éva alakja Máriaiban lett

⁹ Michelangelo: *Madonna a gyermekkel* (1525). Rajz, fekete, vörös szén, toll, tinta, fedő fehér. Casa Buonarotti, Firenze. *Pitti Madonna*, csiszolatlan márványdombormű, 1504/5, Museo Nazionale del Bargello, Firenze.

igazán tiszta és megváltott teremtménnyé: amit Éva engedetlensége által elvesztettünk, Mária által megnyertük. Mária az új Éva, az emberiség új anyja azonban Évát is ma-

gában hordozza, s megváltja a neki – mint Isten kiválasztott anyjának – juttatott kegyelem. A két nőalak egymást idézi fel: e jelenetben Éva Máriát előre jelzi, ahogy a Vulgata szövege is az ún. ősevangéliumban: „*Ellenségeskedést támasztok közted és az asszony közt, a te utódod és az ó utódja közt; ő fejedet tapossa, te meg sarkát mardosod.*”¹⁰

Hivatkozott művek

- II. JÁNOS PÁL 1981. *Férfi és nő. Elmélkedések a Teremtés könyve alapján. Audiencia-beszédek a Vatikánban. 1979. szeptember 5. – 1980. április 2.* OMC Cristianus, Bécs–Budapest. <http://szit.katolikus.hu/feltoltes/Ferfi%20es%20no.pdf>. (Letöltés: 2017. október 10.)
- CSELÉNYI István Gábor 2016. *Isten anyai arca. Egy hipotézis nyomában.* 2., jav. kiad. Magyarországi Aquinói Szent Tamás Társaság, Budapest.
- FODOR Ákos 1995. *Lehet. Válogatott, örökbefogadott és újabb versek.* Fabyen Könyvkiadó, Budapest.
- GUBA András – TORNAY Krisztina 2011a. A jászói premontrei templom ikonográfiája mint a férfi-beavatás szakrális megjelenése. *Keresztény Szó*, Kolozsvár, XXII. évf. 5–6. sz. Web: http://epa.oszk.hu/00900/00939/00128/keresztenszo_EPA00939_2011_06_02.html
- GUBA András – TORNAY Krisztina 2011b. A szerzetesi férfi beavatás – a jászói premontrei templom ikonográfiája. *Sapientiana*, IV. évf. 1. sz. 90–112. o.
- KLACZKO, J. 1898. *Jules II. Rome et la Renaissance.* Plon-Nourrit, Paris.
- LINDSETH, Anders 1994. A pszichoanalízis metatudományos alapjairól és ezek megteremtésének lehetőségeiről. *Magyar Pszichológiai Szemle*, XXXIV. évf. 3–4. sz. 267–279. o.
- RZEPÍŃSKA, Maria 1994. The Divine Wisdom of Michelangelo in „The Creation of Adam”. *Artibus et Historiae*, XV. évf. 29. sz. 181–187. o.
- SCHADE, Herbert SJ 1968. Adam und Eva. In: Wolfgang Braunfels (szerk.): *Lexikon der christlichen Ikonographie*. 1. köt. Herder, Freiburg in Breisgau.
- SCHUYLER, Jean 1986. The Left Hand of God. A Reflection of Cabala in Michelangelo’s Genesis Scenes. *Source, Notes in the History of Art*, VI. évf. 1. sz.
- SCHUYLER, Jean 1999. The Female Holy Spirit (Shekhinah) in Michelangelo’s Creation of Adam. In: W. Wallace (szerk.): *Michelangelo. Selected Readings*. CT Garland, Hudson.
- THODE, W. 1908. *Michelangelo. Kritische Untersuchungen über seine Werke*. 1. köt. Berlin.
- TOLNAY, Charles de 1969. *Michelangelo*. Princeton.
- TORNAY Krisztina 2009. Szakrális térplasztikák összefüggései az adott területen élők mentális-spirituális élményeivel. In: Székely Tünde (szerk.): *X. Rodosz konferenciakötet*. Clear Vision Könyvkiadó, Kolozsvár. 449–461. o.
- TORNAY Krisztina 2010. Szakrális ábrázolások archetipikus elemzése. A női személyiség fejlődése a korai magyar szakrális ábrázolások útmutatása alapján. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Theologia Reformata Transylvanica*, LV. évf. 2. sz. 132–162. o.
- TORNAY Krisztina 2011a. Úton önmagunk felé – a középkori szárnyasoltárok mint a női beavatás hagyományának hordozói. In: Czibula Katalin – Kordics Noémi (szerk.): *Mesél(het)ő női történetek*. Női narratívák irodalomban, tudományokban és művészetekben. Partium Kiadó, Nagyvárad; Protea Kulturális Egyesület, Budapest. 177–194. o.
- TORNAY Krisztina 2011b. A leány, akit Szent László mentett meg. A Szent László-legenda mint női szabadulástörténet. In: Szávay László (szerk.): *Vidimus enim stellam eius...* L’Harmattan, Budapest.
- TORNAY Krisztina 2011c. Közelítések a női spiritualitás feltáráshoz. Női személyiségfejlődés-modell a csikmenasági Szeplőtelen Fogantatás templom ikonográfiai vizsgálata alapján. *Embertárs*, IX. évf. 4. sz. 359–375. o.
- TORNAY Krisztina 2015. Beavatás a női személyiségfejlődésbe: A csikmenasági Szeplőtelen Fogantatás templom reneszánsz főoltárának elemzése. In: Bajáki Rita – BÁTHORY Orsolya (szerk.): *A nők és a régi magyarországi vallásosság*. MTA-PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, Budapest. 337–349. o.
- TORNAY Krisztina 2017. *Beavatás a keresztény női spiritualitásba*. A csikmenasági Szeplőtelen Fogantatás templom szakrális terének vizsgálata. Kézirat. NKA-ösztöndíj.

¹⁰ A latin szöveg is szentnek tartott, s itt nőnemben fordít: *Inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum et semen illius: ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus.* (Gen 3,15)

Emlékezés Barcza Béla evangélikus lelkész szolgálatára

1937–2017

■ D. SZEBIK IMRE

Kedves kollégánk és szolgatársunk életútja visszatükrözi a 20. század sötét évtizedeit, és kíséző árnyként követi mindennapjait. Személyisége formálódásában mély nyomokat hagyott gyermekkori sorsának alakulása, a szüleivel való méltatlan, megalázó bánásmód. 1937. június 20-án Szombathelyen érkezett földi világunkba. Az osztályidegennek kikiáltott jogvégtett édesapa segéd munkásként, majd raktárosként kereste a mindennapi betevő falatot biztosító legszükségesebbet családja számára. Édesanyja szakácssegédként nyert alkalmazást egy állami gazdaságban. Béla és testvérhúga elemi iskolai kötelezettségének három település tanintézményeiben tett eleget, majd Béla testvérünk csak a pápai református gimnáziumba nyerhetett felvételt származása miatt. A református tanintézmény egy év múlva bekövetkezett államosítása következtében a celldömölki állami gimnáziumban folytatta tanulmányait, és ott tett érettségi vizsgát jeles eredménnyel. Majd az Evangélikus Teológiai Akadémia hallgatójaként készült a lelkészi pályára. Más egyetemre való felvételre nem is gondolhatott, esélye sem volt rá. Öt évi teológiai tanulmányai befejezése után 1960. június 19-én szentelte lelkésszé a budapesti Deák téri templomban Káldy Zoltán püspök.

Hat gyülekezetben végzett segédlelkészi szolgálatot három év alatt: Csepel, Debrecen, Kíssomlyó, Budahegyvidék, Ózd és Sopron után 1963. november 30-án választotta meg parókus lelkészének a Veszprém megyei Tés gyülekezet, ahol tizenkét évig hirdette Isten ígését. Majd pedig Hatvan hívó népe hívta meg lelkészének 1981-ben, ahol 2005-ig pásztorolta a nagy kiterjedésű, de kis létszámú szóránygyülekezetet odaadó hűséggel. Igehirdetéseire mindig örömmel készült.

Itt találta meg s kapta Isten ajándékként hitvestársát dr. Tuzson Judit gyógyszerész személyében, aki harminchárom évig hűséges társa és segítőtje volt Béla testvérünknek. Ő pedig édes gyermekeként szerette a hitvese első házasságából hozott Leventét és Szabolcsot, s később született unokáit.

Dr. Barcza Béla mindig tanulni kész lelkész személyiség volt. Még tési szolgálat idején szerezte meg előbb a középiskolai történelemtanári diplomát, majd 1973-ban a doktori titlust a budapesti ELTE bölcsészkarán summa cum laude eredménnyel. Kutatási területe a két világháború között élő parasztság helyzetének feltárása volt. Ezt jórészt tési híveinek személyes vallomásai alapján dolgozta fel, de a rendelkezésére álló dokumentumok is segítettek munkájában. Témáját egyházi kontextusban folytatta az Evangélikus Teológiai Akadémia Egyház- és Társadalomtudományi Tanszékén. Itt 1987-ben doktorált. Disszertációjának címe: *A Magyarországi Evangélikus Egyház viszonya a parasztsághoz a Horthy-korszakban.*

Emellett mintegy négyszáz tanulmánya jelent meg többek között Hatvan város történetéről, neves személyiségeiről és egyházunk kiemelkedő alakjairól. Munkássága elismeréseként Hatvan város díszpolgári címmel ajándékozta meg. Fontosabb művei közül megemlíthető *Sorsvállalás* című kötete és *Útjelző* című könyve. Mindkettő bemutatja munkásságának, kutató pályájának sokrétű tematikáját. Az olvasmányos, ismeretgazdag és hitépítő irodalom szép példája mindkét műve.

Dr. Barcza Béla nagy lexikális tudással megajándékozott, múltunkat jól ismerő lelkésztársunk volt. Csendes, szerény, visszahúzódo személyiség. Szerette és kutatta a történelmet. Ez a feladat menekülés is volt a zordon évek jelenkori eseményei között, amely a bizalmatlanság és megfélemlítettség légkörét árasztotta a társadalomban és az egyházban egyaránt. Meggyőződése volt ugyanakkor, hogy eleink hősiesség helytállása hitükért a reformáció kezdeti időszakában, majd a gályarabság idején bátorító példa, és elkötelező hűségre biztat minden időben.

Egyházi tisztséget viselt másfél éven át espereshelyettesként, tizenkét éven át pedig zsinatunk tagjaként. Tagja volt az egyháztörténelmi szakcsoportnak. Járt a reformáció hazájában, így Wittenbergben is.

Élete utolsó szakaszában is a borsod-hevesi lelkészi munkaközösség gyűléseit látogatta, s amíg egészsége engedte, szívesen szolgált előadással. Utolsó éveiben türelemmel viselte súlyos betegsége gyötrelmeit. Átélt a zsolttáros vallomását: „*Ha elfogyatkozik is testem és szívem, szívemnek kősziklája és örökségem, te vagy oh, Isten mindörök-ké.*” (Zsolt 73,26; Károli-ford.) Nyolcvanadik születésnapján meghitt testvéri körben az úrvacsora szentségének vétele során készült fel az utolsó szívdobbanás közeledő idejére, méltóan Isten alázatos szolgájához.

Hamvait népes gyülekezet, egykori évfolyamtársai közül többen, lelkész testvérei, a gyászoló család vette körül. A vigasztalás ígését e sorok írója hirdette, a liturgiát Fatalin Helga helyi lelkész, utódja végezte. Búcsúzott az elhunytól Hatvan város polgármestere, a hatvan-gyöngyösi gyülekezet gondnoka, Buday Barnabás borsod-hevesi esperes.

Az egyház Urának köszönjük életét, elvégzett szolgálatát, és Krisztus Urunk oltalmába ajánljuk, hogy kegyelmével ölelje magához, mi pedig Istenünket áldva őrizzük emlékét szívünkben.

Igehirdetés dr. Barcza Béla hamvai mellett*

2Tim. 4,7–8

■ D. SZEBIK IMRE

Megrendülten állunk lelkész testvérünk, dr. Barcza Béla szolgatársunk hamvai körül. Elment közülünk Isten elhívott szolgálója, elkötelezett az evangélium hirdetésére.

A nemes harcot megharcolta

Az utolsó szívdobbanás fegyverletétel. Megszűnik a küzdelem. Küzdelem az életért, a szív szabályos működéséért, a tüdő levegőcseréjéért. Megszűnik a létért való küzdelem. Harc az érdekérvényesítésért, küzdelem a szent önzetlenségért. Harc mások szempontjainak figyelembevételéért. Nemes harc ez, ha Jézussal együtt vívjuk. Harc az ősi ige igaz és jobb megértéséért, mint reformátorunk, Luther is megharcolta. Ez a lelkészi szolgálat értelme és szépsége, küzdelme és szorongása.

Béla testvérünk – hitvesének vallomása szerint is – legszívesebben prédikált. Arra mutatott, aki őt elhívta, szemmel tartotta, ígéjével táplálta. Aki érette s mindnyájunkért életét adta bűneink bocsánatára, és feltámadt az örök élet reménységére.

Béla testvérünk befejezte, mi még állunk a vártán; folytassuk, amit ő kényszerűen abbahagyott, amíg a Gazdánk engedi. Imádságunk: Adj, Urunk hűséges pásztorokat egyházadnak!

Futását elvégezte

Mint egykor Pál három nagy missziói út után, amelyeken gyülekezeteket plántált. Viaskodott és imádkozott. Vitatkozott és győtrődött. Hajótörés idején és a börtön sötét

cellájában, dohos levegőt szívva tüdejébe. De elhívójának eleget tett, amit rábízott, elvégezte. Béla testvérünk életútja sem volt mentes göröngyöktől, amelyeket a történelem 20. századi ösvényein kellett maga előtt görgetnie. Vállalta, és megbirkózott velük. Jézussal győzedelmeskedett felettük.

Futásunk, életutunk nagyon különböző lehet, mint ahogy karizmáink s talentumaink is. De sem a göröngyöket és a fájdalmat, sem a csalódást és a szenvedést keresztényként nem spórolhatjuk meg. Vigaszunk s reményünk ez: nem egyedül futunk a pályán. Jézus mellettünk fut. Bennünk él...

Eltétetett a korona

Korabeli kép. A királyt koronája, megkoronázása tette első emberré, s aztán jó vagy szerencsétlen uralkodása naggyá vagy feledhetővé. A mi koronánk az igazság és a vigasztalás koronája. Azon a napon fényleni fog, mint Jézus a megdicsőülés hegyén, azon a napon üt az igazság órája, s eljön az üdvösség ideje.

Amikor Isten elhossa az új eget és új földet – természetudósok kifejezésével élve –, azt a magasabb rendű világot, amely tér, idő s e világi testiség földi korlátai feletti, többdimenziós kozmosz lesz, akkor Isten lesz minden mindenkben. Mi pedig örökké vele együtt. Mi, akik elfogadhatjuk itt kegyelmes közeledését, s Krisztusért a vele való örök együttlétet.

Várjuk az ő megjelenését? Várjuk azt a napot? Valójában ez lehet egyetlen vigaszunk.

Engem mindig megrendít egyik legjelentősebb 20. századi magyar költőnk, Illyés Gyula személyes vallomása *Nem hiszem* című versében:

* Elhangzott Hatvanban 2017. október 13-án.

Nem hiszem, hogy odaát meglelek
valakit is azokból, akikért
testem és lelkem nem bánta, hogy élt.
De annyi boldogságot, örömet
vesztettem velük, kik már odaát
vannak, akárhol, és itt e világ
nélkülük annyival kegyetlenebb,
hogy lassan kezdek mégis oda vágyni,
ahol ők vannak, akárhol, akármi
formában, kiket ideát szerettem

s azt kezdem hinni, hogy bármilyen alakban
az az odatűnt boldogság is megvan,
ha emléke oly örök a szívemben!

Azt kezdem hinni. . .

Merjük s kezdjük hinni, hogy amit Isten készített az őt szeretőknél, az vár ránk is! Ezt a hitet s vigasztalást adja meg mindnyájunknak az Isten. Ámen.

Nyilatkozattervezet a reformáció kezdetének ötszázadik évfordulójára

► A reformáció ötszázadik évfordulója alkalmából megtartott közös evangélikus–református zsinaton a két egyház közös nyilatkozatot fogadott el. A nyilatkozat előkészítésével megbízott, evangélikus és református delegáltakból álló bizottság munkája során a szöveg több változtatáson ment keresztül, de izgalmas és érdekes közös tanulási élmény volt ez mindenki számára. Ennek az élménynek egy részét szeretnénk az olvasóval is megosztani, amikor a nyilatkozat szövegének olyan változatát adjuk közre, amely a fogalmazó bizottság konszenzusos javaslatát tartalmazza, de már nem került a zsinat elé. A benne található gondolatokat a további testvéri együttműködés érdekében hasznos lehet megismerni, még inkább tudatosítva ezzel közös kincseinket és céljainkat. A közzététellel a zsinati tagok és kollégák felől érkező érdeklődő kérdéseknek is igyekszünk eleget tenni, s hisszük, hogy épülésünkre szolgálhatna, ha ennek a kérdésnek az apropóján tartalmas párbeszéd indulna el egyházunk lényegi kérdéseiről.

A Magyarországi Református Egyház és a Magyarországi Evangélikus Egyház zsinatának közös nyilatkozata a reformáció kezdetének ötszázadik évfordulója alkalmából (tervezet)

„Nem hatalommal és nem erőszakkal, hanem az én lelkemmel! – mondja a Seregek Ura.” (Zak 6,4)

Reformátusok és evangélikusok a reformáció ötszázadik évfordulójának alkalmából közösen teszünk bizonyos

szétszakított világunkban. A reformáció egyházaiban valljuk, hogy az egység a sokféleség tisztelete által valósulhat meg. Meggyőződésünk, hogy Isten szeretete mindenkire kiterjed, ezért szolgálatunkkal arra törekszünk, hogy emberi méltóságunk is érinthetetlen legyen.

A *Barmeni teológiai nyilatkozattal* együtt valljuk: „A keresztyén egyház olyan testvérekből álló közösség, amelyben Jézus Krisztus az igében és a szentségekben jelen levő Úrként cselekszik. Mint a kegyelemben részesült bűnösök egyházának az a feladata, hogy hitével is és engedelmisségével is, igehirdetésével is és életformájával is a bűnös világban arról tegyen tanúságot, hogy egyedül Jézus Krisztus tulajdona, az ő vigasztalásából és az ő irányítása szerint él és akar is élni, várva az ő újra megjelenését.”

A reformátorokkal együtt valljuk az Isten előtti hitbéli szabadságot. Ennek a szabadságnak sajátos dinamikája van világunkban: akárcsak a vízbe ejtett kő, egyre tágabb hullámkörökké fejlődik. A lelkiismereti szabadság és a keresztyén élet elválaszthatatlanul összetartozik. Számunkra a szabadság nemcsak társadalmi létállapot, hanem az Istenről való félelem nélküli tanúságtétel örök helyzete.

A hazai protestantizmus alkotó részese volt annak a fejlődésnek, amely az 1568-as tordai országgyűlésen hozott vallásszabadsági törvénnyel a világon elsőként mutatott utat a felekezeti megosztott Európában a toleráns együttélésre. Isten előtt őszintén bánjuk, hogy az egyház ügyéért érzett elkötelezett lelkesedésben esetenként türelmetlenek voltunk egymással, a reformáció többi ágával vagy az egyházi megújuláshoz nem csatlakozó testvéreinkkel.

A magyarországi reformációnak azt a sajátosságát, hogy

nem egyetlen nyelvi közegben zajlott, nem felekezeti megosztottságként, hanem az evangélium szerinti gazdagodásként értékeljük. A magyarországi reformáció új fejezetet nyitott a Kárpát-medencei népek nyelvi és kulturális fejlődésében is, így a magyarságot megajándékozta a teljes magyar Biblia fordításával, először a Károli Gáspár által készített Vizsolyi Bibliával.

Hálát adunk azért, hogy negyvennégy évvel ezelőtt a *Leuenerbergi konkordia* megszüntette az egyházaink között több száz éve fennálló megosztottságot „a megbékélt sokféleség” elve alapján, és lehetővé tette a szószéki és úrvacsorai közösséget. Egyházainkban folyamatosan törekszünk ennek megvalósítására, és arra, hogy az egyezményt aláíró – mára százhat – egyházzal valódi krisztusi közösséget alkossunk. Ennek a közösségnek a részeként adhatunk hangot a protestáns értékeknek Európa-szerte.

Közös reformatori örökségünkéből következik, hogy elköteleztünk vagyunk a társadalmi kérdések megoldásában, így felelősséggel tartozunk embertársainkért, különösen is az elesettekért, üldözöttekért, kirekesztettekért. Ebben az értelemben ismét aktuális az *ecclesia semper reformanda* kifejezést és annak üzenetét újragondolni – különös tekintettel a globalizáció, az ökológiai krízis, a technológiai világ, valamint a fogyasztói társadalmi minták kihívásaira. Egyházaink mind hitéleti tevékenységükkel, mind pedig

társadalmi feladatvállalásukkal (oktatási, egészségügyi és szociális téren) hozzájárulnak az emberek egymás iránt viselt felelősségének megvalósításához.

Alapvetőnek tartjuk a reformatori elveket: egyedül hit által ragadhatjuk meg üdvösségünket, amelyet egyedül Isten kegyelméből, egyedül Krisztuson keresztül kapunk, s mindezt egyedül a Szentírásban tanítja meg nekünk Isten. Célunk, hogy Krisztus követőinek életében ezt tegyük mindennap központi üzenetté, s újra és újra ehhez a bibliai és reformatori alaphoz visszatérve éljük életünket.

Kérjük a Szentlélek megújító erejének folyamatos jelenlétét küldetésünk hiteles megéléséhez, hogy az evangéliumot Krisztus-központúan hirdessük!

Budapest, 2017. reformáció hava

Kodácsy-Simon Eszter

egyetemi adjunktus, tanszékvezető (EHE)

Korányi András

egyetemi tanár (EHE)

Lackner Pál

püspök, az MEE püspöki tanácsának titkára

Orosz Gábor Viktor

az MEE Zsinata Teológiai Bizottságának elnöke,

egyetemi docens (EHE)

Az úrvacsora szentsége

Szerkesztette: Szabó Lajos

Luther Kiadó, Budapest, 2017

Mindenki maga tudja leginkább, mennyire könnyen vagy milyen nehezen indul el az úrvacsorai oltárhoz. Mindegyikünknek megvan a saját előkészülete erre az ünnepi alkalomra. Van, hogy hosszan és körülményesen indulunk az úrvacsorai oltár felé, és van, hogy egyszer csak ott találjuk magunkat.

Mert éppen akkor és ott úgy éreztük, ez most nem maradhat el. Egy biztos: a felkészülésünk minősége nem a ráfordított idő hosszúságától függ, hanem a bennünk megszületett szándék őszinteségétől és tisztaságától. Kimegyünk az oltárhoz, letérdelünk vagy körben állunk. Fontos mozzanatai ezek a keresztyén lelkiség megélésének. Evangélikus sajátosság a családiasság, a közvetlenség. Mindenki részesül a kenyérből és a borból.

Mindig aktuális a régi kérdés: mikor és milyen gyakran van szükségünk az úrvacsora vételére. Ma is foglalkoztat bennünket, hogy mi történik velünk, és hogyan fogadjuk azt, ami az úrvacsorai

istentiszteleten lejátszódik. Ma is vigyázni kell a szentség szépségére, fényére és titokzatosságára.

Nem szabad a misztériumot racionalizálni. Nem szabad mechanikussá válnia. Nem érdemes természetellenesen kultikussá alakítani. Az eredeti, jézusi egyszerűség és ennek fényei jelentik az igazi értéket ma is. Az ünnep minden formája és velejárója akkor tölti be küldetését, ha ehhez a fényhez segít közelebb. Ne akarjunk megmagyarázni örök titkokat. Ne kényszerítsünk senkit az úrvacsorai oltárhoz, de induljunk olyan belső őszinteséggel, hogy mások is bátorságot nyerjenek a kezdő lépésekhez.

Aki távolabb áll, az mindig kíváncsi az első sorban lévők élményére és tapasztalására. Aki kezdőként érdeklődik, szükséges, hogy meghallja a haladók őszinte vallomását. Szélesre kell tárni az oltárhoz vezető utakat! Mindenkinek szüksége van a tökéletes és teljes gyógyulásra, amit csak Krisztus maga adhat meg nekünk ebben a közösségben. Szükség van az idősebbek, a hitben előttünk járók, a nagyszülők vagy a tapasztaltabbak biztatására, hogy a következő nemzedék is életet és üdvösséget kaphasson ebben a szentségben – Jézus Krisztus testében és vérében.

Bárki lapozza majd ezt a könyvet, kapjon bátorítást és erősítést! Ébredjen rá arra, hogy bűnök, mulasztások, megbántások terheit cipelve, elrontott egyéni és közösségi kapcsolatokban megmentő erő Isten szava és a szentségben megkapott kegyelem és békesség. Bennünk és közöttünk. Kívül és belül. Otthon és idegenben. Ebben az életben és az örök életben egyaránt.

Karácsony ünnepe

► Zsolt 111,1–10

Igehirdetési előkészítő

Az ünnepről

Karácsony az ámulat és a maradandó csodálkozás ünnepe. A tágra nyílt gyermekszemek, a titokkal találkozók csendes áhítata, az emlékezők könnyfátyolos tekintete hitelesen beszél az ünnep lényegéről. Az évről évre egyre erőteljesebb és professzionálisabb „kommerciális támadás” és a tartalma kilúgozását célzó sokféle kísérlet ellenére mégis mindig körüllegi a szentség, a transzcendens lét ereje. Tekintélyt parancsol, nem engedi magát profanizálni és a hétköznapi rutinjaink, önző érdekeink igájába hajtani.

Ugyanakkor karácsony mégis mélységesen emberi ünnep: Isten ember létének és emberségének emlékeztető napja. Az ünnep szavunk eredetileg „id-nap” volt, vagyis üdvnap: az embert az élet teljességére figyelmeztető, a jelen pillanatában Isten színe előtti megállásra intő „idő-gócpon”t. Ez karácsony ünnepének is a lényege. Emlékezni és ámulni a csodán – tágra nyílt vagy éppen könnybe lábadt szemmel: mert nagyok az Úr tettei, munkája felséges és ékes!

A *karácsony* szláv eredetű jövevényszavunk. A kifejezés eredetileg lépőt, átlépőt, fordulást, fordulópontot jelölt. Az ünnep neve tehát őrizi magában a változás, a transzformáció lehetőségét és esélyét. Erre segít bennünket üzenetének gazdagságával az ünnep igehirdetési textusa is.

A textus sajátosságairól és történeti háttéréről

A 111. zsoltár a Psalterium: a Zsoltárok gyűjteményének ötödik könyvébe tartozik (107–150). Az utána következő

112. zsoltárral egy párt – koncepcionális egységet – alkot. Ez a szoros kapcsolat nem csupán abban mutatkozik meg, hogy mindkét zsoltár „alfabetikus akrosztikon”: vagyis a sorok a héber ábécé egymást követő mássalhangzóival kezdődnek. A rokonságot a zsoltárok kezdő mondata is jelzi: mindkettő „halleluja” (Dicsérjétek az Urat!) felhívással kezdődik. Ám a zsoltárok tartalmilag is összekapcsolódnak: a 111. himnusz az igaz és irgalmas Istent hirdeti, aki nagy dolgokat cselekszik; a 112. zsoltár erre válaszul az istenfélő – igaz és irgalmas – emberre fókuszál, és a hitből fakadó cselekedetekre teszi a hangsúlyt.

Textusunk sajátos akrosztikon jellege azt sugallja, hogy a zsoltár JHVH-ról szóló kijelentései lényegében átfogják a héber Biblia széles teológiai spektrumát. A zsoltáros, amennyire csak lehet, teljes teológiai képet igyekszik nyújtani Izrael Istenével kapcsolatban: „a-tól z-ig” számba veszi JHVH leglényegesebb attribútumait. Ezek között a hangsúlyt Isten aktivitására, cselekvő hatalmára helyezi, amely a „józan eszű” ember számára nyilvánvaló (10a vers).

Ez a sajátos megközelítés a bölcsességi gondolkodásra jellemző (lásd kifejezetten a zsoltár 10b versét, amely a bölcsességteológia foglalatára); így azt feltételezhetjük, hogy a zsoltár eredete, gyökere a babiloni fogság utáni Izrael közösségének bölcsességirodalmi-liturgiai tradíciójához nyúlik vissza. Ugyanakkor az is látszik, hogy a zsoltár szövege több más teológiai hagyományt is felvesz magába.

Integrálja a történeti zsoltárok (pl. Zsolt 78; 105–106) sajátosságait azzal, hogy utal Izrael történeti emlékezetének fontos eseményeire: a kivonulás, a pusztai vándorlás, a törvényadás és a honfoglalás tradíciójára (4–7. vers). A zsoltár az egyéni hálaadás, valamint a tanító költemény műfajait is ötvözi.

A Tóranak, Isten útmutatásának (7. vers) is nagy jelentősége van a zsoltárt imádkozó számára. A 119. zsoltár is – akrosztikon jellege, valamint a Tórárt középpontba állító bölcsességteológiai üzenete miatt – közeli rokonságot mutat

ezzel a zsoltárral. Az istentiszteleti, vagyis a közösségi-rituális használatot pedig a zsoltár eleji halleluja-felhívás jelzi: Isten magasztalásának tere és helye a liturgia. Ezzel összefügg a szövegben megjelenő szövetségsgondolat is (4., 9. vers).

Ez a teológiai komplexitás tehát egy nagyon sűrű szöveget eredményez: a zsoltár az Ószövetség legfontosabb teológiai témáinak „kompendiumaként” áll előttünk. Ez a komplexitás alaposan megnehezíti a hálaadó imádság eredeti *Sitz im Leben*jének meghatározását. Így csupán arra vállalkozhatunk, hogy feltételezzük az „írástudó” zsoltárszerző tradicionális bölcsességteológiai képzettségét, illetve azt, hogy az istentiszteleti liturgiában is helyet kapott a zsoltár.

A zsoltárszerző nem mindennapi irodalmi-költői kvalitását dicséri a szöveg átgondolt, részben koncentrikus struktúrája, amely a 3–10. versekben figyelhető meg; valamint a kulcsszavak (örök – mindörökké / igazság / Úr / tett) ismétlésénél a 3-as, 4-es és a 7-es szám alkalmazása, amely szintén a teljességre – vagyis Isten lényegére – mutató jel. Az egyes sorok három-négy héber szóból állnak, és ahogyan már említettük, a héber ábécé egymást követő mássalhangzóival kezdődnek: nem volt kis feladat ebben a nagyon kötött műfaji keretben ilyen különleges szöveget alkotni!

A perikópa megértése

A zsoltár szövege valójában egy különleges teológiai szöveg: a „textúra” képekből, történetekből, érzésekből és vallomásokból, jelzőkből és állításokból szövődik egybe. Mintázata igencsak részletgazdag, ám mégis egységes és gyönyörű (engem egy szép, elegáns, ünnepi asztalterítőre emlékeztet).

A zsoltár ünnepélyessége liturgiai funkciójából is következik. Az ötödik zsoltárkönyv a 107. zsoltár elején ezzel a felszólítással kezdődik: „*Adjatok hálát az Úrnak, mert jó, mert örökké tart szeretete!*” (Zsolt 107,1) Ebbe a liturgikus hálaadásba kapcsolódik be ez az imádság is. A „halleluja” mint kezdőszó kívül áll az alfabetikus akrosztikon struktúráján. Felütésként az egész zsoltár tartalmi irányát jelzi: JHVH egyedül méltó a magasztalásra és a dicséretre.

Az Istennek szóló hálaadás nem csupán az egyes ember spirituális gyakorlata, bár a zsoltár elején először az egyén imádságát halljuk; hanem mindig a közösség feladata is. A zsoltár első versében két kifejezést is használ a szerző: a כוד (szod) tanácsot, gyűlést, a עדָה (ēda) pedig közösséget jelöl liturgiai és vallásjogi értelemben egyaránt. Az istentisztelet keretében felhangzó magasztalás egybefűzi az embert Teremtőjével és embertársával is, aki hozzá hasonló, egészen olyan, mint ő.

Isten dicsérete azért hangozhat fel a közösségben, mert Izrael népe tanújává vált JHVH nagy csodáinak. A zsoltár tíz versében összesen hétszer kerül elének a cselekedet/tett héber szava: hatszor az עָשָׂה ('asza), egyszer pedig a פָּעַל

(pa'al) képzett alakjában. Mindez azt mutatja, hogy a zsoltáros az emberért és a viláért munkálkodó Istenre tekint, róla egyáltalán nem veszi le a szemét.

Isten tetteit a következő jelzőkkel illeti az imádkozó közösség: nagy, fenséges, ékes, emlékezetes, hatalmas, igaz és jogos. JHVH-t magát pedig irgalmas és kegyelmes Istennek vallja, akinek neve szent és félelmetes. Ezek a jelzők Istenhez kapcsolódva szinte lefedik Izrael közösségének teljes nyelvi szókészletét. A grammatika: a jelzők világa így lényegében teológiává válik...

A zsoltáros azt az Istent mutatja be nekünk, akinek tettei minden emberi várákozást, elképzelést felülmúlnak. Ezek a jelzős szerkezetek a maguk különböző intenzitásával Isten „narratív portréjának” árnyalt rajzai: vallanak arról a JHVH-ról, aki a történelemben cselekszik, aki Izrael történetének és a nép közösségét alkotó emberek életének megannyi mozzanatában „tetten érhető”. Izrael hitének ez a narratív karakterű, Istenről szóló „beszéde” – vagyis „teo-lógiája” – közelíteni képes a mindenkori hallgató, olvasó egyéni élettörténetéhez, és tájékozódási pontokat nyújt személyes hitének artikulációjához.

A zsoltár tartalmi csúcspontja a 9. vers, amely így vall JHVH-ról: „*Gondoskodott népe megváltásáról, örökre elrendelte szövetségét, szent és félelmetes az ő neve.*” Ez a hitvallásmondattal Isten tetteinek, kegyelmes jóakarátának megvallása. A megváltás szava itt: פָּדוּת (p'ədüt), amely kiváltást, kiszabadítást jelent, tehát az exodus alapélményét idézi fel. Ez Isten nagy tette, emlékezetes csodája.

A kivonulás emléknyma szimbolikus és metaforikus. Az exodus-történet valójában retorika és fantázia különleges szövödéke. Abszolút történeti hitelessége az ószövetségi szentírók és olvasóik számára igazából nem volt lényegi kérdés. Annál inkább fontos a történet jelentése és jelentősége a bibliai Izrael és a zsidóság számára: ezért örözdött meg az évezredek alatt egymást követő nemzedékek emlékezetében.

A szabadulás képeiből, emlékezetéből teremődik meg a textus a „fantázia” révén, és e köré a textus köré szerveződik a közösség, amely retorikájában a „maradandó csodálkozás” liturgikus nyelvét használja. Ahányszor csak felidézi a történetet: a kivonulás, a vándorlás, a törvényadás és a honfoglalás eseményeit, egyidejűvé válik azokkal, és részese lesz a csodának – JHVH valóságos jelenlétének.

JHVH mindig nyitva hagyja a történelem, az emberi élet lehetőségeit. Ez a zsoltár őt, Istent ünnepli: ámulva őrajta, aki csodákat cselekszik. A héber kifejezés: פֶּלֶא (pela) a váratlan, a lehetetlen eseménye. Ebből a csodából született meg Izrael közössége, a nóvum az ókori Kelet világában. És ebből születik meg minden korban, újra és újra Isten népe: az a közösség, amely szabaddá válik a szövetségi kapcsolatra, Isten útmutatásai iránti engedelmisségre. Ez a szövetségi elköteleződés pedig az emberség gyakorlatával fonódik össze a megélt hit útján.

A zsoltár eleje és vége összecseng: a dicséretre való felhívás az első versben (הללו יה) és a magasztalás (תהלה) szava az utolsó versben keretezi az imádság szavait. Ebbe a nagy hálaadásba foglalódik bele Isten története Izraellel és az egyes emberrel – és ezzel túl is mutat a bibliai időkön, és elérkezik egészen eddig a pontig, az idei karácsonyunkig.

Igehirdetési vázlat

A karácsonyi zsoltárunkról szóló igehirdetés gondolatmenetét felfűzhetjük a „jelzők teológiájának” témájára. Négy szópár áll előttünk ezen az ünnepen: *fenséges és ékes; kegyelmes és irgalmas; igaz és jogos; szent és félelmetes*. Ezek a jelzők Istenre és tetteire vonatkoznak, ahogyan azt az Ószövetség világában a zsoltáros és a liturgikus közösség használja. Erről az előzőekben sok szó esett.

Ugyanakkor ezek a jelzők krisztológiai jelentést is hoznak számunkra: a keresztény közösség az emberré lett Istent, Jézus Krisztust magasztalja. Talán most, ezen a karácsonyon leginkább János evangéliumának prológusa szegődik mellénk a zsoltár üzenetét is visszhangozva. Az igehirdetés gondolatmenetét a két szöveg közös tanúságtétele adhatja.

1. Jézus Krisztus az, aki Isten *fenséges és ékes* világából erre a földre született, hogy egészen közel kerüljön a magasságos Isten az emberhez. Ahhoz a világhoz, amelyben az ember látja és megéli a mélységet, a szenvedést, az élet torzult, csúf oldalát is. És vele együtt megéli ezt Isten Fia is. A testté lett Ige közöttünk lakozott, és láttuk az ő dicsőségét (Jn 1,14): fenségét és ékességét – amint emberi életünket élte. A fenséges Isten itt járt a földön: ez a szépség és ékesség megcsillant abban, ahogyan Jézus tanított, gyógyított, csodákat tett Isten országának, Isten teljes és szép világának élő példázataként.

2. Jézus Krisztus az, aki megmutatta a *kegyelmes és irgalmas* Isten arcát: az ő felénk forduló, könyörülő tekintetét. Mi pedig mindnyájan „*az ő teljességéből kaptunk kegyelmet kegyelemre*” (Jn 1,16). Isten irgalmassága (a héber szó anyaméhet is jelent!) a megváltásunk, az életünk távlata, amely Jézus Krisztusban mindnyájunké. Mert a kegyelem eredendőbb, mint a bűn...

3. Jézus Krisztus az, aki Istenről úgy tanúskodik, mint akinek tette, „*keze munkája*” *igaz és jogos (törvényes)*. Jézus minden szavával és cselekedetével ennek az igazságnak, ennek a belső-felső törvénynek engedelmességet, egészen a kereszthalálig. Jézus teljesen komolyan vette Isten akaratát és szándékait; végigment az útján, hagyta, hogy a „nem igazak” az életére törjenek. És ezzel ő lett a mi igazságunk. János prológusa így fogalmaz: „*Mert a törvényt Mózes által adatott, a kegyelem és az igazság Jézus Krisztus által jött el.*” (Jn 1,17)

4. Jézus Krisztus az, aki a *szent és félelmetes* Istent, a hatalmas Istent emberközelié teszi számunkra, hiszen tőle jön

és hozzá tér vissza mennybemenetele után. „*Istent soha senki sem látta: az egyszülött Isten, aki az Atya kebelén van, az jelentette ki őt.*” (Jn 1,18) Jézus úgy tanított, úgy járta közöttünk a halandók útját, hogy megmutatta Isten szentségét és félelmes hatalmát is. Azok, akik látták az általa végbevitt jeleket, ámultak azon, hogy milyen hatalommal és erővel cselekszik. Ezért magunk mellett tudni Jézus Krisztust, aki minden erő, hatalom s a teljes Lét forrása: ez a legszedítőbb, legmegrendítőbb emberi tapasztalat. Az Ószövetségnek van erre egy gyönyörű szava: Immánuél – velünk az Isten! Számunkra Jézus Krisztus nevével kapcsolódik össze ez a szó.

Ezen a karácsonyon a jelzők teológiája visz közel minket Isten valóságához: a Fenségeshez, Kegyelmeshez, az Igazhoz és a Szenthhez. A találkozás maga az Ünnepe: a közösség egysége Isten valóságában, értünk kitárt, nekünk adott életében. Ez a találkozás pedig a szabadságunk: az exodusunk, kivezetetésünk szűkös, önmagunk körül berendezett világunkból, hogy végre ő legyen a minden mindekben – és számunkra is.

Martin Buber az exodusnak ezt a megmagyarázhatatlan történetét „maradandó megdöbbenésnek/csodálkozásnak” nevezi. Ez a csoda: a *pela* a történelem motorja, a „létbátorsághoz” adatott erő. A forradalmian új a világban ebből az élményből: a konstans csodálkozásból ered. És ez a csodálkozás Istent magasztaló énekünkben, zsoltárunkban ölt most formát ezen a karácsonyon.

Az Ószövetségben az *emberséges* Istennel találkozunk: a 111. zsoltár szavai egészen közel hozták őt hozzánk. Az Újszövetségben – János prológusában – pedig az *emberré lett* Istennel találkozunk. A csodálkozás ünnepén a hozánk érkező kegyelem felett ámulunk, amely mindnyájunkat a növekvő emberség, a „Te” iránti elköteleződésünk kiteljesedése felé vezet.

Illusztrációk

GONDOLATOK

„Az ünnep az áldozat napja, az emberiség találkozása az isteni létben. [...] Az ünnep a közösség. Az ünnep minden ember közössége abban az isteni létben, ahová az ember csak Énjének feláldozása árán jut el. Minden közösség ünnepi. Nincs is más ünnep, csak a közösségé.”

Hamvas Béla (1897–1968) magyar író, filozófus, esztéta

A matematikában a földfelszín bármely tetszőleges pontjára állított függőleges egyenes neve: *normális*. Azzal, hogy a láthatatlan Isten láthatóvá vált, a Kegyelem földre ért. És mi láthatjuk és megismerhetjük Krisztust – éljünk bárhol, a földfelszín bármely, tetszőleges pontján. Általa, a függőleges Kegyelem által normálissá: élettel, teljességgel és békességgel megajándékozott tanítványokká lehetünk.

„A föld telve van Istennel, nincs egy fűszálnyi terület, ahol ő ott ne volna. Isten fenséges fényessége úgy tölt be mindent, mint a levegő. Beléje ütközöl, ha megmozdulsz. Előtte görnyedsz, ha meghajolsz.”

(Talmud)

ÁLDÁS

Isten karácsonyán
áldjon meg téged a *Magasságos*, aki mélységeinkbe szállt,
hogy mindig érezd és tudd: nem vagy soha egyedül.

Isten karácsonyán
áldjon meg téged az *Irgalmas*, aki fölemel és magához von,
hogy teljes szíveddel hidd: életedet szeretetében őrzi.

Isten karácsonyán
áldjon meg téged az *Igaz*, aki igaz emberré formál téged is,
hogy megismerhesd felelős szabadságod ajándékait.

Isten karácsonyán
áldjon meg téged a *Szent*, aki hatalmasan cselekszik bened és általad is,
hogy ámulva csodálkozhass,
és életed teljes lehessen
az ő örömeivel!

Felhasznált irodalom

- ALTER, Robert 2013. *A Biblia versművészete*. Exit, Kolozsvár.
- BRUEGGEMANN, Walter 1991. *Abiding Astonishment. Psalms, Modernity, and the Making of History*. Westminster John Knox Press, Louisville, Kentucky.
- BRUEGGEMANN, Walter 1995. *The Psalms and the Life of Faith*. Szerk. Patrick D. Miller. Fortress Press, Minneapolis.
- BRUEGGEMANN, Walter 2012. *Az Ószövetség teológiája. Tanúságtétel, vita, pártfogás*. Exit Kiadó, Kolozsvár.
- BRUEGGEMANN, Walter – BELLINGER, William H. Jr. 2014. *Psalms*. Cambridge University Press, New York. (New Cambridge Bible Commentary.)
- BUBER, Martin 1958. *Moses. The Revelation and Covenant*. Harper Torchbooks, New York.
- DOZEMAN, Thomas B. 2009. *Exodus*. Eerdmans, Grand Rapids, Michigan. (Eerdmans Critical Commentary.)
- GERSTENBERGER, Erhard S. 2001. *Psalms. Part 2 and Lamentations*. Eerdmans, Grand Rapids, Michigan. (The Forms of the Old Testament Literature 15.)
- GILLINGHAM, S. E. 1994. *The Poems and Psalms of the Hebrew Bible*. Oxford University Press, New York. (The Oxford Bible Series.)
- GOLDINGAY, John 2008. *Psalms*. 3. köt. 90–150. Baker Academic, Grand Rapids. (Baker Commentary on the Old Testament. Wisdom and Psalms.)
- HOSSELD, Frank-Lothar – ZENGER, Erich 2012. *Die Psalmen*. 3. köt. *Psalms 101–150*. Echter Verlag, Würzburg. (Die Neue Echter Bibel – Kommentar zum Alten Testament mit Einheitsübersetzung 41.)

KRAUS, Hans-Joachim 1978. *Psalmen*. 2. köt. *Psalmen 60–150*. 5. kiad. Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn. (Biblischer Kommentar Altes Testament XV/2.)

KRAUS, Hans-Joachim 1979. *Theologie der Psalmen*. Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn. (Biblischer Kommentar Altes Testament XV/3.)

MEYERS, Carol L. 2005. *Exodus*. Cambridge University Press, New York. (New Cambridge Bible Commentary.)

UTZSCHNEIDER, Helmut – OSWALD, Wolfgang 2013. *Exodus 1–15*. Kohlhammer, Stuttgart. (Internationaler Exegetischer Kommentar zum Alten Testament.)

■ VARGA GYÖNGYI

Karácsony 2. napja

► Ézs 60,19–22

Igehirdetési előkészítő

„Fényességed töltse be a sötétséget”

Az ünnep jellege

Karácsony második napja lehetőséget ad az igehirdető számára két dologra is: egyrészt ugyanazt az eseményt egy másik oldalról is megközelítheti, ugyanakkor a láthatóan kisebb létszámú gyülekezet számára megadja az ünnep lezárásának, elengedésének lehetőségét.

A második nap üzenete, hogy mit vihet magával az ember az ünnep fényéből, csodájából, ezért az igehirdetőnek is „kötelessége”, hogy erre a kérdésre, igényre őszinte és előremutató választ adjon.

Karácsony második napja egyúttal István vértanú ünnepe, amikor az első keresztény vértanúra emlékezhetünk, sőt nemzetközi kitekintésre is ad lehetőséget, hiszen Angliában ez a nap a Boxing Day, azaz a „dobozoló nap”, amelynek több jelentése is ismert. „A hagyomány szerint a nemesi családokban karácsony első napján is szükség volt a személyzetre, ezért nem mehettek haza a családjukhoz, csak másnap. Ekkor azonban kis dobozokban karácsonyi »bónuszt« is kaptak egész évi munkájuk jutalmául. Ugyanezen a napon a templomok is megnyitották a perselyeket, és a szegények között szétosztották az ünnepek alatt gyűlt adományokat.”¹

Amit az ígéről tudnunk kell

Igénk Tritó-Ézsaiás prófécijája, a könyv 56. fejezetétől a végéig, vagyis a 66. fejezetig általános figyelmeztetéseket

¹ <http://kanadavilaga.com/2013/12/26/boxing-day-az-orult-vasarlas-napja/>.

tartalmaz Júdának, és kitekint a jövőbe, a hazatérés utáni időbe. A mű az üdvösséghez szükséges feltételek leírásával kezdődik, amelyek által az idegenek is a közösséghez tartozhatnak. Az 56. fejezetben szó esik a vezetők méltatlanságáról, a következő fejezetekben viszont az üdvösségre találunk ígéretet. Az igazaknak üdvösséget ígér, a bálványimádókat fenyegeti. A mű templomépítés- és áldozatellenes prófétai mondásokkal zárul (RÓZSA 1996, 2: 288. o.).

A prófétának tulajdonított részek Deutero-Ézsaiás tanítását folytatják, de egy új, megváltozott helyzetre vonatkozva. Tritó-Ézsaiás az üdvösség hírével vigasztalja a fogságból hazatért, ám a nehéz körülmények miatt csalódott közösséget. Az elkeseredett nép vigasztalásában látja a próféta szolgálatának célját, amely szorosan kapcsolódik Deutero-Ézsaiás szenvedő Szolgája megtört embert gyógyító és felemelő küldetésének eszméjéhez. Tritó-Ézsaiás az üdvösség eljövételének idejét és Sion megdicsőülésének reményét hirdeti. A jövőbe vetett hitnek kell meghatároznia a hazatértek egész életét és magatartását. Hirdeti, hogy majd a népek is részesednek az üdvösségben, Isten összegyűjti Izraelt és a pogányokat is a helyreállított és megdicsőült Sionon. A népek megtérése abban fog meglátszani, hogy felismerik Sion dicsőségét, Jeruzsálemba mennek, és a város, illetve Izrael szolgálatával, a szentély gazdagításával menekülnek meg az ítélettől, és ezáltal üdvözülnek. A pogányok is részesülhetnek az isteni uralom áldásaiban, de ennek feltétele van. A csatlakozáshoz feltétel a megtérés és a Törvény megtartása. A könyv záró részlete: „Isten összegyűjti a népeket, megmutatja nekik is dicsőségét, s közülük is »papokat és lévitákat« választ.” (Uo. 289. o.)

Igénk igazi vigasztaló szó. Istennek a Napnál és Holdnál is hatalmasabb fénye, világossága fogja vezetni a népet az új életben. És az természetes, hogy Isten hatalmasabb azoknál az égitesteknél, amelyeket ő teremtett. Isten fénye felfoghatatlanul nagy, és ha ő növeszt meg valamit, ha ő ment meg egy népet, akkor az hatalmas lesz.

Az ige fő szavai is ezt hangsúlyozzák.

A nap (הַשֶּׁמֶשׁ), a világosság (לְאוֹר), a gyász (אֲבֵל) elmúlása, az Isten előtt való igazság (צְדִיקִים), Isten hatalma, dicsőségének beteljesülése, megvalósulása (יְשׁוּעָה) mindmind azt hangsúlyozzák, hogy vége a sötétségnek, a félelemnek, Isten hatalmával mindent megjavít.

A perikópa megértése

Karácsony az inkarnáció ünnepe. Isten olyan közel jött a népéhez, hogy egy lett közülünk, emberré lett érettünk. Jézus Krisztus a megígért Megváltó, akinek az eljövételéről beszéltek a próféták, aki a sötétben botorkáló népnek elhozza a fényt, a világosságot. Olyan világosságot, amely a napnál is fényesebb. Ez a világosság jelenti a gyász végét.

Karácsony a téli napforduló után érkezik közénk, a leg-

hosszabb éjszaka után viszont egyre hosszabbak és hosszabbak a nappalok. Ezáltal mind több és több fény van körülöttünk. Egyre nagyobb a világosság.

Aki pedig ezen az ünnepen testté lesz, maga lesz a világ világossága: „Jézus ismét megszólalt, és ezt mondta nekik: *Én vagyok a világ világossága: aki engem követ, nem jár sötétségben, hanem övé lesz az élet világossága.*” (Jn 8,12)

Igehirdetési vázlat

„Fényességbe én sötétben érkezem”²

Sokféle sötétség létezik. Van a szemmel látható sötétség, amikor a nap lassan lehanyatlik, és a föld felszíne egyre nagyobb és nagyobb mértékben válik sötétté, a szürkülettől a félhomályon át a teljes sötétségig. Vagy amikor esőfelhők borítják be az eget, és ez a ború teljes sötétté teszi a legfényesebb, legnaposabb időt is. De minden sötét időszak után tudjuk, hogy jön a virradat. Reggel lesz, vagy újra kiűt a nap, miután kitombolta magát a vihar.

Mert a sötétség félelmetes.

Ha a szemünkkel látható sötét ilyen félelmetes, mennyire félelmetes a lelki, a szellemi, a hitbéli sötétség! Ebben a sötétben ott van az elsoványodás, a halál lehelete, mint amikor nem locsolunk egy növényt, egy facsometét hosszú ideig.

A gyász is egyfajta sötétség. Külső jegyeiben is, hisz a gyászt a fekete színnel azonosítjuk a mi kultúrkörünkben. A gyász is elsoványítja az ember lelkét. Egyre kisebb és kisebb lesz.

De a legsötétebb sötét a reménytelenség. Ez mind közül a legsorvasztóbb.

Izrael népe a fogságban a reménytelenség sötétjében élt. Míg nem egy próféta azt nem kezdte mondani, hogy van fény, amely kivezethet a reménytelenségből. Hogy Isten nem hagyja magára népét. Hogy rövid idő múlva meglátszik az ő dicsőséges fénye, és aki sorvaszássá indult, az megmenekül.

„Az Úr lesz örök világosságod”³

Ahogy a sötétből sokféle van, ugyanígy világosságból is. Ragyog a napfény, ha belenézünk, elvakít; csillognak a karácsonyfa égői, gyertyái; a kirakatok pazar fényei már novembertől hívogatnak. Vannak ragyogó elmék és ötletek, világítótoronyként sugárzó útjelzők, emberek, akik fáklyaként lobognak a tévelygő emberek között. Azt ígérik, hogy segítenek a lélek sötétjében eltévedt embernek. Mindennap találkozhatunk velük: önmegvalósító, öngyógyító tréningeket hirdetnek a média bármely felületén. Csak sajnos ezek a „fények” is olyanok, mint az ünnep fényei: csak ideiglenesek. Ha elmúlik az ünnep, eltesszük az égőket. A lélek

² Zarándokének, 51.

³ Ézs 60,20.

sötétségében bolyongó embernek olyan világítótorony kell, amely állandóan üzemel. Nem követhetünk olyan fényt, amely egyszer csak kihuny.

A fogságban élő népnek Isten megígérte azt, hogy ő lesz az örök világosságuk. Nemcsak kivezeti a népet a fogságból, hanem utána is velük marad és vezeti őket. A megfoghatatlan nép újra nagy lehet, mert az Úr gondozza, mint egy facsemetét.

Az ígélet beteljesült akkor, amikor Jézus Krisztus a földre született. Ő az egyetlen, igazi és valóságos világosság. Ő ragyog, de nem vakít el. Ő vezet, de nem vezet félre. Ő felragyog, de nem fogy el soha a fénye. Ő a világ világossága (Jn 8,12).

„Mindig a fénybe nézz, mert szebbet még soha nem láttál”⁴

Az ember csak fényben tud létezni. Az ember csak Jézus Krisztusban tud létezni. Isten benne mutatta meg dicsőségét. Azzal, hogy miután érettünk a földre küldte a testté lett Fiát, érettünk a halálba is küldte, de nem maradt ott, hanem dicsőségesen feltámadt. A facsemete Isten Fiának a keresztre lett, amelyen érettünk áldozott maga a hatalmas Isten.

Ez teszi az embert nagygyá, mindennél hatalmasabbá, ez a felfoghatatlan szeretet. És valóban, „szebbet még soha nem láttál” ennél.

A karácsonykor kiáradó szeretet és világosság húsvétkor lesz teljes és tökéletes.

Útravaló

„Isten ugyanis, aki ezt mondta: »Sötétségből világosság ragyogjon fel«, ő gyűjtött világosságot szívünkben, hogy felragyogjon előttünk Isten dicsőségének ismerete Krisztus arcán.” (2Kor 4,6)

Illusztráció

TÖRTÉNET

Egy 19. századi, királyi szabvány szerint épült házban volt a szüleim munkahelye – az orvosi rendelő – és szolgálati lakása az erdélyi Jobbágytelkén. A szobák egymásból nyíltak, mint egy vonat vagonjai. A lakórészben két szoba és egy konyha volt, és ha elküldtek aludni, becsukták az ajtót, és miután eloltották a villanyt, már csak a kulcslyukon szűrődött be világosság. Bár féltem a sötétben, de tudtam, hogy ott, ahol a kis fény van, ott vannak a szüleim...

⁴ Ákos: *A fénybe nézz*. https://youtu.be/hG4uIE_yzII.

VERS

Tóth Árpád: *Levél Osváth Ernőhöz* (részlet)

„Mégis, szemedben – hadd hirdessem én –
Mélységes és komoly lánggal világol
Valami makacs, égi, tiszta fény,
Valami a Betlehem csillagából,
Mely akkor gyúlt ki az egek ívéen,
Mikor kincset szült lenn a földi jászol,
S nem tudta a vak éjben senki még,
a barmok közt mily csoda lelke ég.”

További javaslatok az istentisztelethez

Lekciók

Az alapige a perikóparend C sorozatába tartozik, így a lekción: Mt 11,25–30, valamint 1Jn 1,1–4.

Ajánlott énekek

EÉ 163, 159

Ha István vértanú ünnepét is megemlíti az istentisztelet folyamán, akkor javasolt ének a 394-es. Ezen az ünnepen az oltárterítő színe piros, mintegy emlékeztetve a mártírhalt István kiontott vérére.

Imádság

Te nemcsak ott fenn a mennyekben, de itt vagy a földön is, közöttünk; nemcsak nagy és hatalmas Isten vagy, de hozzánk hasonlóvá lettél, megalázott por emberré; te nemcsak uralkodni akarsz felettünk, de nekünk szolgálni; te nem akartál örökre a mennyben maradni, hanem Jézusban emberrelé lettél, alászálltál, közöttünk éltél, és érettünk meghaltál.

Szent Fiadban, a mi üdvözítő Urunk Jézus Krisztusban nem kevesebbet, mint saját magadat ajándékoztad nekünk, hogy mi egészen a tied lehessünk. Kivétel nélkül mindnyájunkért tetted ezt, jóllehet erre mi mindnyájan érdemtelenek vagyunk. Mit is tehetnénk mást, mint hogy csodálkozunk, örvendezünk, hálásak vagyunk, és elfogadjuk azt, amit értünk tétél. Ámen.

(Karl Barth karácsonyi imádsága)

Felhasznált irodalom

RÓZSA Huba 1996. *Az Ószövetség keletkezése*. 2. köt. Szent István Társulat, Budapest.

Magyarázatos Biblia, az újonnan revideált Károli-Biblia szövegével. Harmat-Veritas, 2014.

GESENIUS, William – ROBINSON, Edward 1906. *A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament*. Clarendon, Oxford. Web: <https://archive.org/details/hebrewenglishlexoobrowuoft>. (Megtekintés: 2017. november 10.)

Lelkipásztor, 83. évf. 2008/12.; 84. évf. 2009/12.

Karácsony utáni vasárnap

▶ Ézs 41,8–14

Igehirdetési előkészítő

Isten így még sohasem

A vasárnap jellege

Az ősi keresztény gyakorlatban Simeon ünnepe ez a vasárnap, aki a templomban várta Isten népe vigasztalását, Isten ígéretének beteljesedését. Az étellel betelve, de még halála előtt megláthatta az üdvösséget, a *pogányok világoosságát*, a szülei karjában fekvő kisded Jézusban az Úr Krisztusát. A karácsony utáni, idén az év utolsó napjával éppen egybeeső vasárnapon a gyülekezet Simeon öröméhez és dicsőítéséhez csatlakozik, és emelkedett lelkülettel szemlél és értékkel múltat és jövőt, mulandót és örökkévalót.

Amit a textusról tudni kell

Deutero-Ézsaiás anyaga (40–55) a fogságban és a világ többi táján élő száműzötteknek hirdet örömhírt: büntetésük ideje letelt, a perzsa *szabadító* már úton van – lába *is alig* éri az *ösvényt* –, hogy megdöntse a Babiloni Birodalmat (Kr. e. 539),¹ és hogy (a feltétlen hűség és a fegyelmezett adófizetés fejében) hazaengedje a deportáltakat, újjáépítse Jeruzsálemet és a Templomot. A textusunkat közvetlenül megelőző szakasz kérdésfeltevései (41,2.4) egyértelművé teszik, hogy az események mozgatója természetesen az Úr maga. Ő az, aki eszköze, Círus által hazavezeti népét, és örökre velük marad.

Az öröktől fogva létező Isten és a bálványok, illetve a *keletkezett*² istenek között zajló, fejezetkezdő perbeszéd (41,1–7) tehát előrevetíti a textusban meghirdetett üdveseményt, a *megváltást/kiváltást*. Ennek igéi: *kiválasztottalak, megragadtalak, elhívtalak, veled vagyok, megerősítelek, megsegítelek, támogatlak*.

A megszólított: a *szolga (ebed)*. Bár kilétét másutt homály övezi, a jelen kontextusban nyilvánvaló, hogy kicsoda ő: Ábrahám magja (*zera*), Jákób/Izrael (8. vers). Gen 26,24 Ábrahámot, Deut 34,5 Mózes, Zsolt 89,4 Dávidot is az Úr szolgájának nevezi. A kifejezés az Isten és népe közti szoros kapcsolatot jelzi. A jellegzetes Jákób/Izrael kettős megnevezés az ősatyák narratíváját idézi (8. vers). A 9. vers Ábrahámra utal.

Textusunk második felének tartalma: az ellenség felett aratott győzelem szavatolása nemcsak Ábrahám keleti királyok felett aratott győzelmére, a vele és utódaival kötött szö-

¹ A birodalom ebben az időszakban külpolitikájában igen sebezhetővé vált a belpolitikai bizonytalanságok: gyakori királyváltások, vallási reformok, székhelyáthelyezés miatt.

² A mezopotámiai panteon feje, Marduk a babilóniai *Enúma elis* teremtésmítosz szerint: született. Az asszír változatban Marduk helyébe Assur alakja kerül.

vetségre céloz (Gen 17 és 28), hanem a Babilóniából történő szabadulás és hazatérés kontextusába is szépen illeszkedik.

A lassú, de biztos pusztulás és enyészet eszközeként számon tartott, szokatlan *féreg (tolat, fem.)*³ kifejezés (14. vers) egyéb előfordulásai: Zsolt 22,7; Jón 4,7; Deut 28,39. A nép pusztulásra ítélve, féregként fetreng a fogságban.

A családjogban gyökerező *megváltó (goel)* kifejezés (14. vers) eredete Lev 25,33–55 és Deut 19,1–7-ben olvasható. Isten megváltóként való ábrázolása a közte és népe közötti szövetséghez is kapcsolódik. Az ősi közel-keleti szerződésekben a király (ti. Isten) köteles vazallusait/szolgáit (ti. Izraelt) védelmezni, a szükségben segíteni.

A perikópa megértése

Deutero-Ézsaiás teológiai gondolkodásában az exodus- (kisebbségi hangszólyal a Dávid- és a Sion-) hagyomány igen meghatározó. A próféta a fogságból való hazatérés meghirdetett üdveseményében egy olyan új kivonulást lát, melynek az egyiptomi *kiváltás*-szabadulás a típusa, a modellje. Úr-Kaszdimból hívta el, Egyiptomból váltotta/mentette ki népét az Úr. Az utódokat, a maradékot ugyanígy hozza majd ki Babilóniából: elhárítja a hazatérés útjában lévő akadályokat (41,11–12).

A próféta számára a teremtéshagyomány is lényeges. Istent hol a világ, hol Izrael teremtőjeként említi – utóbbit egész teremtményszerű valójában ő hívta életre, *kiválasztotta és kiváltotta* őket. A *teremtés* és a *megváltás/kiváltás* szavakat Deutero-Ézsaiás egymás szinonimáiként használja.

Az új kivonulás, a hazatérés azt a teológiai kérdést is eldönti, hogy van-e valódi hatalmuk a pogány isteneknek. A *pogányok* soraiban Izrael népének megszabadulása és saját isteneik tehetetlensége láttán elkövetkezik a bálványok alkonya, szégyellni fogják magukat (11. vers), és elismerik Izrael Istenének hatalmát, dicsőségét.

Igehirdetési vázlat

Mint jó szülő

Deutero-Ézsaiás egészének nyelvezetéről Gerhard von Rad azt írja: „Jahve így még sohasem beszélt próféta szája által. Még soha nem hajolt le szavaival ilyen közel népéhez, vagy határolódott el addigi félelmetes kijelentéseitől. [...] Miközben Izrael mérhetetlen szenvedésekben megkeményedett szívét szólontatja és hívogatja, olyan kifejezésekre ragadtatja magát, amelyekben Istenének szívét szinte megdöbbentő módon tárja fel.” (RAD 2001, 215. o.)

Isten Izraelnek és Jákóbnak beczi fogságban lévő népét. Izrael maradékaiként tekint rájuk. Szolgáinak, hozzá közel ál-

³ Az LXX-fordítás a szót a neveltségessé, gúny tárgyává válás elkerülése miatt szándékosan kihagyta.

ló, különleges megbízottaknak tekinti őket. Sőt barátainak. A pogányok alkotott isteneivel ellentétben – „*De te*” (8. vers) – az Úr ilyen: élő, baráti kapcsolatban van népével.⁴ Mivel Izrael Isten szeretett választottja, szolgálja és barátja, Isten pedig a teremtő, örök „Vagyok”, ezért népének nincs mitől félnie.⁵

Ne félj, ne csüggedj, nem hagylak magadra, veled vagyok, megerősítelek, támogatlak, fogom a kezéd, segítelek! Szülők szoktak így beszélni. Ilyen koncentrált bátorítással. Szívük legdrágábbjaihoz: emocionálisan és/vagy pszichésen kiélezett helyzetben lévő gyermekeikhez. Tanulhat belőle minden, gyermekét az átlagos hétköznapiakban is jól támogatni akaró, nevelésében és fejlődésében komolyan részt venni akaró apa és anya.

Valóban hallatlan és megdöbbentő Isten népe iránt érzett szeretetének ilyen mérvű kifejezése. Egyben a Babilonban élők lelkiállapotát és krízisét is sejteti. A nyomorult, aszott rezignáltságot, amelyből őket már csak a tömény isteni buzdító szó befújása és az erőteljes isteni cselekvés, a szabadítás *kompressziója* élesztheti újra.

Az a neved, hogy élsz

Deutero-Ézsaiásnál az Isten legyőzhetetlen szeretetéről szóló beszéd a fogság előtti prófétáknál oly hangsúlyos vádakat szinte teljesen elhalványítja. Isten megbocsátott népének – neki erről kell beszélnie (vö. uo. 215. o.). *Izrael Szentje* kiváltja-megváltja bajba jutott népét, mert bűnbocsátó irgalma nagyobb a bűnt büntető szentségénél. A megváltott és hazájába visszakerülő Izrael megmaradása, pusztá léte Isten dicsőségét hirdeti. Általuk az egész világ megtudja, hogy Isten *keze*, Isten hatalma munkálkodik.

„*Felkarolta szolgáját, Izráelt, hogy megemlékezzék irgalmáról, amint kijelentette atyáinknak.*” „*Meglátta szemem üdvösségedet, amelyet elkészítettél minden nép szemelátára, hogy megjelenjék világosságul a pogányoknak és dicsőségül népednek, Izráelnek.*” Mária és Simeon voltak első megfogalmazói a felismerésnek: Isten bűnbocsátó irgalma a kereszten függő Jézusban lett megosztó, de nyilvánvaló jellé (Lk 1,54; 2,30–32,34).

Az év utolsó napjával egybeeső vasárnapon a karácsony varázsát, az elmúlás szorítását és az új esztendő megnyíló távlatainak izgalmát egyszerre átélő, lélekben ezért talán a szokásosnál is nyitottabb emberek ülnek a templompadokban.

⁴ Ezért a második személyű, masc. névmási ragú, Isten támogatásával és kiválasztásával kapcsolatos, az Isten és népe közti valós kapcsolatot hangsúlyozó igék állandó ismétlése is (kilencszer).

⁵ Textusunk vigasztaló és bátorító jellege számos motívumában erősen hasonlít a Kr. e. 7. század újasszír próféciáira, ahol az először magát bemutató Istár istennő a válság idején buzdító-bátorító szavakat intéz az asszír királyokhoz: ne féljenek, hiszen ő, Istár kiválasztotta és szereti őket, segítő kezét nyújt nekik az ellenség terveinek megghiúsításához. Egy nagyon fontos különbség azonban van: míg Istár kiválasztása és szavai egyedül az uralkodónak szólnak, addig Isten kiválasztása és buzdító szavai Izrael népének/magjának egészéhez.

Fontos, hogy megértsék: Isten kiválasztása, megváltása őket is érinti; bátorító szava nekik is szól. „*Ne félj, mert én veled vagyok, ne csüggedj, mert én vagyok Istened! Megerősítelek, meg is segítelek, sőt győzelmes jobбомmal támogatlak.*” (41,10) Az elődökhöz, Ábrahámhoz, Izsákhhoz, Jákóbbhoz,⁶ a prófétákhoz és Izrael maradékához intézett buzdítás ezért évezredek átívelő. Tudata ad erőt és bátorságot az élethez. Megindulok, lépek, szembenézek a holnappal, és közben felfedezem Isten velem létét: vele még hitem és életem legnagyobb kihívásai is *semmivé lehetnek*; belé vetett – az isteni megbocsátás bizonyosságában gyökerező – bizalmamból a megtapasztalt negatívumok és szorongások ellenére is erő meríthető.

Aki a kiválasztás, az elhívás által az Úr szolgálja lesz – bátor, önmagára igent mondó életre kap felszólítást Istentől. „*Ne félj, mert én veled vagyok!*”

Barátaim vagytok

Kiválasztás, elhívás, szövetség, segítő isteni jelenlét, élő kapcsolat – ez különíti el a választott népet a nemzetektől, a népek felett is uralkodó Örökkévalót, *Izrael Szentjét* a hamis istenektől. Isten és Izrael kapcsolata nem a babiloni fogságban született. A próféta éppen arra emlékeztet, hogy olyan, sokkal-sokkal régebbi, *a föld végéig-széléig*: Ábrahámig visszanyúló, Isten által kezdeményezett kapcsolat és barátság ez, amelyben Isten számtalan ponton megmutatta hatalmát, hűségét, bűnbocsátó irgalmát és szeretetét.

Sose *halandó, féreg, pondró* önmagunkra nézzünk tehát (Jób 25,6), mert akkor kétségbeesünk. A teremtő Istennek hatalma volt arra, hogy megszüntesse a káoszt, ezért a történelem nehéz óráiban, az új esztendő ki tudja, mit tartogató napjaiban is lehet számítani segítségére, barátságára. A világ Teremtőjére, a történelem Urára, halálból is kiváltó erejére és hatalmára tekintünk tehát. Ő a mi segítőnk, ő a mi megváltónk, ő a mi erőnk. Krisztus a mi segítőnk, megváltónk és erőnk. Mi pedig az ő kiválasztott *barátai*.

Jn 15,16-ban Jézus hangsúlyozza: nem mi választottuk őt, hanem ő minket, azért, hogy szeretetében megmaradó, gyümölcsstermő barátai legyünk. Luther fogalmazásában: „Nem ti találtatok meg engem, hanem nekem kellett titeket megkeresnem s hazahoznom, mikor Isten ismeretétől távol idegenben tévelyegtetek s kárhózatban ültetek, mint a többiek. Én akkor eljöttem s előhívtalak benneteket a sötétből. [...] Így lettünk barátok. [...] S mindazt, amit kaptatok, ingyen, tiszta irgalomból kaptátok.”

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

Lk 2,33–40 (2,25–40)

⁶ Vö. Gen 15,1; 26,24; 46,3.

Énekek

Mely igen jó az Űristent dicsérni (47); Örök napom (62); Ékes dolog ismerni (67); Ne csüggedj el, kicsiny sereg (260); Mit Isten akar énvelem (332)

Imádságok

„Uram! Nem a megpróbáltatásoktól való megkíméltetésem kérem tőled. Csak azt: tudjalak magam mellett! Vihar üvöltésében is hallhassam hangodat! Rád építő bizalmam így vegyen ki belőlem minden félelmet! Ámen.” (Ordass Lajos)

„Uram! Ha Te választottál engem, akkor ne törekedjem a magam akaratát rád kényszeríteni, hanem életem fölött mindig is ismerjem el a Te akaratod hatalmát! Ha Te választottál engem, akkor neked szükséged van rám. Kellek neked. Ez a tudat szabadítson ki engem a csüggedésből, amely a fölöslegesség érzetéből olyan könnyen fakad! Ha Te választottál engem, akkor azt is akarod, hogy veled maradjak. Óvj meg azért külön utaktól vagy a tőled való elszakadástól! Ha Te választottál engem, akkor a választottak seregével együtt üdvösségre akarsz juttatni. Engedd ezt a célt el is érnem! Ámen.” (Ordass Lajos)

Illusztráció

Babits Mihály: *Jónás könyve* (részlet)

„Bezáróltattál, Uram, engem!
Sarak aljába, sötétségbe tettél,
ragyogó szemed elől elvettedél.
Mindazonáltal szemeim vak odva
nem szűnik nézni te szent templomodra.
Sóvár tekintetem nyilát kilöttem
s a feketeség meghasadt előttem.
Éber figyelmem erős lett a hitben:
akárhogy elrejtőzöl, látlak, Isten!
Rejteztem én is elüled, hiába!
Utánam jöttél tenger viharába.
Engedetlen szolgálodat meggyötörted,
magányos gőgöm szarvait letörted.
De mennél csúfabb mélybe hull le szolgálád,
annál világosabb előtte orcád.”

Felhasznált és ajánlott irodalom

KARASSZON Dezső: Ézsaiás könyvének magyarázata. In: Bartha Tibor (szerk.): *Jubileumi kommentár. A Szentírás magyarázata*. 2. köt. Kálvin Kiadó, Budapest, 1998. 691–748. o. <http://152.66.64.20/gergo/biblia/jubkom2.htm#23>.
ORDASS, Lajos 2008. *Útravaló – az év minden napjára*. Harmat Kiadó – Ordass Lajos Baráti Kör, Budapest.
RAD, Gerhard von 2001. *Az Ószövetség teológiája*. 2. köt. *Izrael prófétai hagyományainak teológiája*. Osiris Kiadó, Budapest.
SEITZ, Christopher R. 2001. *Isaiah 40–60*. In: *Isaiah – Ezekiel*. Abingdon Press, Nashville. (The New Interpreter’s Bible 6.)

SHALOM, M. Paul 2012. *Isaiah 40–66. Translation and Commentary*. The Eerdmans Critical Commentary. William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan – Cambridge, UK.
WITTE, D. Carl (szerk.) 1990. *Jer, örvendjünk keresztények! Luther írásából mindennapi áhítatra*. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest.

■ MAGYARKUTI GYULÁNÉ TÓTH KATALIN

Óév este

▶ Hós 10,12

Igehirdetési előkészítő

Új remény

A vasárnap jellege

Egyházi szempontból ez az alkalom csak a következő nap előestéje, vigíliája, így jelentősége abban áll, hogy a polgári év utolsó estéje, amelyet szerte a világban gazdag hagyományrendszerrel és meglehetősen zajosan ünnepelnek. Vannak, akik ezt másképp szeretnék, és csak az egyház képes arra, hogy megmutassa ezt a másik lehetőséget.

A naptári év vége, a betelt határidőnaplók valósága számadásra ösztönöz: hogyan éltem, hogyan gazdálkodtam az Istentől kapott idővel, szeretettel és kegyelemmel az elmúlt esztendőben? Hogyan válik visszatekintésem olyan erőforrássá, amellyel bátran indulhatok a rám virradó új esztendőben? Gyülekezetünk tagjai feltehetően a fenti kérdésekkel érkeznek az óév esti istentiszteletra, és teljes joggal remélhetjük, hogy a hóseási ige révén megszületik a válasz is a szívekben.

Amit a textusról tudni kell

Hóseás küldetése Isten hűségese szeretetének bemutatása volt, amely olyan erős, mint a halál. Kortársához, Ámószhoz hasonlóan ő is tiltakozott Izrael hűtlensége, elbizakodottsága, a kultusz megszenteltelenítése és a társadalmi igazságtalanságok ellen, hiszen ő is rendíthetetlenül hitt abban, hogy Isten megbocsátó szeretete nem hajlandó az igazságtalanságot igazságossággént, a szegényt megengedett természetes jogként és a szegények kizsákmányolását üzleti bölcsességként elnézni.

Hóseás sajátos – Isten döntésén alapuló – élethelyzetében minden eddiginél mélyebben éli át, mit jelent Izrael hűtlensége – Isten számára is. Ő nevezi először ezt a hűtlenséget paráznaságnak, a szerető Istent pedig legszívesebben a „Szent” jelzővel illeti. Hóseás prófécijában a közeledő ítéletet vetíti előre, amelynek félelmetes, sötét hátterén még hatalmasabban ragyog fel a megbocsátás üzenete.

A Hóseás által hirdetett szeretet nem törekeny szeretet volt, hanem olyan kemény, amely megengedi még a legsúlyosabb ítéletet is a világ felett. Amilyen erősnek kell lennie a sebek osztásában, még inkább azok bekötésében és meggyógyításában.

„Mert az az Isten, aki megengedi a történelem ítéleteit, nagyobb, mint a történelem minden ítélete. Ő a pusztaságot és az Ákór völgyét, a szerencsétlenség helyét a reménység kapujává teszi. Az ítéletből élet lesz, a halálból feltámadás, a pusztulásból reménység.” (KROEKER 2010, 119. o.)

Reménysége: Isten utolsó szava nem az ítélet, hanem a kegyelem lesz.

Szolgálatának kezdete még II. Jeroboám uralkodásának idejére esett, majd anarchia, erőszakos hatalomátvétel és királygyilkosságok kora következett, vad és sötét politikai zűrzavar jellemezte ezt az időszakot. Ebben a helyzetben kellett a prófétának parázna felesége iránti megbocsátó szeretetével Isten irgalmasságára, Gómernek a maga paráználkodásában a választott nép hűtlenségére, a három gyermeknek pedig szimbolikus neveikkel a várható ítéletekre mutatniuk.

Úgy tűnt, hogy mindezek a szavak semmissé tették azokat az ígéreteket, amelyek még Ábrahámnak, Izsáknak és Jákóbnak, majd Mózesnek adtak.

A perikópa megértése

A nép hűtlenségében a világ népeihez ragaszkodott, hol Asz-szíriához, hol Egyiptomhoz, hol egyidejűleg mindkettőhöz húzott, bennük bízott, ezért Isten most átengedi őt nekik, ezzel kiszolgáltatva a történelem ítéletének, éppen úgy, ahogy a világ népeit is. A világhoz való tartozásában, szeretőitől elhagyatva fel fog ébredni szeretete és vágyakozása az után, aki egykor közösségével és áldásaival gazdaggá tette őt.

Isten örökkévaló szeretetében nem azzal a feltétellel szerette, hogy már szeretetet várt, hanem először viszontszeretetet akart ébreszteni jóságával. Feltételek nélkül, mert pontosan tudja, hogy az embertől eredeti, halott állapotában semmit sem várhat. De leszáll – ahogy a próféta a parázna nő életébe – népe életébe, hogy életre keltse, és a nép kiválasztottságával újra utat mutasson a föld minden népe számára. Ha minden vétek oka az Istentől való elszakadás volt, akkor egyértelmű, hogy a jövőbeli szabadulás csak az Istennek való tudatos odaszánásból származhat.

Igehirdetési vázlat

Véget nem érő hűtlenség

Kétféle paráznaság virágzik napjainkban is. Már nem számít bűnnek, ha valaki megcsalja házastársát. Egyáltalán nem számít, hogyha a házasságkötés előtt már kiégnek a fiatalok. Egészen természetes lett a többnejűség, habár még nem egyidejűleg, csak szép sorban, egymás után. Ugyanígy

virágzik a lelki paráznaság, amikor emberek ugyan nem tagadják meg Istent, de mellette áldoznak az anyagiaknak, az érzékiségnek vagy különböző babonáságoknak, és együtt próbálják gyakorolni mindkettőt, úgy, ahogy ezt körülbelül 2700 évvel ezelőtt Hóseás idején is tették.

Pedig az Istennel való szövetség teljes és kizárólagos, az élet minden területére kiterjed. Ugyanez igaz a házasságra is, hiszen két ember élethosszig tartó életközösségéről van szó. Ettől azonban messze van a mai közgondolkodás.

Izrael lelki paráznasága azzal kezdődött, hogy a szakadás után nem akarta Észak királya, hogy emberei a jeruzsálemi templomba járjanak, ezért két szentélyt épített Északon, Bételben és Dánban, majd két borjúformát állított fel, amelyeket istenként kezdtek imádni. Aztán folytatták a Baál-imádatot, ami azzal végződött, hogy a környező nagyhatalmaktól várták a biztonságot és fellendülést. Hol egy nagy keleti blokknak hízelegtek és várták a segítséget, hol meg a nyugati blokkhoz csatlakoztak, belé vetve boldogulásuk reményét. Pontosán, ahogy évtizedek óta mi is tesszük. Istenre senki nem gondol.

Szívhez szólón

Egyszer valaki azt mondta, hogy azt az evangéliumot, amiről a Biblia szól, ebben a rövid mondatban össze tudná foglalni: Isten ezt mondja: szeretlek, gyere haza.

Ezt olvassuk: „Azért most én csábítom őt, elvezetem a pusztába, és a szívére beszélek.” (Hós 2,16) A pusztá mindig a felkészülés helye a Szentírásban. Illést is kiviszi az Úr, Jézus maga is kivonul, és a pusztában böjtöl negyven napig. Ugyanígy szüksége van Hóseás asszonyának, Izrael népének és nekünk is a pusztai magányra. Szükség van annak a megtapasztalására, hogy az Úr nélkül nem jutunk előbbre, meg kell tapasztalnunk az elveszettséget, reménytelenséget, hogy eljussunk odáig, amikor már nem másoknál keresünk menedéket, mert egy ponton túl már nem adnak oltalmat és erőt, és ekkor a szívünkre beszélhet a Szabadító.

Nagyon szép ez a fordítás: a „szívével beszélek”. Nemcsak elmond nekünk valamit, informál, emlékeztet, hanem arra válaszol, ami a szívünkben már ott van. Azokat a pontokat érinti meg az életünkben, amelyek fájnak, mert érzékenyek.

Máig is mindenkinek, akit elhívott, akinek az életébe egyszer is belépett Isten, de aki hűtlenségében és engedetlenségében elveszítette elhívását, nagy tragédiája az, hogy többé már sehol sincs otthon a világban. Aki Isten arcát szem elől téveszti, hiába keresi azt az arcot, amelyről szeretet és barátság sugárzik rá. A világ a száműzetés helyévé lesz számára, míg újra teljes szívvel keresni nem kezdi az Urat.

Az igazság esője

A próféta számára is egyetlen reménysugár maradt: meg kell indulnia a szántásnak és vetésnek, vagyis a vetőmag beforogatásának. Ahogy a jó gazda érzi a soron következő munka sürgetését, úgy éreznie kell a népnek is: ha igazságot vetnek, hűséget aratnak, így joggal várhatják az igazság esőjét Isten

ígérete szerint. Hiszen tapasztalhatták: míg igazságtalanságot vetettek, gonoszság és nyomorúság lett osztályrészük.

Milyen egyszerű és szerény lesz a nép életének iránya, az állam felépítése, amikor az isteni kijelentés mutat irányt nekik! Ha az igazságosság lesz a vetés, és az aratás az a gyümölcs, amit a szeretet vetett, akkor nagyon hamar megoldódik a nép minden társadalmi kérdése, és az állam rendíthetetlen alapokat nyer – amin már nem fog a történelem ítélete. Az új szántás a parázna múlt teljes elutasítását és az Istennel közös jövőbe vetett remény munkálását kívánja.

A kijelölt ige fókuszában a változás áll: meg kell változnia az egész nép gondolkodásának, irányultságának, reménységének is, és újra el kell köteleződni Isten mellett.

Isten nem azt mondja, hogy ha hűtlen lettél, akkor most itt a vég. Azt mondja, hogy visszahozlak, megtisztítlak, elvégzem azt, hogy ismét alkalmas légy egy hűségen alapuló kapcsolatra, és utána én vagyok az, aki eljegyezek téged magamnak. Kinyilvánítom, hogy értékesnek tartalak téged. Még mindig értékesnek, mi pedig olyan sokszor nem tartottuk igazán fontosnak és értékesnek az Úrral való kapcsolatunkat. Természetesnek vettük. Egy idő után pedig már elsűrűlt az életünkben.

Amikor tehát azt kérdezzük, hogy hogyan lehet az életünk olyan, ami az Istennel való kapcsolatunkat visszatükrözi ebben a világban, és arra vagyunk kíváncsiak, hogy hogyan mélyülhetünk el Isten ismeretében, akkor tudhatjuk, hogy ennek egyetlen módja van: kezdjük el a vetést! A magok kikelnek, a növekedést Isten adja. Ne becsüljük le az ige erejét: Isten el tudja végezni általa az akaratát az emberi szívben. Ideje végre keresnünk őt, fontosabb ez, mint bármi más: életünk értelme Isten keresése, éberem, szüntelen és mindenben, egészen addig, amíg újra visszajön.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekciók

Lk 12,35–40; 2Tim 4,1–8

Énekek

EÉ 397, 174, 175

Áldom szent neved¹

Lelkem, áldd az Urat²

Illusztráció

TÖRTÉNET

Néhány éve, egy forró nyári napon Dél-Floridában egy kisfiú úgy döntött, hogy úszik egyet a házuk mögötti régi kis tóban. Sietve, hogy minél hamarabb a hűvös vízbe ugorhasson, kiszaladt a hátsó ajtón, futás közben maga mögött hagyva cipőt, zoknit és inget.

Repült a vízbe, és nem vette észre, hogy amint ő úszik a tó közepe felé, egy aligátor tart a part felé. Apja, aki a kertben dolgozott, észrevette, hogy egyre közelebb és közelebb kerülnek egymáshoz. Rémülten rohant a vízhez, és kiabálni kezdett a fiának, amilyen hangosan csak bírt.

Apja hangját hallva a kisfiút aggodás fogta el, gyorsan megfordult, és a part felé úszott apjához. De már túl késő volt. Amint elérte apját, az aligátor is elérte őt. A parttól az apa megragadta kisfiát a karjánál, pont abban a pillanatban, mikor az aligátor a gyermek lábait ragadta meg. Ekkor hihetetlen huzavona kezdődött. Az aligátor erősebb volt az apánál, de az apa túl elszánt volt ahhoz, hogy elengedje fiát. Egy gazda épp arra vezetett, és a sikoltozásokat hallva, autójától odarohant, célzott, és lelőtte az aligátort.

Rendkívüli módon, többhetes kórházi tartózkodás után a kisfiú életét sikerült megmenteni. A lábát hatalmas sebhelyek torzították az állat erőszakos támadása révén. A karján pedig mély karmolások voltak, ahol apja körmei húsába vájtak a kétségbeesett erőfeszítésben, hogy megtartsa az ő szeretett fiát.

A riporter, aki a borzalmas események után elsőként készített riportot a fiúval, megkérdezte, hogy láthatná-e a fiú sebhelyeit. A fiú felhúzta a nadrágszárát, majd büszkeséggel így szólt a riporterhez:

– Nézd a karjaimat! Nagy sebhelyek vannak a karjaimon is... Ezek azért vannak, mert Apám nem engedett el!³

Forrás: https://www.velunkazisten.hu/small_story

– A barátom nem jött vissza a rohamból, uram. Kérek engedélyt kimenni, és megkeresni őt.

– Nem engedélyezem – mondta a tiszt. – Nem akarom, hogy kockáztasd az életed egy olyan emberért, aki valószínűleg halott.

A katona ennek ellenére kiment, és egy óra múlva maga is halálosan megsebesülve, halott barátjának tetemét cipelve tért vissza. A tiszt dühöngött:

– Mondtam, hogy halott! Most aztán mindkettőt elvesztettem! Mondd, volt annak valami értelme, hogy ki menj, és becipelj egy holttestet?

– Ó, persze, hogy volt, uram – válaszolta a haldokló. – Amikor megtaláltam, még élt. És azt mondta nekem: „Jack, biztos voltam benne, hogy értem jössz.”

Anthony de Mello (1931–1987) jezsuita szerzetes, pszichoterapeuta

GONDOLATOK

„Akkor vagy igazán szabad, ha azt, amit vállaltál, meg tudod tenni, és a kudarcok, sérelmek után sem a gyűlölet, a harag uralkodik a szívedben, hanem az újrakezdés lelkülete, a szeretet és a jóság.”

Böjte Csaba (1959–) ferences rendi szerzetes, a Dévai Szent Ferenc Alapítvány alapítója

¹ <https://youtu.be/yZelp79ITIE>.

² <https://youtu.be/gCogJPxDG6k>.

³ Forrás: https://www.velunkazisten.hu/small_story.

„Megdöbentő, hogy milyen sokan átvizik a tegnap terhét a következő napra. Kudarcaikat napról napra magukkal cipelik, és ezzel megfosztják önmagukat az újrakezdés örömétől.”

Gary Chapman (1938–) amerikai író, párkapcsolati szakértő, házassági tanácsadó

Felhasznált irodalom

BARKER, Kenneth L. 2001. *Magyarázatos Károli Biblia*. Veritas Kiadó, Budapest.

JÁNOSSY Lajos 1944. *Az egyházi év útmutatása*. Sopron.

KROEKER, Jakob 2010. *Ámosz és Hóseás próféták könyvének magyarázata*. Evangéliumi Kiadó, Budapest.

SZABÓ Andor 1967. Hóseás könyvének magyarázata. In: *Jubileumi kommentár*. Református Zsinati Bizottság, Budapest.

SZAKÁCS Tamás: Kommentárok Hóseás könyvéhez, *igefalat.lutheran.hu*.

■ BLATNICZKYNÉ HAMMERSBERG-GANCSZTUCKH JÚLIA

Újév

▶▶ 5MÓZ 11,26–28

Igehirdetési előkészítő

Áldás és átok – Hallgatás és elfordulás

A vasárnap jellege

Újév napja ma elsősorban profán ünnep, az új esztendő kezdete, amelyet a kereszténység biblikus üzenettel is megtölt, amikor azt mondjuk: Jézus nevében indulunk az új évbe, Isten segítségével. Ezzel a nappal fejeződik be a karácsonyi ünnep nyolcada. Újév eredetileg böjti nap volt, és az Isten felé fordulást fejezte ki. Ezt a napot a 6. századtól Jézus körülmetelésének és névadásának emlékére szentelték. Luther is nagy jelentőséget tulajdonított ennek a napnak. Témája az Istennel való közös indulás az új esztendőben is. A nap motója: „Mindent, amit cselekesztek, az Úr Jézus Krisztus nevében tegyétek, hálaát adva Istennek, az Atyának Óáltala.” (Kol 3,17; Károli-ford.) (Vö. HAFENSCHER 2010, 343. o.)

Amit a textusról tudni kell

A Deuteronomium, azaz második törvénykönyv a Kr. e. 622-ben megtalált tekercsek nyomán a jósági időkben keletkezhetett. Ez már egy újraértelmezése, vagyis újra felfedezése a Törvénynek. Mózes ötödik könyvének 11. fejezete az *Emlékeztetés az Úr csodáira* címet viseli (lásd *Biblia magyarázó jegyzetekkel*). A második törvényadás kihirdetésének előkészítése történik a 4. és 12. fejezet között. A 10. fejezet zárása

rámutat Isten ígéreteré, amelyet az ósatyáknak tett. Ezután újra láthatjuk Isten hatalmas és csodálatos tetteit a Vörös-tengernél és a pusztában történeteket. Isten megszólítja a népet, és elsősorban azokat, akik emlékeznek ezekre a csodákra, amelyeket a fiaik már nem ismernek. Isten emlékezteti őket arra, hogy saját szemükkel látták ezeket a nagy tetteket, és ne feledkezzenek el róla. A textus része annak a szakasznak, amely a most következő törvények bevezetésének a lezárása is egyben. Ebből kitűnik, hogy a népnek választania kell áldás és átok között. Izrael csak akkor veheti birtokba az országot és akkor maradhat ott, ha Isten törvényeinek engedelmeskedik. Fontos, hogy szeressék továbbra is Istent, és tartsák meg az ő rendelkezéseit az ország láttán is, amelynek birtokba vételére készülnek. Ez a föld különleges, hiszen Isten állandóan rajta tartja tekintetét, gondja van rá. Izraelnek felelőssége van ezen a földön. Azonban Isten megvonhatja azokat a javakat, amelyeket ez a termékeny föld adni tud: döntő jelentőségű, hogy Istent tiszteljék, mint az áldás ajándékoztóját. A nép jóléte Isten törvényének, parancsolatainak a betartásától függ. A vele való kapcsolat rendkívül fontos, és szükséges az állandó emlékeztetés az intelmekről, hogy azok feledésbe ne merüljenek (vö. GAEBELEIN 2002, 223. o.).

A nép jövője és megtartása az Istennel való viszonyuktól függ. Isten kinyilatkoztatja magát, de csak annyit ismerhetünk meg belőle, amennyit ő akar, hogy megismerjünk belőle. Azonban egyértelműen ott van életünkben és Izrael népének életében. A nép csak akkor áll szilárdan, ha hallgatnak Istenre, és megtartják parancsolatait. Ha nem követnek más isteneket, akiket ráadásul nem is ismernek. Ismeretlen istenek követése magával hordozza az átkot, amely az Isten–ember viszony megromlását jelenti. Látszólag ellentmondásos az, hogy a nép olyan isteneket követne, akiket nem ismernek. Mégis volt rá korábban is példa, hogy a türelmetlen nép inkább olyan szobrot készített magának, amely fizikailag megragadható és elől megy, vezeti őket a pusztában. Akkor Mózes összetörte a kőtáblákat és megsemmisítette az aranyborjút. Itt Isten kijelenti, hogy ő az az Isten, aki mindig mellettük volt, és akit már ismernek. Ha vele járnak az úton, akkor áldást ad eléjük az Úr, azonban a bizonytalanság és türelmetlenség könnyen ismeretlen utakra, ismeretlen istenek követéséhez és egyúttal átokhoz vezetheti a népet. A népet és a benne élő embert, akinek személyesen megromolhat a viszonya Istennel. Ezt elkerülendő kell emlékeztetni magunkat Isten törvényére és szeretetére, amely segít azon az úton maradni, amelyet ő maga jelölt ki, hogy vele járassunk boldogságban.

Teológiai összefüggések

A Szentírásban több helyen találkozhatunk olyan történetekkel, amelyek rámutatnak az ember önfejűségére és Isten megbocsátó szeretetére, kegyelmére. Elég, ha a bűn-

beesésre, Kain és Ábel történetére, Nóéra vagy a már fentebb említett aranyborjú történetére gondolunk. Abban Mózes könyörög népéért, és Isten kegyelemmel fordul az ember felé: ahelyett, hogy végleg eltörölné az embert a föld színéről, új kezdetet teremt, új lehetőséget az eltévelyedett és türelmetlen embernek. Az újévi istentisztelet igéje egyben arra is rámutat, hogy Istennel indulhatunk tovább az új évben is. Nem muszáj lemondanunk róla, arról, aki sohasem mondana le rólunk. Ahogyan a Deuteronomium a második törvénykönyv, amelyet felfedeztek, úgy újév napján mi is újra találkozhatunk az Úr szavával, törvényével és áldásával. Felfedezhetjük újra, és azzal indulhatunk tovább, bármit is hozzon az élet. Érdekes belegondolni, hogy mennyire aktuális a textus mondani valója. Első olvasásra egyszerűnek tűnnek Isten áldásról és átokról mondott szavai. Talán egyszerűnek tűnt Izrael számára is az a tény, hogy csak Isten szavára és parancsolataira kell hallgatniuk. Mégis megszegik ezeket, mégis emlékeztetni kell őket Isten csodáira és törvényére. Ezzel mi is így vagyunk sokszor, hiszen könnyen ígérünk, amikor boldogok vagyunk, de ugyanilyen könnyen is felejtünk. Napjainkban is látjuk, hogy nem olyan könnyű Isten akarataira figyelni és őrá tanúskodni. Isten pedig az embert tenyerén hordozza, és segítséget küld számára: megszületett Fiát, hogy éljünk őáltala.

Igehirdetési vázlat

Kit ismerek? Kit ismerhetek?

Először nem törődtem vele, de később feltűnt, hogy a Facebook időszakonként üzenetet küld azzal a felkiáltással, hogy hány embert ismertem meg az elmúlt hónapban. Hasonló ehhez az az értesítés, amikor videót készít egy-egy ismerősről, akit néhány évvel ezelőtt ismertünk meg, azon a jeles napon. Ilyenkor sokszor olvasni a hozzászólásokban, hogy „megvan már ez az ismeretség régebb óta is!” Ezt legtöbbször azok írják ki az oldalukra, akik még a Facebook alapítása előtt ismerték egymást. A kérdés az, hogy megismerjük-e őt, aki igazán fontos az életünkben? Nem biztos, hogy előnyt élvez az, aki napra pontosan meg tudja határozni megtérésének idejét. Hiszen Isten akkor és úgy nyilatkoztatja ki magát, ahogyan szeretné, és nem biztos, hogy mindig ugyanolyan erősen éreztük a jelenlétét életünkben, mint ahogyan szeretnénk. Ettől függetlenül fontos, hogy tudjuk, ki az igazi ismerősünk. Aki nemcsak egyszer látott és bejelölt, hanem aki mindennap keres, és arra vár, hogy visszajelöljük őt. A vele való kapcsolatra elsősorban nekünk van szükségünk, és az életünkben keletkező hiányt, űrt csak ő képes betölteni, nem a like-ok és hamis ismerősök. Ő az, akire hallgatnunk kell valójában, aki áldással ajándékoz meg. Az igazi boldogságra találhatunk őbenne.

Igazi társ az új évben is

Istennel léphetünk az új évbe. Az új év elején általában számot vetünk azzal, ami életünket nyomasztja, amin változtatni szeretnénk, és sokszor ígéretekkel, fogadalmakkal tekintünk a jövőbe. Ezek a hirtelen érzelmi kitörésekkel egybekötött fogadalmak általában nem hosszú életűek. Viszszagondolva az elmúlt évekre, nem is emlékszem, hogy pontosan milyen fogadalmakat találtunk ki egy éjszaka alatt. Az ember pedig idővel rájön, hogy nemcsak ilyenkor, hanem életünk bármely szakaszában lehet dönteni, előrelépni egy-egy olyan dologban, amely megváltoztathatja életünket.

A legfontosabb dolog az Istennel való kapcsolatunk. Életünk bármely szakaszában megtapasztalhatjuk Isten megbocsátó szeretetét és ölelését, mégis ezen a napon számot vethetünk, hogy az elmúlt év milyen áldásokkal és átkokkal ajándékozott meg minket. Mi az, amit átokként, mi az, amit áldásként éltünk meg? Bárhogy is érzünk és értékelünk, számíthatunk a hűséges Istenre, aki áldását adja, ha hallgatunk rá és vele járunk. Ő az, akinek a szeretete kiválthatja belőlünk az igazi fogadalmat, amely nem tiszavirág-életű, hanem egész életünket meghatározza. Nem fogadalom, hanem elköteleződés ez. Isten elköteleződik az ember mellett, de nekünk is viszonzoznunk kell ezt. Bízhatunk abban, hogy részéről ez a szövetség nem szakad meg, hanem tovább erősödhet. Nekünk is felelősségünk van abban, hogy ne engedjünk azoknak a csábításoknak, amelyek ma már talán nagyobb számban körülvesznek minket. Emlékeztessük magunkat Isten igéjével, hogy ő az Úr, és általa minden nap újjászületés lehet.

„Mindent, amit cselekesztek. . .”

Ahogyan az előkészítő elején említettük, az újévi alkalom motója: „*Mindent, amit cselekesztek, az Úr Jézus Krisztus nevében tegyétek, hála adva Istennek, az Atyának Óáltala.*” (Kol 3,17) Isten népe készült arra, hogy belépjen az országba, hogy birtokba vegye azt. Az új évben mi is számtalan dologra készülhetünk, akár kisebb lélegzetűekre, akár nagyobbakra. Sorsdöntő események jöhetnek elénk: például vizsgák, munkahelyváltás, iskolaváltás, amely mind a szülőt, mind a gyermeket megterheli, vagy akár csak kapcsolatok, amelyek megnehezítik vagy éppen megkönnyítik életünket. Ne feledjük, hogy Isten ott van velünk ezekben a helyzetekben is. Arra biztat, hogy hozzá forduljunk, ha támaszra van szükségünk, és ne ismeretlen, de csábítóan tűnő ajánlatok befolyásoljanak döntéseinkben, amelyek tévútra vihetnek. Halljuk meg a zajban, az újévi ünneplésben is az ő megnyugtató hangját, akinek a szeretete mindannyiunkhoz elér. Aki megbocsátja bűneinket Jézus Krisztusért. Az Isten hangját követő nép áldást nyer; ez az áldás azt jelenti, hogy Isten ott van mellettünk egész életünkben, és még azon is túl. Nem szakad meg az Istennel való kapcsolatuk. Cselekedhetünk az Úr akarata szerint, nem érdekből, nem kényszerből, hanem az ő szeretetéből merítve, Jézus Krisztus által. Általa cselekedhetjük a jót, és mi is áldásai lehetünk a közösségnek, a gyülekezetnek, ahová Isten helyezte el bennünket.

Illusztráció

GONDOLAT

„Add, Uram, hogy megmutathassam, mily édes téged szeretni, véled túrni, véled sírni, mindig tevéled örülni.”

Clairvaux-i Bernát (1090–1153) francia ciszterci szerzetes, apát, egyházi író és hittudós

IMÁDSÁG

„Uram, nem kérek csodákat és lehetetlen dolgokat, csak annyit kérek, hogy adj erőt a mindennapokhoz, hogy megtanuljam értékelni a kis művészi léptek fontosságát. Add, hogy legyek figyelmes, találékony, miközben a napi rutin részét képezi az életemnek, és tudjak megállni akkor, amikor a felfedezéseim, a tapasztalataim szembejönnek velem.

Taníts meg arra, hogy jól tudjak bánni az időmmel, és hogy különbséget tudjak tenni a fontos és kevésbé fontos dolgok között. Kérlek, adj erőt, hogy ne csússzon szét az életem, tudjam racionálisan beosztani az időmet, ismerjem a korlátaimat, és hogy meglegyeljem az alkotásban, a művészetben az örömeimet.

Segíts, hogy megértsem azt, hogy az álmok olykor nem segítenek, mint ahogy az sem, ha visszavágyom a múltba. Ehelyett inkább értékeljem a jelen pillanatát, annak fontosságát.

Segíts, hogy megértsem azt, hogy a nehézségek, a verecségek, az elégedetlenségek hozzájárulnak a fejlődésemhez, ami által tapasztaltabb leszek. Emlékeztess arra, hogy a szív mindig konfliktusba kerül a rációval. A megfelelő pillanatban adj erőt és bátorságot. Adj türelmet, és emlékeztess arra, hogy minden probléma egyszer rendeződni fog. Ajándékozz meg gazdag fantáziavilággal, és azzal, hogy ha valaki rászorul, tudjak neki szállást, étkezést biztosítani. Adj erőt, hogy segíteni tudjak az elesetteken, és hogy ne ijedjek meg a fontos lépések megtétele előtt.

Mutasd meg nekem az igazit, a valót, amire leginkább szükségem van. Tanítsd meg nekem a kis lépések művészetét!”
Antoine de Saint-Exupéry (1900–1944) francia író és pilóta

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

Mt 7,24–27

Énekek

EÉ 182, 180

Imádság

„Urunk, szabadíts meg mindattól, amivel életünket mi magunk tesszük keservessé: győzd le és vedd el makacsságunkat, önzésünket, kényelemszeretetünket, sötét, gonosz gondolatainkat, megkövesedett előítéleteinket, a sérelme-

ket számon tartó, kemény szívünket! Ajándékozz nekünk igaz alázatot, képmutatás nélküli szeretetet, türelmet és együtt érző, könyörületes szívet! Újítsd meg egész életünket! Ámen.” (*Liturgikus könyv*, 349. o.)

Felhasznált irodalom

Biblia. Istennek az Ószövetségben és Újszövetségben adott kijelentése. Magyarázó jegyzetekkel. Kálvin Kiadó, Budapest, 2007.

Evangélikus istentisztelet – Liturgikus könyv. Luther Kiadó, Budapest, 2005.

GAEBELEIN, Arno C. 2002. *Ószövetségi kommentár.* Evangéliumi Kiadó, Budapest.

HAFENSCHER Károly 2010. *Liturgika. A keresztyény istentisztelet protestáns megközelítésben, ökumenikus szellemben.* Luther Kiadó – Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyházzene Tanszéke, Budapest.

MADOCSEI Miklós 2001. *Visszfény.* Fébé, Budapest.

■ BARCSIK ZOLTÁN

Vízkereszt ünnepe

▶▶ 1Thessz 5,1–11

Igehirdetési előkészítő

A vasárnap jellege

Az *epiphania* görög eredetű szó jelentése: 'jelenés'. Ezen a napon három eseményt ünneplünk: a napkeleti bölcsek látogatását a gyermek Jézusnál, Jézus megkeresztelkedését (vízkereszt), valamint az általa véghezvitt első csodát a kánai menyegzőn.

Vízkereszt a „karácsonyi tizenketted” zárónapja is (angol neve: *Twelfth Day*, tizenkettedik nap). A 354 napos holdév és a napév között 12 nap a különbség, s az évkezdéskor beiktatott pótnapok a különbséget voltak hivatottak eltüntetni Európa luniszoláris naptáiraiban.

Epiphania ünnepe először a 3. században tűnt fel a keleti egyházban mint Krisztus születésnapja. A konstantini fordulat után Róma úgy látta jónak, hogy Krisztus születését a legyőzhetetlen Nap (Sol Invictus) pogány ünnepével, a népszerű Mithras napisten születésnapjával (dec. 25.) egyeztesse, ezért Epiphania hamarosan új jelentést kapott. Nyugaton a háromkirályok imádásának, keleten pedig Krisztus Jordán folyóban való megkeresztelkedésének az ünnepe lett. Ezt később a római egyház is átvette, kiegészítve a Jézus első csodájáról (a kánai menyegzőn) való megemlékezéssel.

Jézus megkeresztelkedésének emlékére a katolikus templomokban vizet szentelnek, illetve katolikus házaknál (és tudomásom szerint többek közt német evangélikus területeken) ma is szokás a vízkereszt napi házszentelés. A helybéli pap meglátogatja híveit, megáldja a ház népét és

a jószágot, majd az ajtók szemöldökfájára krétával felírja a G-M-B betűket és az évszámot. Illetőleg a C-M-B betűket, a *Christus mansionem benedicat* (Krisztus áldja meg e házat) kezdőbetűit a következő formában: 20 + C + M + B + 18.

A keleti egyház a julián naptár szerint vízkeresztkor ünnepli Krisztus születését. Vízkeresztkor nyilvánították ki Jézus születését a pogány népnek. Ennek jelképe: a három napkeleti bölc. Róluk csak Máté evangélista szól, nevük, etnikumuk, látogatásuk idejének közelebbi meghatározása nélkül. Órigenész az ajándékok számából arra következtetett, hogy hárman voltak, ugyanakkor a hármas szám szimbolikus jelentésű is lehet. Utalhat a Szentháromságra vagy Krisztus méltóságaira (az arany királyságára, a tömjén istenségére, a mirha emberi mivoltára). Vannak, akik Nőé három fiának leszármazottait, s így a három bibliai népcsoport (semiták, hamiták, jafatiták) képviselőit látják a „háromkirályokban”. Szimbolizálhatják egyes vélemények szerint a világ korábban ismert három kontinensét is (Európa, Ázsia, Afrika). Ezt támasztja alá az, hogy a középkortól kezdve a harmadik királyt szerezsennek ábrázolták. Nevüket (Gáspár, Menyhért, Boldizsár) a 9. század óta említik.

Amit a textusról tudni kell

Thesszalonika (korábban: Thermai) ebben a korban fővárosa Makedónia római provinciának. Kassander, Nagy Sándor sógora és hadvezére Kr. e. 315-ben újjáépítette és feleségéről nevezte el. Nagy forgalmú kikötője régóta híres, itt volt az ókor legjelentősebb hajógyára. Szabad város volt saját önkormányzattal, sosem szállták meg római csapatok. Kiemelt szerepét a Via Egnatia nevű kelet-nyugati kereskedelmi útvonalnak köszönhette. Az emberek azt mondogatták: „Ameddig a természet nem változik meg, Thesszalonika gazdag és virágzó város marad.” Lakosainak száma ez idő tájt kétszázezerre nőtt, jelentős zsidó diaszpórával.

A perikópa megértése – teológiai összefüggések feltárása

Azzal, hogy Pál ebbe a jelentős ókori városba hozta az evangéliumot, a kereszténység elkezdett világvallássá lenni. ApCsel 17,1–10 tudósít Pál itteni munkájáról: szokás szerint a zsinagógában kezdi az igehirdetést, amellyel a zsidó hallgatóságot kevésbé, azonban az istenfélő görögöket és előkelő asszonyokat megnyeri az evangéliumnak. Emiatt a zsidók irigykedtek, nyugtalanságot szítottak, és felforgatás vádjával a városi bíróság elé citálták Pált és Szilászt, akiknek sietve kellett elhagyniuk a várost.

Pál ennek a gyülekezetnek címezi az Újszövetség legkorábbi irataként számon tartott levelét, miután Timóteus hírt hoz róluk. Örömmel értesül, hogy a fiatal gyülekezet a további komoly üldöztetések ellenére hűséges maradt. Bátorítani és tanítani akar levele által. A thesszalonikaiak az idők és alkalmak felől érdeklődtek. A χρόνος időszakokat, periódu-

sokat jelent Isten üdvtervében, a καιρός alkalmakat, fordulópontokat, kedvező időszakokat jelöl, amelyek új időszakokat vezetnek be. A két szó azért szerepel plurális formában, mert a parúzia több, egymásra következő időpontban, időszakokban megy végbe. Pál válasza kitérő, egyértelmű időpont helyett annak váratlan bekövetkezéséről ír. Jézus újbóli megjelenése független emberi akarattól, tudástól.

Az Úr napja ószövetségi eredetű fogalom, az ítéletet jelenti. Az éber gyülekezetet ez nem fogja rajtaütésszerűen érni. Az Úr napjának eljövételéről szóló üzenet ezért számukra vigasztalás. A gyülekezet tagjai pedig tartoznak egymásnak ezzel a vigasztalással, hogy erősítsék, építsék egymást. Az alvás (καθεύδω) képletesen értendő: a pogányok az alvó ember öntudatlan állapotát jelenítik meg, míg a gyülekezet ébersége a szolgálatra készséget, tettekkészséget jelenti. Az eszkatologikus láz, rajongás helyett higgadságban, szembenézve mindig az adott helyzettel. A hit-remény-szeretet „védőfelszereléssel” tud a hívó ember ilyen józan lenni (lásd GERÉB 2004).

Igehirdetési vázlat

Ma talán kevesen mondhatják el magukról, hogy egy csillag fénye vezette őket a templomba, de mégis lehetünk most együtt úgy, mint a napkeleti bölcsek: megállunk egy pillanatra, hogy a Megváltó közelében töltsünk egy kis időt.

Karácsony után hajlamosak vagyunk arra, hogy lezárjuk magunkban az ünneplést. Nagyszüleink idejében vízkeresztig díszében tartották a karácsonyfát, ma sok család erre már nem emlékszik, vagy nem tartja fontosnak. És a karácsonyfadíszekkel együtt az ünnepet, annak mondanivalóját is „elcsomagolják”. Talán fel tudnák idézni, mit is jelent vízkereszt ünnepe, de az ünnep fényét, Krisztus egész világra kiáradó dicsőségét már nem érzik érvényesnek életükre nézve. Változtassunk ezen!

Meg kell adnunk a császárnak, ami a császáré? Pál apostol éppen e levelében hangsúlyozza: a keresztény ember dolgozzon, ne rajongó módon, dologtalanul várja vissza az Urat. Jól tudjuk, az ókori görög világban a munka becsülete korántsem volt elterjedt tanítás, ám ma sokkal inkább a Jézus-várás fontosságát kell hangsúlyoznunk a gyülekezetekben. Hiszen aki-ami fontos a szívünknek, azt repesve várjuk! Szeretteink elé megyünk az állomásra, reptérre, már előre a találkozás lázában égünk: finom falatokkal, kitakarított otthonnal, szép ruhába öltözve készülünk. A várakozásnak, éberségnek tehát jelei vannak! Ha pedig ezek a jelek nem vagy kevésbé láthatók, el kell gondolkoznunk azon, hogy ez mit jelent. Meg kell adnunk Istennek is, ami Istené! Ahogy a reformációi emlékévben olyan gyakran idéztük: Soli Deo gloria! Hitünknek bizonyosságot kell tennie arról, hogy szívünk közepén a mi Urunk lakik. Ahogy Bach sem mulasztotta el odaírni csodálatos zeneművei partitúráinak végére: SDG. Amikor Péter átéli a megdicsőülés hegyén a csodát, le sem akar jönni. Olyan szép biztatás

ez számunkra! Az Úr dicsősége még a mi sokszor kopott, szürke, szégyellni való emberi életünket is képes fényébe vonni. Olyan erő árad belőle, ami életeket tehet újjá, változásra, megtérésre készítetve. Változzunk mi magunk is!

Mi más tudná jobban példázni az ő nagyságát, mint az őt szolgáló gyülekezet? Pál ezért ujjong a jó hír hallatán: a thesszalóniki gyülekezet él, minden üldöztetés, belső probléma ellenére összegyülekezik Jézus nevében. Amikor kicsiny gyülekezetünknek csak néhány tagja jön el vasárnap istentiszteletre, magamat is figyelmeztetnem kell, hogy ne a csekély létszámot, hanem a jelenlévők szívének istenszeretét lássam elsősorban. Nagy gyülekezetben talán könnyebb az Urat dicsérni, de csodálatos élmény, ha ezt kis közösségben is átélhetjük. Márpedig akár hárman voltak a napkeletről jövők, akár nem, nagy tömeg biztos nem volt jelen. Mégis, az egész emberi nem számára adatott, amit a gyermek Jézus közelében megtapasztaltak.

Léteznek egész életet meghatározó élmények, és úgy hiszem, a Jézussal való személyes találkozás ezek közül az első. Hogyne vágnánk akkor a színről színre látásra? Mint ha ez a vágy fakult volna meg a jóléti államok polgárai számára. „Mai keresztyén hitünknek legtragikusabb hiánya éppen az, hogy nincs meg benne ama napnak, az Úr visszajövetelének sóvárgó, égő várása. Krisztusban való hitünk éppen azáltal vesztette el az erejét, minőségi életét, magasabb életté formáló hatását, hogy elvesztette az Úrnak ama napja iránti győzelmi reménységét. Akkor a teljes élet utáni vágyakozás és készülődés volt a Krisztus visszajövele ígérete, ma pedig elhanyagolt tantétel. Meg is látjuk rajtunk!”¹ Ne törődjünk bele ebbe a szomorú korrajzba, éljünk Isten szeretetének fényében, sőt vigyük, adjuk tovább a körülöttünk élőknek, sokszorozzuk meg, legyünk a világosság, a nappal fiai ebben a sötétté vált világban!

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

Mt 2,1–12; Ézs 60,1–6

Énekek

Égi csillag tiszta fénye (185), Kelj fel, öltözz fénybe (186), Szép hajnalcsillag (397), Jézus Krisztus, szép fényes hajnal (92)

Imádság

„Istenünk, te a mai napon kinyilatkoztattad Egyszülöttödet a népeknek, s a csillag által vezetted a bölcseket Betlehembe. Engedd jóságosan, hogy miután a hitből megismertünk téged itt a Földön, színed látására is eljussunk a mennyben. Krisztus, a mi Urunk által. Ámen.”

¹ <http://joosandor.hu/predikacio/1954-02/az-ur-napja-eljo-9>.

Liturgiai ötlet

Vízkereszti családi istentisztelet (*Elmélyülés*, 241–246. o.)

Illusztráció

Modern parúsziaiválás

Egyik kedves kolléganőtől hallottam, aki az autózéssel hadilábon áll, különösen tolatni nem szeret, hogy ő mindig orral áll be a parkolóba, ha boltba megy. Hát-ha visszatér Jézus, amíg ő bevásárol, és már nem is kell kitolatnia...

Keresztyén munkamorál

Az elmúlt évszázadban az USA egyik államában a parlamenti ülés a napfogyatkozás idejére esett. Fennállt a veszély, hogy pánik tör ki az emberek között. A szónoki emelvénynél álló képviselő a következőképpen reflektált a helyzetre: „Képviselő urak! Mindössze két eshetőség van, amelyek megoldása ugyanaz. Vagy jön az Úr, és akkor munka közben találjon bennünket, vagy nem jön, s akkor semmi okunk, hogy munkánkat megszakítsuk.”

Pogányok világosságára

Egy Párizsban élő szegény, vak asszony egyszer 27 frankot adott missziói célokra. Amikor rokonai megfeddtek, hogy anyagi erején felül adakozott, ezt mondta: „Nem adtam sokat. Vak vagyok, így világító olajra nincs szükségem. Megkérdeztem ismerőseimet, hogy mennyit adnak ki egy év alatt olajra, s azt mondták, hogy 27 frankot. Én tehát e 27 frankot adtam a pogányoknak világossággéppen.”

Felhasznált és ajánlott irodalom

BUDAI Gergely – HERCZEG Pál 1994. *Az Újszövetség története*. Kálvin Kiadó, Budapest.

CZEGLÉDI Sándor: Az első Thesszalónikai levél magyarázata. *Heidfogel Pál honlapja*, <http://palheidfogel.gportal.hu/gindex.php?pg=32942443>.

Elmélyülés. Evangélikus gyülekezeti munkaprogramok 2009–2010. Luther Kiadó, Budapest, 2009.

GERÉB Zsolt 2004. *A Thesszalónikabeliekhez írott levelek magyarázata*. Kolozsvár.

JOÓ Sándor: Az Úr napja eljő 9. Igehirdetés. 1954. február 28. *Dr. Joó Sándor honlapja*, <http://joosandor.hu/predikacio/1954-02/az-ur-napja-eljo-9>.

LOVAS András: Az üdvösség sisakja. Igehirdetés. 2014. november 30. Gazdagréti Református Egyházközség, <http://www.gref.hu/hu/igehirdetes/a-felnott-gyulekezet/az-udvosseg-sisakja/>.

NAGY István: Az Újszövetség könyveinek ismertetése. Pál 1. és 2. levele a thesszalónikaiakhoz. *csecsy.hu*, *a Csécsy család honlapja*. http://csecsy.hu/konyvek/nagy_istvan/az_ujszovetseg_konyveinek_ismertetese/pal_1_es_2_levele_a_theszsalonikaiakhoz.